

न्यकूजात्रा मतया: स्मारिका

क्षेत्र नं. ४, इखाछेँ, नागबहाल, ललितपुर, नेपाल

बुद्ध संवत् २५६१ विक्रम संवत् २०७४ इस्वी संवत् २०१७ नेपाल संवत् ११३७

न्यकूजात्रा मतया: स्मारिका
विक्रम संवत् २०७४

न्यकूजात्रा मतयाः
स्मारिका
नेसं ११३७

न्यकूजात्रा मतयाः स्मारिका
नेसं ११३७

न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति

न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति

इखाछेँ, नागबहाः, ललितपुर, नेपाल

स्मारिका पिकाक
न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति
इखाछेँ, नागबहाः, ललितपुर, नेपाल

पिदंगु दँ
नेपाल संवत् ११३७, विक्रम संवत् २०७४
इस्वी संवत् २०१७, बुद्ध संवत् २५६१

कजी (संयोजक)
दीपकराज शाक्य

सम्पादन कवः
रवि शाक्य
किरण शाक्य
रूबिन शाक्य

द्यवः किपा
सुमनरत्न धाख्वा

किपा ग्वाहालि
राजु श्रेष्ठ, डिजिटल इमेज स्टुडियो

द्यवः डिजाइन
रवि महर्जन, वन्जला बुक्स एण्ड स्टेशनरी

डिजाइन व लेआउट
सचिन महर्जन, वन्जला बुक्स एण्ड स्टेशनरी

थाकू
कलरवर्ग प्रिन्टिङ्ग प्रेस प्रा. लि., ९८५११४२२०९

पिकाकपाखें

नेपाःया धार्मिक, सांस्कृतिक व ऐतिहासिक दृष्टिकोणं तस्सकं महत्त्वपूर्णगु स्थल नेपालमण्डलय् विराजमान ज्योतिरूप श्री स्वयम्भू महाचैत्यया दर्शन व पूजन गुंला लच्छियंक जुइगु जुयाः गुंलाया विशेष महत्त्व दुगु जुल । थ्व हे गुंला महिनादुने नेपाःदेय्या बौद्ध सांस्कृतिक परम्पराकथं तःगुमछि संस्कृति, संस्कार व जात्रा-पर्व हनावयाच्वंगु दु । उकथंया जात्रा-पर्वमध्ये गुंलागा द्वितीया तिथिखुन्हु यलय् दँय्दँसं न्ह्यानावयाच्वंगु व हनावयाच्वंगु **मतयाः श्रृङ्गभेरी (न्यकूजात्रा)** पर्व हलिमय् ज्वःमदुगु गौरवमय सांस्कृतिक धरोहर खः ।

मतयाः धैगु सुं द्यःया जात्रा याइगु पर्व मखु, बरू सीपिनिगु नामं मत च्याकाः न्ह्याकीगु यात्रा खः । यल नगरया फुक्क बहाः, बहीः, चुक, ननि व त्वाःत्वालय् च्वंगु चैत्य, धर्मधातु, बुद्ध, बोधिसत्व व विभिन्न देवदेवी पिनिगु पूजा यायत न्ह्याइगु थुगु यात्राय् सीपिन्त जः बियाः सुखावती भुवनय् बास लाय्मा धकाः इताः, कपू, धूं, धुपाँय् च्याकाः थीथी ज्वलं छायावनेगु याइ । 'मत'या अर्थ 'प्रकाश' अथवा 'जः' खः । उकिं मतयाःया शाब्दिक अर्थ दीप प्रज्वलन यानावनेगु छगू यात्रा खः । नामं हे सीदु, मतयाःबलय् मेमेगु पूजाज्वलंसिबें मत छता मदय्कं मगाः । जः अथवा प्रकाशं अन्धकारयात नाश यानाः ज्योतिर्मय यानाबी । बौद्ध दर्शनकथं अन्धकारया वास्तविक अर्थ अज्ञान अथवा अविद्या खः । थुगु अज्ञान व अविद्यारूपी अन्धकारयात नाश मयाःतले प्राणीपिं अनन्ततक जन्म व मरणरूपी संसारय् चाःहिलाच्वनी । उगु अविद्या व अज्ञानरूपी अन्धकारयात मदय्केत प्रज्ञारूपी जः माः । प्रज्ञारूपी जःपाखें हे सम्पूर्ण अज्ञान व अविद्यायात नाश यानाः जन्म-मरणया भवचक्रं मुक्तगु निर्वाण साक्षात्कार याय्फइ ।

यलय् थ्यंमथ्यं भिंखुसः दँ न्ह्यःनिसें न्ह्यानावयाच्वंगु मतयाः धार्मिकरूपं जक मखुसे ऐतिहासिक, सांस्कृतिकरूपं नं तःधंगु मू दुगु सुसभ्य सांस्कृतिक धरोहर खः । मतयाःबलय् बाद्यवादनया रूपय् न्यकू पुयाः नौबाजं थानावनेगु प्रचलन दु । उकिं **मतयाः न्यकू जात्रा पर्व** धयागु छगू धार्मिक, सामाजिक व सांस्कृतिक एकताया चिं नं खः । भी पूवर्जपिन्सं धस्वाकाथकूगु थुज्वःगु विश्वय् गनं नं मदुगु अमूल्यगू धार्मिक एवं सांस्कृतिक धरोहरयात संरक्षण व सम्वर्द्धन यानातय्गु भी सकसिगु परम् कर्तव्य खः । थुकथंया धार्मिक-सांस्कृतिक सम्पदापाखें देय् व जातिया म्हसीका बियाच्वंगु दु । नापनापं संसारय् भी नेपाःमि धकाः बिस्कंया पहिचान व अस्तित्व ल्यंकातय्त नं तिबः बी ।

थुकथं विविध विशेषतां जायाच्वंगु मतयाः न्यकूजात्रा थेंजाःगु सांस्कृतिक धरोहरयात जीवन्त यानातय्गु उद्देश्यं यलदेय्या १० गू थीथी त्वालं पाः कयाः न्ह्याकावयाच्वंगु अतिकं च्वछाय्बह जू । रोलक्रमानुसार थुगुसी विसं २०७४ सालया मतयाः न्याय्केगु जिम्मेवारी क्षेत्र नं. ४ इखाछेँ, नागबहाःयात लाःगु जुल । इखाछेँ, नागबहाःत्वालं मतयाःया सकतां ज्याखँ सफलतापूर्वक क्वचाय्केधुंकाः उकिया हे लसताय् थुगु स्मारिका पिदंगु जुल । थुकी मतयाः लिसलिसें थीथी धार्मिक, सांस्कृतिक विषयनाप सम्बन्धित अनुसन्धानमूलक, जानकारीमूलक च्वसु पिदंगु दु । थुगु स्मारिकाया लागि अमूल्यगु च्वसु बियाः बिज्याःपिं/दीपिं विद्वत्वर्गपिं नापं विज्ञापन, सरसल्लाह, शुभकामना बियाः ग्वाहालि यानादीपिं सकल महानुभावपिं व श्रद्धालु दातापिन्त प्रकाशन उप-समितिया संयोजकया नापं न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति, इखाछेँ नागबहाःपाखें दुनुगलंनिसें कृतज्ञता प्वंकाच्वना । अस्तु ।

दीपकराज शाक्य
संयोजक
प्रकाशन तथा प्रचारप्रसार उपसमिति

ललितपुर महानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
पुल्चोक, ललितपुर, ३ नं. प्रदेश, नेपाल

भिंतुना

यल महानगरपालिकाय् दँय्दँसं न्ह्यानावयाच्वंगु छगू मू पर्व न्यकूजात्रा मतयाः थुगुसी श्रेत्र नं: ४ इखाछेँ, नागबहाःया ग्वसालय् न्ह्याःगु लसताया खँ जुल। नेवाः बौद्ध परम्पराया लिधंसाय् न्ह्यानावयाच्वंगु थुगु न्यकूजात्रा मतयाः पर्वय् दिवंगत जूपिं थः छेँजःपिनिगु नामय् मत च्याकाः यलया मू बहाःबही, थूर, चुक ननिइ स्थापना यानातःगु विहार, चिभाः, धर्मधातु व बौद्ध स्थलय् न्हिछि बिकाः चाःहिलीगु परम्परा थौतक निरन्तररुपं न्ह्या(नाच्वंगु जुल। न्यकूजात्राकथं थीथी थासय् ग्वाराम्ये हालाः व नेवाःतय्सं थानावयाच्वंगु बाजंयात कःघानाः नौ बाजं थानावयाच्वंगु हे जुल। मतयाःया भ्वलय् नेवाःतय्सं थाइगु बाजंत छक्वलं न्ह्यब्वैगुलिं मतयाःबलय् यल हे संगीतमय ज्वीगु खः।

बालार्चनदेवं न्ह्याकूगु थुगु श्रृंगभेरी यात्रा गुणकामदेवं अझ बांलाक व्यवस्थित यानाथकूगु खः। अझ मतयाःयात सिद्धिनरसिंह मल्लं नव बाजंत दुथ्याकाः यलया भिंगू त्वाःयात पालंपाः पाः बियाः व्यवस्थित याःगु जुल। थौं वयाः मतयाःयात अझः व्यवस्थित यायत थौं केन्द्रीय समितिया पलिस्था ज्वीधुंकूगु जुल। प्राचीन इलय् नेपाःगाः धाय् बलय् यँ, यल व ख्वप, विशेष यानाः नेवाः बौद्धतय्सं हनावयाच्वंगु गुंलापर्व लच्छितक अनेक रूपं धर्म कर्म यानाः पुण्य सञ्चय यानावयाच्वंगु दु। यलया भिंगू त्वाः व बहुजातीय मनूत जानाः छुं हे जातीय भेदभाव मतःसे मैत्री भावना तयाः ब्वति कयाच्वंगु यल देय्या निवासीपिनि छगू विशुद्ध चाहनाया प्रतीक खः। भीगु पुस्तां लःल्हानावंगु ज्वःमदुगु संस्कृतियात भीसं अझ व्यवस्थित यानाः भीसं नं मेगु पुस्तायात लःल्हानाः वनेमाः।

मतयाःया सकतां ज्याया व्यवस्था पाःलाः खलकं बांलाक यानाच्वंगुयात कदर यानाच्वना। मतयाःया भ्वलय् क्षेत्र नं. ४ या न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्थापन समितिपाखें पिहावैगु आपालं विद्वानतय्गु च्वसु व त्वाःया गन्यमान्यतय्गु अनुभव व च्वसुयात दुथ्याकाः "न्यकूजात्रा मतयाः स्मारिका" सफू पिंहावैगु खँ नं लसताया हे खँ जुल। थुगु स्मारिकाया महत्व आपालं दय्मा व नमूनाया रुपय् थुगु सफू ल्यनाच्वनेमा धकाः पिकाक नापं सकल सम्बन्धित खलःयात आपालं आपाः भिंतुना देछायाच्वना।

मितिः २०७४/०४/२०

चिरीबाबु महर्जन
प्रमुख
यल महानगरपालिका

प्रमुख
ललितपुर महानगरपालिका

Tel. 01-5522583, Fax : 977-1-5553966 Website: lalitpurmun.gov.np

न्यकू जात्रा मतयाः व्यवस्था समिति

(सिंङ जात्रा–दीप यात्रा)

NEKUJATRA-MATAYA MANAGEMENT COMMITTEE

LALITPUR

मितिः २०७४/०४/२०

भिंतुना देछा

प्रकृतिया नियमकथं ई निरन्तर न्ह्यानावनाच्वनी । ई न्ह्यानावंलिसे स्वाभाविकरूपं परिवर्तन परिवर्तन नं जुयावनाच्वनी । ई हिलावंलिसे पौराणिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, सांगीतिक ख्यलय् नं परिवर्तन, परिमार्जन जुजुं इतिहासया निर्माण जुयावयाच्वनी । इतिहास निर्माणया थ्व हे भ्वलय् संस्कार, संस्कृतिं जनजीनवय् दुनेथ्यंक हा कयाः हुयां हुइमफय्क थःगु छाप त्वःती । जीवनया अभिन्न अंगकथं संस्कार, संस्कृति स्वानाच्वनी ।

ऐतिहासिक परम्परा, साहित्य, संगीत, संस्कृति, कला आदि हरेक क्षेत्रय् यल च्वन्ह्याः । यलय् न्ह्याइगु आपालं धार्मिक, सांस्कृतिक गतिविधिमध्ये न्यकूजात्रा मतयाः नं छगू महत्वपूर्णगु पर्व खः । ईया गति नापनापं न्ह्यान्ह्यां, विषम परिस्थितिनाप संघर्ष यायां न्यकूजात्रा मतयाः पर्वं थौंतक थःगु अस्तित्व ल्यंकातयत सफल जुयाच्वंगु दनि । थ्व सांस्कृतिक परम्परायात निरन्तरता बियाः न्ह्याकेगु दायित्व यलया १० गू त्वालं कयाच्वंगु जुल । थ्व हे भ्वलय् थुगुसी नेसं ११३७ सालं गौरवमय न्यकूजात्रा मतयाः न्ह्याकेगु पाः क्षेत्रल्याः ४ इखाछें नागबहाःयात लाःगु जुल । थुगुसीया न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्थितरूपं सफलतापूर्वक न्ह्याकेया लागि दच्छिन्त्यःनिसें हे त्वाःया ल्यायम्हपिंसं उत्साहपूर्वक सहभागी जुयाः तयारीया ज्या न्ह्याकाच्वंगु जुल । गुरु अशोक शाक्य व उपगुरु प्रताप शाक्यपिंसं आपालं कुतः यानाः प्रशिक्षण बियाः नागबहाःया हिति जायक स्वीन्यागः धाःया सांगीतिक प्रदर्शनी जूगु लसताया खँ खः । अथे हे भीमरत्न शाक्यपाखें दम्वःखिंया नं प्रदर्शनी जूगु जुल । थुकिया नापनापं नेवाः संगीतय् बिस्कं म्हसीका दुगु नाय्‌खिंया प्रदर्शनी नं उल्लेखनीय जू । थुकथं परम्परागत नेवाः बाजाप्रति न्हू पुस्ताया युवापिनि उत्साहजनक सहभागिता दुगु सन्तोषजनक पक्ष खः ।

निःसन्देह थुगुसीया न्यकूजात्रा मतयाः नं न्ह्याइपुक्क, उत्साहवर्द्धक जुइक नियमकथं पूवनी धकाः आशा याय् । थुकिया लागि न्यकूजात्रा मतयाः केन्द्रीय व्यवस्था समितिपाखें आर्थिक नापनापं माःगु तक ग्वाहालि चूलाकाबीगु भलसा बिसें छुं कथंया विघ्नबाधा मवयक याउँक मतयाः क्वचाय्‌मा धकाः भिंतुना देछायाच्वना । अस्तु !

तारण बहादुर शाक्य

तारणबहादुर शाक्य
अध्यक्ष
न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्था समिति
वडा ल्याः १९, तःबहाः

सुभाय्-देछा

स्वयम्भू पुराणया बचनकथं थ्व भ्रीगु नेपालमण्डल स्वनिगः सृष्टिया प्रारम्भिककालय् तस्सकं बांलाःगु तःधंगु 'नागऱ्हद' नांया पुखू जुयाच्वन। उगु पुखूया दथ्वी ह्वयाच्वंगु पलेस्वांपाखें 'स्वयम्भू-ज्योति' उत्पत्ति जुसेंलि अतिकं पवित्रगु छगू धार्मिक तीर्थस्थल जुयाबिल।

थ्व हे तीर्थस्थल दर्शन यायत बोधिसत्व महामञ्जुश्रीया निर्माणकाय जुयाबिज्याःम्ह श्री मञ्जुदेवाचार्य पुखूया लः पितछ्वयाः बस्ती दयकाबिसेंलि थनया न्हापांम्ह जुजु धर्माकर जूगु जुल। अले थनया आदिवासी नेवाःतय्सं हे नेपालमण्डल स्वनिगलय् वागमती सभ्यता (Civilization) व संस्कृति (Culture) ब्वलंकूगु जुल।

थौं थ्व हे सभ्यता व संस्कृतिया लिधंसाय् तथा परम्पराय् यलदेय् (ललितपुर)या नेवाः समुदायदुने 'न्यकूजात्रा मतयाः' थेंजाःगु महोत्सव हनेगु ज्याभ्वः जीवन्त जुयाच्वंगु जुल। थुकिया हे विकासक्रमय् **न्यकूजात्रा मतयाः सञ्चालन समिति, क्षेत्र नं ४ इखाछेँ, नागबहाः**पाखें नेसं ११३७ या पाःब्व कयाः 'न्यकूजात्रा मतयाः'या सम्पूर्ण ज्याभ्वः सफलतापूर्वक सम्पन्न यानाबिज्याःपिं ग्वसाःखलःया सकल दुजः भाजुमय्जुपिन्त तथा ग्वाहालि पुचःया दुजः सहकर्मी व दातापिन्त यक्व-यक्व सुभाय् देछायाच्वना।

सत्यमोहन जोशी

सत्यमोहन जोशी
यल, बखुंबहाः
नेसं ११३७ गुन्हुपुन्हि

मन्तव्य

विकासरत्न धाख्वा
अध्यक्ष
न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्थापन समिति

उपत्यकाका तीन शहरमध्ये ललितपुर सबैभन्दा पुरानो बौद्ध शहर हो । बौद्ध र हिन्दू धर्मको समन्वयात्मक भावनाले पल्लवित सांस्कृतिक तथा धार्मिक केन्द्रको रूपमा ललितपुर महानगरको विकास भएको छ । विद्वान्हरूले यहाँका बौद्ध विहारहरूलाई विश्वविद्यालयको स्तरमा राखेर उच्च मूल्याङ्कन गरेका छन् । ऐतिहासिक दृष्टकोणले महत्वपूर्ण यस ललितपुरको कला, वास्तुकला, सीप, टोल-संरचना, विहार परम्पराले आफ्नै मौलिक पहिचान बोकेको छ । प्राचीनकालदेखि नै यस सुन्दर महानगरीमा बौद्ध विहार, चैत्य, मठमन्दिर, पाटीपौवाहरूको निर्माण कार्य हुँदैआइरहेको देखिन्छ । यी विहार, चैत्य, मन्दिरहरूको व्यवस्थापनको लागि राज्य एवं जनस्तरबाट विभिन्न गुथि पनि स्थापना गरिएका छन् । यी सम्पदाहरू ललितपुरको मात्र नभई सम्पूर्ण नेपालको अनि विश्वकै सम्पत्ति हो ।

कला-संस्कृतिप्रेमी ललितपुरवासीले प्राचीनकालदेखि नै धर्म संस्कृतिसँग सम्बन्धित सुप्रसिद्ध जात्रा एवं महापर्वहरू मनाउँदै आइरहेका छन् । ललितपुर महानगरमा आयोजना हुने विभिन्न महापर्व तथा जात्राहरूमध्ये राजा बालार्चनदेवले शुभारम्भ गरेको न्यकूजात्रा मतयाःको विशेष स्थान रहेको छ । यस जात्रामा हजारौं श्रद्धालु भक्तजनहरू ललितपुर महानगरका विभिन्न स्थानमा अवस्थित मन्दिर, चैत्य, बहाः-बही परिक्रमा गरी श्रद्धाभावले आफ्ना दिवंगत परिवारजनलाई षड्गतिबाट उन्मुक्ति दिलाउनका लागि दीप बाली प्रार्थना गर्नुको साथै ती धार्मिक स्थलहरूमा गई धार्मिक विश्वासअनुसार श्रद्धाभाव प्रकट गर्ने परम्परा रहिआएको छ ।

ललितपुर महानगरका विभिन्न महापर्वहरूमध्ये यस ऐतिहासिक न्यकूजात्रा मतयाः महापर्व धार्मिक सहिष्णुता, सामाजिक सद्भाव, सास्कृतिक ऐक्यबद्धता तथा परम्परागत बाजागाजाको एकरूपताको प्रतीकको रूपमा रहिआएको छ । यस वर्षको मतयाः महापर्व चलाउने जिम्मेवारी क्षेत्र नं ४, इखाछेँ नागबहालले प्राप्त गरेको छ । उक्त जिम्मेवारीलाई सफलतापूर्वक बहन गरी विसं २०७४ साल श्रावण २५ गते बुधवार भव्यरूपले मतयाः सम्पन्न गर्न पाउँदा हामी हर्षित भएका छौं । बौद्ध र हिन्दू संस्कृति, सम्पदा तथा परम्पराहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नुको साथै धार्मिक धरोहरहरूको प्रचारप्रसार गर्ने सुअवसरको रूपमा पनि यो महापर्व स्थापित भइसकेको छ । मतयाःको पालो लिने क्रममा धार्मिक गीत-भजनहरू तथा परम्परागत बाजागाजाहरूको प्रशिक्षण दिने प्रचलनले गर्दा युवापिंढीलाई हाम्रो सांस्कृतिक सम्पदा र गौरवमय परम्पराको बारेमा अवगत गराउने सुअवसरका रूपमा पनि यस महापर्वलाई लिन सकिन्छ ।

विसं २०७२ को महाभूकम्पले न्यकूजात्रा मतयाःको मार्गलाई नराम्ररी प्रभावित पारेको थियो । यस वर्ष स्थानीयवासीहरूको सल्लाह-सुझाव एवं सहयोग लिई मतयाः जाने मार्गबारे हामीले बृहत् रूपमा स्थलगत अध्ययन गरेका थियौं । उक्त अध्ययनको फलस्वरूप यो वर्ष प्राचीनकालदेखि स्थापित न्यकूजात्रा मतयाःको परम्परागत मार्ग नै अवलम्बन गरी साबिक समयमा नै महापर्वको आयोजना गर्न सफल भएका छौं । यो वर्षको न्यकूजात्रा मतयाः र गणेशपूजा भव्यतरूपले सम्पन्न गर्न तन, मन, धनले सहयोग गर्ने समस्त सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघसंस्था, उद्यमी, व्यवसायी, श्रद्धालु भक्तजन लगायत सम्पूर्ण टोलबासीप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दै हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

कार्यसमिति

विकासरत्न धाख्वा
अध्यक्ष

रबिन्द्र शाक्य
उपाध्यक्ष

प्रवीणबहादुर शाक्य
उपाध्यक्ष

राज वज्राचार्य
उपाध्यक्ष

यज्ञमान शाक्य
उपाध्यक्ष

प्रताप शाक्य
उपाध्यक्ष

सुमन शाक्य
सचिव

गौतम शाक्य
कोषाध्यक्ष

रत्नकाजी शाक्य
सह-सचिव

बिभूशोन शाक्य
सह-कोषाध्यक्ष
चन्दा व आर्थिक व्यवस्थापन

शंकरबहादुर जोशी
सदस्य
सचिवालय व्यवस्थापन

तुला नरसिहं शाक्य
संयोजक
बिज्ञापन व सौजन्य संकलन

दीपकराज शाक्य
संयोजक
प्रकाशन र प्रचारप्रसार

नबीन शाक्य
संयोजक
स्वयंसेवक परिचालन

प्रकाशबहादुर धाख्वा
संयोजक
शान्ति-सुरक्षा व्यवस्थापन

रत्नकाजी महर्जन
संयोजक
श्रृंगार व सजावट

शेखर शाक्य
संयोजक
खाद्यान्न व्यवस्थापन

सञ्जय शाक्य
संयोजक
सरसफाइ

करूणारत्न शाक्य
संयोजक
स्वास्थ्य

राजु वज्राचार्य
संयोजक
बाद्यवादन व्यवस्थापन

दिनेश शाक्य
संयोजक
पूजा व्यवस्थापन

गंगा शाक्य
संयोजक
गणेशपूजा व्यवस्थापन

रत्न महर्जन
सदस्य

ऋषिप्रसाद श्रेष्ठ
सदस्य

भीमरत्न शाक्य
सदस्य

सुरेन्द्र गोविन्द जोशी
सदस्य

निलन श्रेष्ठ
सदस्य

चैत्यराज शाक्य
सदस्य

ज्ञानबहादुर शाक्य
सदस्य

कीतिराज शाक्य
सदस्य

सुबिन शाक्य
सदस्य

चन्द्रबहादुर शाक्य
सदस्य

सल्लाहकार परिषद

ज्ञानबहादुर शाक्य
संयोजक

जुजुरत्न शाक्य
सह संयोजक

तारणबहादुर शाक्य
सदस्य

तुलारत्न शाक्य
सदस्य

दिलिप जोशी
सदस्य

पद्मरत्न धाख्वा
सदस्य

यज्ञरत्न धाख्वा
सदस्य

बोधिवज्र वज्राचार्य
सदस्य

मदनकृष्ण जुवा
सदस्य

कृष्णज्योति वज्राचार्य
सदस्य

नरेन्द्रराज शाक्य
सदस्य

बाबुकाजी वज्राचार्य
सदस्य

प्रकाशकाजी डंगोल
सदस्य

निर्मलरत्न शाक्य
सदस्य
वडा नं १६ अध्यक्ष

इन्द्रमान महर्जन
सदस्य
वडा नं ११ अध्यक्ष

क्षेत्र नं. ४, इखाछेँ नागबहाःया ग्वसालय् न्ह्याइगु
२०७४ सालया न्यकूजात्रा मतयाः
भ्वःभ्वःधायक क्वचाय्मा धका
भिंतुना देछायाच्वना

धलः

च्वसु	च्वमि	पृष्ठल्याः
बाखंया दुने बाखं, प्रसङ्ग - मतयाः, सन्दर्भ - न्यकूजात्रा	सत्यमोहन जोशी	१
दुर्गतिपरिशोधन मण्डल व इलांननिस्थित धर्मधातु मण्डलाकृत चैत्य : संक्षिप्त परिचय	प्रा. डा. रञ्जना वज्राचार्य	४
नेपालमहात्म्यं कनाच्वंगु म्ये	तुलसीलाल सिंह	१४
न्यकूजात्रा मतयाः व त्वःफिनाच्वंगु छगः चिभाः	तारणबहादुर शाक्य	३१
Glimpse of Neku Jatra Mataya and Essence of Traditional Newari Music Ensemble (Navabaja) Associated With it	Bikash Ratna Dhakhwa	३४
मतयाःसम्बन्धी छुं लुमन्ति	अष्टबहादुर (अशोक) शाक्य	३८
मतयाःलिसें अनित्यया स्मरण	अमिता धाख्वा	४५
मतयाः पाःलाः खलःतय्सं याय्माःगु ज्याभ्वःया व्यवस्थापन	यज्ञमान शाक्य	४८
गुंलाधर्मको महत्व	शंकर जोशी	५६
मतयाःया छगू लू	काजीमान डंगोल	५८
गुंलाया महिमा व बोगी : छगू म्हसीका	शुक्रराज शाक्य	६०
झी जानाः संस्कार ल्यंकातय्नु	बुद्धरत्न शाक्य	६३
धाःबाजा स्यनेज्या : छगू अनुभव	प्रताप शाक्य	६५
मतयाःया ऐतिहासिकता	प्रकाश शाक्य	६७
परम्पराय् जक लिकुनाच्वंगु छगू मौलिक नेवाःबाजं नाय्खिं : छगू विवेचना	रविन्द्र शाक्य	७३
बाडेगाउँको षडक्षरी लोकेश्वर र पाटनको मतयाः	दयाराम श्रेष्ठ	७७
न्यकूजात्रा र मतयाःको सन्दर्भमा	पूर्णकाजी शाक्य	८०
दम्वःखिं	रुबिन शाक्य	८३
परम्परागत नेवाः नाय्खिंबाजं	श्रवण शाक्य	८७
मतयाःबलय् चाःहिलेमाःगु द्यःपिनिगु ल्याः	यज्ञमान शाक्य	९०

इखाछैं नागबहाःया न्यकूजात्रा पाःबलय् थाय्थासय् हालीगु ग्वाराया प्रकार	९६
न्यकूजात्रा मतयाः कार्यसमिति	९७
न्यकूजात्रा मतयाः सल्लाहकार परिषद्	९८
चन्दा तथा आर्थिक उपसमिति	९८
विज्ञापन तथा सौजन्य उपसमिति	९९
प्रकाशन तथा प्रचारप्रसार उपसमिति	९९
शान्ति सुरक्षा उपसमिति	९९
स्वयंसेवक उपसमिति	१००
खाद्यान्न उपसमिति	१००
श्रृंगार तथा सजावट उपसमिति	१०१
वाद्यवादन व्यवस्थापन उपसमिति	१०१
सरसफाई उपसमिति	१०२
गणेशपूजा व्यवस्थापन उपसमिति	१०२
स्वास्थ्य उपसमिति	१०३
पूजा व्यवस्थापन उपसमिति	१०३
२०७४ सालया मतयाः पाःलाः खलः	१०४
मतयाःया घुम्ती स्वास्थ्य शिविरय् स्वयंसेवक जुयाः ग्वाहालि यानादीपिं भाजुमय्जुपिं	१०४
दिवंगत परिवारया नामं २०७४ सालया मतयाःया निंतिं दुर्गतिपरिशोधन तथागतया किपा छाय्त आर्थिक ग्वाहालि यानाबिज्याःपिं दातापिं	१०५
कुसा (छत्र) या निंतिं सहयोग	१०५
विज्ञापन व सौजन्यपाखें संकलन जूगु रकम	१०६
मतयाः केन्द्रीय कमितिपाखें संकलन जूगु रकम	१०६
२०७४ मतयाः संचालन समिति (नागबहाः) पाखें संकलन जूगु रकम	१०७
आर्थिक सहयोग तथा चन्दाया निंतिं संकलन जूगु रकम	१०७
मतयाःया लागि जिन्सी ग्वाहालि यानादीपिं संघसंस्था व महानुभावपिं	१०९
न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति	११०
न्यकूजात्रा मतयाः घुम्ती स्वास्थ्य शिविरया किपाः	११५

बाखंया दुने बाखं
प्रसङ्ग - मतयाः, सन्दर्भ - न्यकूजात्रा

सत्यमोहन जोशी

छगू इलय् नेपालमण्डल स्वनिगलय् वा मवयाः हाहाकार जूगु इलय् जुजु नरेन्द्रदेव, आचार्य बन्धुदत्त व ललितज्यापु थुपिं स्वम्हेसिया शिष्टमण्डल भ्मी जःलाखःला देय् भारतया कामुनी (कामारुकामाक्षा) क्षेत्रय् थ्यंकःवन । इमिसं अनया जुजु यक्षराज शशियात वासः यानाः लय्ताय्काः राजपुत्र जुयाच्वंम्ह मत्स्येन्द्रनाथयात नेपालमण्डल स्वनिगलय् साधना यानाः ब्वनाहसेंलि नेपालमण्डल स्वनिगलय् वा वयाः सहकाल जुल । अनंलि करुणामय, अवलोकितेश्वर, पद्मपाणि लोकेश्वर, बुंगद्यः आदि नामं पूजाआजा यानाः दँय्दँसं वसपोल मत्स्येन्द्रनाथ बुंगद्यःया रथजात्रा, भोटो क्यनीगु जात्रा थौंतक नं न्ह्यानावयाच्वंगु जुल ।

जुजु नरेन्द्रदेवया ल्यू वरदेव जुजु जुल । जुजु वरदेवया ल्यू वया काय् शंकरदेव जुजु जुल । थ्व हे जुजु शंकरदेवं शङ्खया आकार लूगु सक्व (साँखु)या निर्माण यानावन । जुजु शंकरदेवया ल्यू बर्द्धमानदेव व जयदेवपिं जुजु जुल ।

जयदेवधुंकाः जुजु जूम्ह खः बालार्जुनदेव । थ्व जुजुं १७ दँतक स्वनिगलय् शासन यानावंगु जुल । थ्व हे जुजुया पालय् न्यकूजात्रा व मतयाःया धार्मिक-सांस्कृतिक ज्याभ्वः न्ह्याकेधुंकूगु लोककथन दु । अले जुजु बालार्जुनदेव धैम्ह बुंगद्यः (बोधिसत्व आर्यावलोकितेश्वर)या परमभक्त जूगुलिं थ्व जुजुं थःम्हं पुयातःगु श्रीपेच (जुजुया छ्यनय् च्वनीगु मुकुट) तक नं श्रद्धाभक्तिं बुंगद्यःयात लःल्हानावन धकाः *गोपालराजवंशावली*इ च्वयातःगु दु ।

जुजु बालार्जुनदेवया ल्यू विक्रमदेवं १२ दँ शासन यानावन । अनंलि स्वनिगलय् जुजु विक्रमदेवया हे उत्तराधिकारी जुयाच्वंम्ह गुणकामदेव जुजु जुल । थ्व जुजुं ५१ दँ शासन यानावंगु जुल । थ्व जुजुया शासनकालय् धर्म-संस्कृतिया क्षेत्रय् आपालं रचनात्मक ज्याभ्वः सुसम्पन्न जूगु जुल ।

थौं भ्मीसं थःगु देय्या नां हे 'नेपाल' धकाः गुगु धयावयाच्वना, थुगु 'नेपाल' धैगु नां स्वनिगलय् न्ह्यानाच्वंगु वागमती व विष्णुमती खुसि ह्वनाच्वंथाय् (दोभानय्) च्वनाः तपस्या यानाच्वनीम्ह 'नेमुनि' ऋषिजुया नां क्वकयाः 'नेपाल' जूवःगु धैगु लोककथन दु । अले जुजु गुणकामदेवं थःम्ह इष्टदेवी महालक्ष्मीं म्हगसय् ब्यूगु निर्देशनकथं वागमती व विष्णुमतीया दोभानय् स्थापना यानातःम्ह 'कान्तेश्वर'या हे नां क्वकयाः 'कान्तिपुर' नां छुनाः देवीया ज्वँसा खड्ग आकारया न्हूगु नगर दय्कूगु जुल ।

जुजु गुणकामदेवं हे उगु इलय् अव्यवस्थितरूपं न्ह्याकावयाच्वंगु थीथी प्याखं, नखःचखः, जात्रायात न्हूगु पद्धतिकथं बांलाक हनेत तथा सम्वर्द्धन व नियमित यायांवनेत आपालं न्हून्हूगु संस्थागत सुधार कार्य नं न्ह्याकावंगु जुल । थुकी यलया मतयाः व न्यकूजात्रा नं दुथ्याःगु जुल ।

मतयाः

सकल प्राणीपिनिगु हित कल्याण जुइगु मार्ग लुइके धकाः सिद्धार्थ गौतमं अतिकं कठिनगु चर्या यानाः तपस्या यानाबिज्याःबलय् दुष्ट स्वभावम्ह नमुचिमारं वसपोलयात आपालं दुःखकष्ट जुइकथं अशोभनीय ज्या यानाजुल, तर वयागु सकतां ग्वसाः व कुतः असफल जूवन । अन्तय् विजयश्रीनं सिद्धार्थ गौतमयात विभूषित यानाबिल । वसपोल सिद्धार्थ गौतम 'बुद्ध' जुयाबिज्यात । थ्व हे लसताय् सप्तविधानोत्तर पूजा पद्धतिकथं गुंलाधर्म प्रारम्भ जुलकि न्यकू पुयाः थीथी बाजं थानाः, तुतः ब्वनाः दीप प्रज्वलन यानाः (मत बियाः) चैत्य, धर्मधातु, बुद्ध-वन्दना यानाः मतयाः जात्रा हनेगु परम्परायात थौंतक नं जीवन्त हे यानावयाच्वंगु जुल ।

न्यकूजात्रा

संस्कृतभाषां 'श्रङ्ग' खँग्वःया अर्थ 'न्यकू' खः । अले संस्कृतभाषाय् 'श्रङ्गभेरी' धाय्बलय् पुइगु न्यकूबाजं धकाः थुइकी । न्यकूबाजं पुयाः न्याय्कीगु जात्रा जुयाः थुकियात 'श्रृङ्गभेरी जात्रा' धाःगु खः । महायानी बौद्धधर्मय् श्रृङ्गभेरी अवदानया बाखं दुथ्याकातःगु दु । थुकियागु लिधंसा व बाखं थुकथं दु –

(क) लिधंसा

थुगु श्रृङ्गभेरी बाखं भगवान् बुद्धं दकलय् न्हापां सारिपुत्रयात कनाबिज्याःगु जुल । अनंलि उपगुप्त भिक्षुं जुजु अशोकयात कंगु जुल । थुगु बाखनय् न्हिं छगः चैत्य दय्केमाःगु प्रसङ्ग दु, अले थथे दय्कातःगु चैत्य लखग्वः थ्यंकाः याय्माःगु लक्षचैत्य पूजाविधि विपश्वी तथागतं प्रदीपकेतु राजकुमारयात कंगु जुल । अनंलि श्रावण महिनाय् गुंलाधर्मया इलय् न्यकू (श्रृङ्गभेरी) पुयाः लच्छियंक धर्म याय्गु परम्परा न्ह्यानावयाच्वंगु जुल ।

(ख) बाखं

शशिप्रभा धैगु नगरय् सिंहकेतु नांया जुजु छम्ह दु । व जुजुया तिरिमय्जुया नां खः सुलक्षणा । जुजु धाःसा छम्ह शिकारी जुयाच्वन, शिकार वंक्वपतिं निर्दोषपिं पशुपंक्षीत स्यानाः छैंय् ज्वनावइगु जुयाच्वन । सुलक्षणा धाःसा पतिव्रता धर्मय् जीवन हनीम्ह मिसा जुयाच्वन । उकिं सुलक्षणां थः मिजंयात शिकार याय्गु ज्या त्वःतेमाल धकाः आपालं अनुरोध यानाजुल, तर वया मिजं सिंहकेतुं थः तिरिमय्जु सुलक्षणाया खँ छत्तिं मन्यं ।

कर्मया भोग फुइवं जुजु सिंहकेतु सित । थ्व जुजु छम्ह ब्रम्हूया कुलय् साम्येय्या गलय् थुम्येय् जुयाः जन्म काःवन । थुखे कर्मभोग फुइवं सुलक्षणा नं सित । अले व लानि मय्जु नं साम्येय्गः दुम्ह व हे ब्रम्हूया कुलय् म्ह्याय्मचा जुयाः जन्म काःवन । धर्मकर्म-पुण्यया प्रभावं व सुलक्षणा लानिं पूर्वजन्मया फुक्क खँ सीकेफुगु जुल । इपिं तःधिकः जुयावसेंलि व मय्जुं ब्रम्हूया गलय् च्वंम्ह थुम्येय्याके दुगु फुक्क लक्षण बिचाः यानाः स्वःबलय् व थुम्येय् ला वया पूर्वजन्मयाम्ह थः हे भाःत धकाः सीकल । वं थुम्येय्यागु फयांफक्व बांलाक सेवा यानाच्वन । उगु खँ मेपिं सुनां नं मस्यू ।

कालगतिया खँ, छन्हु व थुम्येय् वनजंगलय् वनाः आहारा मामां नयाच्वंबलय् छम्ह बल्लाःम्ह धुँ वयाः वयात स्यानाः नयाबिल । अनंलि व सीम्ह थुम्येय्या न्यकू व कंलाय् जक अनसं वनजंगलय् द्वँचिनाच्वन ।

न्हिथं इलय् दुहांवइम्ह थुम्येय् (पूर्वजन्मया थः मिजं) गलय् लिमथ्यंसेंलि ब्रम्हूया म्त्यायमयज् तस्कं नुगः मछिंकाः ख्वयाजुल । अले वनजंगलय् वनाः माःवंबलय् थः पूर्वजन्मया भाःत जूम्ह व थुम्येय्या न्यकू व कंलाय् जक द्वँचिनाच्वंगु खनाः ह्वाँय्ह्वाँय् ख्वल । तर छु यायगु ? सीम्ह भाःत म्वाइगु मखयधुंकल ।

अले सुलक्षणा खुसिइ वनाः फि कयाहयाः बःचाग्वःगु चिभाः छगः दय्कल । व चिभाःया गर्भय् सीम्ह थुम्येय्या कंलाय्-क्वँय् फुक्क स्वथन । निपु न्यकूमध्ये छपु न्यकूयात चिभाःया गजू यात । मेगु छपु न्यकूया च्वकाय् प्वाः खनाः न्यकूयात पुइगु बाजं दय्कल । अले सुलक्षणां व न्यकू पुयाः चिभाः चाःहुलाः थः यःम्ह भाःतयात प्रार्थना यानाः सःताःजुल - "अय् जि अतिकं यःम्ह प्राणनाथ यज्जु, छन्त छु जुल ? छ गन वनाच्वना ?"

उगु इलय् विरहीम्ह सुलक्षणायाया सः ताय्वं चिभाः च्वकाय् च्वंगु न्यकुलिं न्वंवानाहल - "यः यज्जु सुलक्षणा, जि थनसं न्ह्यःने दु, छं दुःख ताय्म्वाः ।"

लिपा अन अजूचाइपुकथं व थुम्येय्या न्यकुलिं छम्ह बांलाःम्ह मिजं पिहांवल, अले वं थःगु नां धर्मशील धकाः परिवर्तन जुइधुंकूगु खँ कन । वं ब्रम्हूया म्त्यायमचायात थःगु पूर्वजन्मया तिरिमयज् धकाः नालाकाल । अनंलि इपिं निम्हतिपूया पुनर्मिलन जुल । इमिसं थःपिनिगु नां हीकल । मिजंया नां 'भद्रश्रृङ्गी' व मिसाया नां 'रूपवती' जुल ।

थ्व खँ सीवं नगरवासीत सकलें लय्ताल । इमिसं भद्रश्रृङ्गी व रूपवतीयात राजा-रानी यानाः थःपिनिगु नगरय् ब्वनायंकल ।

बाखंदुनेया बाखं थनसं क्वचाल ।

दुर्गतिपरिशोधन मण्डल व इलांननिस्थित धर्मधातु मण्डलाकृत चैत्य : संक्षिप्त परिचय

✍प्रा. डा. रञ्जना वज्राचार्य

१. पृष्ठभूमि

नेवाः बौद्ध समाजय् बुद्धधर्मअनुसार विशेष यानाः मृतकया नामं छेँजःपिंसं दुर्गतिपरिशोधन मण्डल दय्केगु व दुर्गति मोचन जुइमा धैगु उद्देश्यं थीथी चैत्य स्थापना यानाः पूजा याय्गु बिस्कंया परम्परा दु । मृत्यु छगू प्राकृतिक नियम खः । संसारय् जन्म जुक्व प्राणीपिं छन्हु अवश्य सीमानि । उकिं जन्मया नापनापं मृत्यु नं स्वानावयाच्वनी । प्रत्येक मनुखं छुं नं क्षणय् मृत्युनाप साक्षात्कार याय्मालीगु अवस्था वइ । गुगु इलय् मनूतयगु श्वासप्रश्वास बन्द जुइ, शरीरं छुं चाइमखु, स्थिर जुइ, अर्थात् चतुःमहाभूत (पृथ्वीतत्व, जलतत्व, अग्नितत्व व वायुतत्व) निष्कृय जुयाः चित्तप्रवाह नं बायावनी, अले शरीर नं बुलुहुँ ख्वाउँसे च्वनावनी, उगु अवस्थायात हे मृत्यु धाइ । नेवाः बौद्ध समाजय् मृत्यु जुइन्त्यः जक मखु, मृत्यु जुइधुंकाः नं मृतकया अन्तराभवय् च्वंगु चित्तप्रवाह बांलाःगु थासय् थ्यनेमा व सुगति प्राप्त जुइमा धकाः कामना यानाः अन्त्येष्टि संस्कार याइ । मृत्यु जुइधुंकाः मृतकयात गुरु वज्राचार्यया निर्देशनय् छेँजःपिं व गुथियारत मुनाः अग्निदाह याइ । दाहसंस्कारया ज्या क्वचाय्धुंकाः विभिन्न तिथिइ मृतकया नामं श्राद्ध यानाः पिण्ड अर्पण याइ । थ्व हे भ्वलय् सीम्हेसिया जीवित काय्-म्ह्याय् व परिवार जानाः मदुम्हेसिया दुर्गति निवारण जुइमा, उद्धार जुइमा व षड्गतिइ (देवगति, असुरगति, मनुष्यगति, तिर्यक्गति, नरकगति व प्रेतगति) मलाःसे बुद्धगतिइ (अमिताभया सुखावती भुवनय्) बास लाय्मा धकाः आशिका यानाः सीम्ह तरे याय्गु हेतुं थीथी धर्म, दान पुण्यकर्म व विधिविधान सम्पन्न याइ । थजाःगु धर्म व विधिविधानमध्ये मृतकया नामं दुर्गतिपरिशोधन मण्डल दय्केगु व दुर्गति मोचन जुइमा धकाः चैत्य नं निर्माण यानाः पूजा याय्गु बुद्ध धर्मया दृष्टिकोणं तसकं महत्वपूर्ण खनेदु । थुकथं नेवाः बौद्ध समाजय् मृतकलिसे सम्बन्धित गुथि (सनाःगुथि, सीगुथि, बिचाःगुथि), पर्व व धर्मकर्मया ज्याखँ जुयाच्वंगु दु । उपिं ज्याखँ थुकथं दु –

१. दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वकेगु व पूजा याय्गु
२. दुर्गति मोचन जुइमा धकाः चैत्य दय्काः पूजा याय्गु
३. दुर्गतिपरिशोधन धारणी व मेमेगु धारणी, स्तोत्र पाठ याय्गु
४. मतयाः वनेगु (न्येकू/श्रृङ्गभेरी यात्रा)
५. थीथी द्यःपिन्थाय् १०८ प्वाः मत (अष्टोत्तरशत दीप) च्याकेगु
६. उपाकू वनेगु
७. न्यकू पुइकेगु
८. इन्द्रजात्रा
९. दागिं जात्रा

१०. बौमत बीगु
११. मातृ औंसी
१२. गोकर्ण औंसी
१३. दलूपाः स्थापना व पूजा याय्‌गु
१४. शतबीज ह्वलेगु (बाला चतुर्दशी)
१५. तीर्थ पूजा याय्‌गु

थुगु च्वसुइ दुर्गतिपरिशोधन मण्डलय्‌ स्थापना यानातइपिं द्यः, नेवाः बौद्ध समाजय्‌ मृतकया नामं दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वकेगु परम्परा व यलया इलांननिइ च्वंगु मण्डलाकृत धर्मधातु चैत्यया बारे बःचाहाकलं म्हसीका बीगु जुइ ।

२. दुर्गतिपरिशोधन मण्डल

दुर्गतिपरिशोधन वैरोचन तथागत

किपा च्वमि : लोक चित्रकार

मृतकया दुर्गति निवारण जुइमा व छेँजःपिन्त अशुभ, दुर्भाग्य व संकट आदि मवय्‌मा धकाः दुर्गतिपरिशोधन मण्डल पूजा याइगु खः । थुगु पूजाय्‌ शाक्यसिंह बुद्धयात **दुर्गतिपरिशोधन तथागत** धकाः विशेषण बियातःगु दु। थुकी शाक्यसिंह बुद्धयात वैरोचनलिसे समानान्तर यानाः वा उत्थें च्वंम्ह धकाः वर्णन यानातःगु दु । उकिं नेवाः बौद्ध समाजय्‌ दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनीबलय्‌ धर्मचक्र मुद्राय्‌ तुयुगु वर्ण जुयाच्वंम्ह शाक्यसिंहयात महावैरोचन दुर्गतिपरिशोधन तथागत धकाः चिन्तनमनन यानाः पूजा याइगु खः । नागबहाः इखाछेँया मतयाःपाः जुइबलय्‌ सीम्हेसिया नामं धर्मचक्र मुद्राय्‌ तुयुगु वर्णम्ह दुर्गतिपरिशोधन तथागतयागु किपा छपाः-छपाः नं छायावनेगु परम्परा न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु ।

बुद्धधर्मया दृष्टिकोणं बौद्ध मण्डल छगू सूक्ष्म स्वरूप खः, गुकी गहन बौद्ध दर्शन समाहित जुयाच्वनी । मण्डल बाह्यरूपं छगू चीधंगु स्वरूप जूसां थुकीदुने विश्वब्रह्माण्ड दुथ्यानाच्वनी । उकिं ज्ञान, विज्ञान, दर्शन, साहित्य, कला, ज्योतिषशास्त्र आदि फुक्कं मण्डलय्‌ आधारित जुयाच्वनीगु खः । नेवाः बौद्ध जीवनया छगू महत्वपूर्ण पक्ष मण्डल पूजा नं खः । मण्डल पूजाय्‌ बुद्ध मण्डल, धर्म मण्डल, संघ मण्डलया नापं वज्रधातु मण्डल, दुर्गतिपरिशोधन मण्डल, अमोघपाश मण्डल, वसुन्धरा मण्डल, ग्रह मण्डल, उष्णीषविजय मण्डल आदि महत्वपूर्ण खनेदु। नेवाः बौद्ध समाजय्‌ थीथी तिथिइ द्यःपिनिगु व्रत च्वनीबलय्‌ सम्बन्धित द्यःपिनिगु मण्डल दय्‌काः द्यःपिं स्थापना यानाः वज्राचार्य गुरुजुपिनिगु निर्देशनय्‌ व्रत च्वनेगु प्रचलन दु । तान्त्रिक पूजाय्‌ चक्रसम्वर, वज्रवाराही व हेवज्रनैरात्मायागु समेत मण्डल दय्‌काः पूजा याइ । महापण्डित अभयाकर गुप्तं सम्पादन यानातःगु **निष्पन्नयोगावली** ग्रन्थय्‌ दुर्गतिपरिशोधन मण्डलया सम्बन्धय्‌ विस्तृत विवरण बियातःगु दु (भट्टाचार्य, १९७२: ६६-७१) । उगु ग्रन्थय्‌ गुगु थासय्‌, गुगु दिशाय्‌ सु द्यः विराजमान जुयाच्वनी धकाः स्पष्टरूपं निर्देशन बियातःगु दु ।

दुर्गतिपरिशोधन मण्डल (साभार : ताचिकावा, इटो व कामेयामा, २०१६ : ११६)

दुर्गतिपरिशोधन मण्डलया दथुइलाक **महावैरोचन शाक्यसिंह बुद्ध** विराजमान जुयाच्वंगु दइसा उकिया पिने मण्डलय् च्वनीपिं च्याम्ह द्यः थुकथं दु -

	द्यःपिनिगु नां	दिशा
१.	वज्रोष्णीष	पूर्व
२.	रत्नोष्णीष	दक्षिण
३.	पद्मोष्णीष	पश्चिम
४.	विश्वोष्णीष	उत्तर
५.	तेजोष्णीष	आग्नेय
६.	ध्वजोष्णीष	नैर्ऋत्य
७.	तीक्ष्णोष्णीष	वायव्य
८.	छत्रोष्णीष	ईशान

थुगु मण्डलया पिने कुनय् च्वनीपिं प्यम्ह देवी –

१. लास्या, २. माला, ३. गीता, ४. नृत्या

थ्वया पिने प्यंगू दिशाय् च्वनीपिं १६म्ह बोधिसत्व –

पूर्व दिशा

१. मैत्रेयः २. अमोघदर्शी ३. अपयाञ्जहः ४. सर्वशोकतमोनिर्घातमतिः

दक्षिण दिशा

५. गन्धहस्ती ६. सुरङ्गमः ७. गगनगञ्जः ८. ज्ञानकेतुनीलः

पश्चिम दिशा

९. अमृतप्रभः १०. चन्द्रप्रभः ११. भद्रपालः १२. जालिनीप्रभ

उत्तर दिशा

१३. वज्रगर्भ १४. अक्षयमतिः १५. प्रतिभानकूट १६. समन्तभद्रः

मण्डलया कुनय्-कुनय् च्वनीपि प्यम्ह देवीपिं –

१. पुष्पा	२. धूपा	३. दीपा	४. गन्धा

मण्डलया द्वारय् च्वनीपिं द्यः

	द्यः	दिशा
१.	वज्राङ्कुश	पूर्व
२.	वज्रपाश	दक्षिण
३.	वज्रस्फोट	पश्चिम
४.	वज्रावेश	उत्तर

मण्डलय् च्वंपिं हिन्दू द्यः

द्यः	शक्ति	वाहन
१. नीलकण्ठ		द्वहं
२. विष्णु	वज्रहेमा	गरुड
३. वज्रघण्ट	कौमारी	म्हय्खा
४. मौनवज्र	वज्रशान्ति	राजहंश
५. वज्रायुध	वज्रमुष्टि	किसि

मण्डलय् च्वंपिं नवग्रह द्यः

द्यः	शक्ति	वाहन
१. वज्रकुण्डली	वज्रामृता	सप्ताश्वरथ (७ म्ह सल दुगु रथ)
२. वज्रप्रभ	वज्रकान्ति	राजहंश
३. वज्रपिङ्गल	वज्रमेखला	छाग (दुगु)
४. वज्रसौम्य	वज्रसौम्या	पद्म
५. वज्रगुरु	गुरुवज्रा	मण्डुक (ब्यांचा)
६. वज्रशुक्र	शुक्रवज्रा	पद्म
७. वज्रदण्ड	दण्डवज्रा	कच्छप (कापले)
८. वज्रराहु	वज्रासुरी	
९. वज्रकेतु	वज्रनागी	

वज्रशौण्ड समूहया द्यः

द्यः	शक्ति	वाहन
१. वज्रशौण्ड	वज्रविनया	किसि
२. वज्रामल	वज्रासना	कोकिलरथ
३. वज्रवंश	वज्रवंशा	शुक्लरथ
४. विजयवज्र	वज्रसेना	मण्डुक (ब्यांचा)
५. वज्रमूषल	वज्रदूती	पुष्प विमान

मण्डलया पिने च्वंपिं द्यः

द्यः	शक्ति	वाहन
१. वज्रानल	वज्रज्वाला	छाग (दुगु)
२. वज्रकाल	वज्रकाली	महिष (म्येय्)
३. वज्राङ्कुश	वज्रमुखी	शेषनाग
४. नागवज्र	वज्रमकरा	मकर (गोही)
५. वज्रानिल	वेगवज्रिणी	मृग
६. वज्रभैरव	वज्रविकटा	वेताल

मिश्रित समूह

द्यः	वाहन
१. वज्रविनायक	मूषक (छुँ)
२. पूतना	मूषक (छुँ)
३. भीमा	
४. श्रीगौरवर्णा	
५. सरस्वती	
६. सिंहदुर्गा	

मण्डलय् पृथ्वी, असुर, मनू आदि नं समावेश यानातःगु दु । थ्वया नापं मण्डलय् च्वंपिं ध्यानीबुद्धपिनिगु सम्बन्धय् निम्नानुसार संक्षेपीकरण यानातःगु दु –

१.	वैरोचन	महावैरोचन शाक्यसिंह
२.	महावैरोचन	वज्रोष्णीष व स्वम्ह मेपिं द्यःपिं
३.	वज्रोष्णीष	पूर्व दिशाया द्यःपिं, आग्नेयकोणया द्यःपिं
४.	रत्नोष्णीष	दक्षिण दिशाया द्यःपिं, नैर्ऋत्यकोणया द्यःपिं
५.	पद्मोष्णीष	पश्चिम दिशाया द्यःपिं, वायव्यकोणया द्यःपिं
६.	विश्वोष्णीष	उत्तर दिशाया द्यःपिं, ईशानकोणया द्यःपिं

थुकी निम्नानुसार दुर्गतिपरिशोधन मण्डलया स्तोत्र नं दुथ्याकातःगु दु –

दुर्गतिपरिशोधनमण्डलम्

मण्डलेशस्य हृदि चन्द्रे ओँ । ओँ मुने मुने महामुनये स्वाहेति मन्त्रः । हृदयमन्त्रश्चायम् । ओँ नमो भगवते सर्वदुर्गतिपरिशोधनराजाय तथागतायार्हते सम्यक्सम्बुद्धाय । तद्यथा ओँ शोधने शोधने विशोधने विशोधने सर्वपापविशोधने शुद्धे विशुद्धे सर्वकर्मावरणविशुद्धे स्वाहेति मालामन्त्रः । वज्रावेशस्य तु ओँ सर्ववित् सर्वापायगतिगहनविशोधने हूँ होः फडिति मन्त्रः सार्वकर्मिकः । ओँ वज्रयक्ष हूँ इत्यन्ये ।

॥ इति दुर्गतिपरिशोधनमण्डलम् ॥

(निष्पन्नयोगावली)

३. नेवाः बौद्ध समाजय् दुर्गतिपरिशोधन मण्डल पूजा

दुर्गतिपरिशोधन मण्डल क्रिया –

तृतीयं दिवस मारभ्य पञ्च सप्त यथाक्रमं ।
दुर्गति शोधनार्थञ्च मण्डलं बर्तय क्रमत् ॥
नद्याप्रति स्थापयोऽष्टि चैत्य गर्भ्येविशेषतः ।
अमि तोद्भव सूत्रञ्च पाठयेत् च पुनः पुनः ॥

(शाक्य, २०६५: १५८)

नेवाः बौद्ध समाजय् विशेष यानाः वज्राचार्य, शाक्य व उदाय् समाजय् सीम्ह मनूया अन्तराभवय् च्वंगु चित्तप्रवाह बांलाःगु थासय् थ्यनेमा धकाः कामना यानाः थीथी धार्मिक विधिविधान याइ । उकथंया विधिविधानमध्ये 'मन्दः पूजा' नं मृतकयात उद्धार याइगु छगू महत्वपूर्ण धार्मिक ज्या खः । वज्रयानी बौद्ध-विश्वासकथं मनू सीधुंकाः षडगतिमध्ये छगू गतिइ कर्मानुसार पुनर्जन्म जूवनी । मनू सीधुंकाः पुनर्जन्म कायूत कस्ती नं न्हयन्हु वा आपाः यानाः लत्या, खुला, दच्छि वा निदँतक नं मालेफु । सीम्हेसिनं थःगु जीवनकालय् तस्कं बांमलाःगु अकुशल कर्म याःगु दुसा पुनर्जन्म कायूमफयाः अन्तराभवय् लानाच्वनी । उगु अवस्थायात हे 'अगति' धाइगु खः । नरकय् लाइगु सिबें अगतिइ लाइगु अतिकं दुःखदायी जुइ । उकथं अगतिइ लाइबलय् वं थःत नं, करपिन्त नं दुःख बियाच्वनी । उकथंया अवस्था मवयूमा धकाः मृतकया नामं स्वन्हु दुखुन्हु दुर्गतिपरिशोधन मण्डल दयूकाः पूजा याइगु खः । थुगु मण्डलय् मृतकया अस्थि तयाः दुर्गतिपरिशोधन मन्त्र व अपरिमिता धारणी नं पाठ याइगु खः । मृतकयात उद्धार यायूत भगवान् बुद्ध स्वयमं हे दुर्गतिपरिशोधन धारणी पाठ याय्गु व दुर्गतिपरिशोधन मण्डल दयूकेगु उपाय कनाबिज्याःगु खः । थुकिया बारे 'दुर्गतिपरिशोधन तन्त्र'य् नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

थौंकन्हय् नेवाः बौद्ध समाजय् मनू सीधुंकाः वयागु सुगतिया कामना यानाः मण्डल पूजा याय्गु चलन दु । कापतय् वा पौभालय् थीथी रंगया सिन्हःधू वा फि छ्यलाः मन्दः दयूकेगु याइ । मृतकया नामं मन्दः दयूकेगु सम्बन्धय् यलया श्रद्धेय गुरुजु दीपक वज्राचार्यलिसे जूगु खँल्हाबल्हाकथं छता-निता खँ थन प्रस्तुत यानागु जुल । मनू सिनाः स्वन्हु दुखुन्हु मदुम्हेसिया नामं दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वइ । न्याम्ह ध्यानीबुद्ध - वैरोचन, अक्षोभ्य, रत्नसम्भव, अमिताभ व अमोघसिद्धि तथागतपिनिगु प्रतिमा वा चिन्ह तयाः कलात्मक ढंगं मन्दः च्वइ । उगु मन्दःयात हे 'दुर्गतिपरिशोधन मण्डल' धाइ । मन्दलय् पञ्च ध्यानीबुद्धया प्रतीक स्वरूप न्याता रंग - तुयुगु, वचुगु, म्हासुगु, ह्याउँगु व वाउँगु रंगया सिन्हःया धू छ्यलाः मन्दः च्वयूगु याइ । मन्दः दयूकेधुंकाः गुरु वज्राचार्य पुरोहित जुयाः व म्ह्यायूमस्त जजमान जुयाः दुर्गतिपरिशोधन समाधि दनाः विधिपूर्वक पूजा याइ । उगु मन्दःयात न्हियान्हिथं पूजा यानाः दूब्यंकीखुन्हु विसर्जन पूजा याइ । अनंलि उगु मन्दःयात तीर्थय् यंकाः पूजा यानाः खुसिइ चुइकी । थुगु मन्दः च्वयूगु सम्बन्धय् यल क्वाबहाःया बेताजु चक्रराज वज्राचार्यलिसे जूगु खँल्हाबल्हाकथं मण्डल च्वयूत सिँयागु थासा कयाः च्वइगु खःसा दथुइलाक सुवर्णया महावैरोचन शाक्यसिंह तथागतया प्रतिमा स्थापना याइ । मण्डल दयूकेधुंकाः न्याम्ह गुरुजुपिन्सं प्यन्हुतक पूजा यानाः सवालाख मत च्याकाः, दुर्गतिपरिशोधन व अपरिमिता धारणी पाठ यानाः प्यन्हु दुखुन्हु फुक्क पूजा यानागु मण्डल खुसिइ यंकी । खुसिइ नं फिया चैत्य दयूकाः पूजा यानाः जक दुर्गतिपरिशोधन मण्डल खुसिइ चुइकःछ्वइ । उकथं मण्डल दयूकाः पूजा

याइबलय् सीम्ह गुगु दिशाय् वन, बांलाःथाय् लाःवन वा बांमलाःगु थासय् लाःवन धकाः संकेत बी धैगु विश्वास यानातःगु दु। गुलिसिनं मण्डलय् सीम्हेसिगु अस्थि तयाः नं पूजा याइसा गुलिंसिनं नमोबुद्ध चैत्य तय्गु याइ। थथे मण्डल च्वय्गु परम्परा नियमपूर्वक याय्माःगुलिं फुकसिनं याःगु खनेमदुसां वज्राचार्य, शाक्य व उदाय् समाजय् थ्व परम्परा खनेदु। थुकथं थःगु इच्छाअनुसार दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वकेगु व पूजा याय्गु नं नेवाः बौद्ध समाजया बिस्कंगु परम्परा व संस्कृति खः।

४. नेवाः बौद्ध समाजय् दुर्गति मोचनार्थ चैत्य निर्माणया परम्परा

चैत्य धैगु विशेष प्रकारं निर्माण यानातःगु बौद्ध स्मारक खः। सम्पूर्ण बौद्ध दर्शनया प्रतीक हे चैत्य खः। नेपालमण्डलय् अनेक प्रकारया चैत्यत दु। उकीमध्ये मृतकया दुर्गति मोचन जुइमा धकाः नेवाः बौद्धतय् चैत्य निर्माण याइगु परम्परा नं दु। थुगु किसिमया चैत्य प्रतिस्थापन याय्गु सम्बन्धय् गुरुजु दीपक वज्राचार्यनाप जूगु खँल्हाबल्हाकथं दकलय् न्हापां लुचिद्यः थाकी। लुचिद्यःया दुने मृतकया अस्थिधातु तय्गु याइ। यदि अस्थिधातु कयातःगु मदुसा सीम्हेसिगु किपा च्याकाः उकिया नौ कयाः लुचिद्यःया दुने तयाः व हे लुचिद्यः चैत्यया गर्भय् स्वथनाः चैत्य प्रतिस्थापनया ज्या सुसम्पन्न याइगु खः। गुलिंगुलिसिनं थुगु चैत्य निर्माण याइबलय् दकलय् न्हापां तछ्वचुंया चीग्वःगु चैत्य दय्काः उकी दुने न्यागः आख्यः, न्यागः ताय् व न्याफ्वः द्वाफ्वःस्वां तयाः चैत्य पूजा यानाः मूल चैत्यया गर्भय् तयाः चैत्य निर्माण याइगु खः। थथे नेवाः बौद्ध समाजय् सीम्हेसियागु नामं वा थःथःपिंके धर्मचित्त उत्पत्ति जुइकाः नं बहाःबहिली वा थाय्थासय् चैत्य निर्माण याइगु परम्परा व प्यंगू पर्वत शिखर - नागार्जुन डाँडा, फूलचोकी डाँडा, शिवपुरी डाँडा व चन्द्रागिरी डाँडाया च्वकाय् यंकाः अस्थि फसय् ह्वलाबीगु नं चलन दु। थुकथं निर्माण यानातःगु चैत्यया नां बीगु भ्वलय् पण्डित हेमराज शाक्यजुं यल इलांननिया मिच्छुबाहालय् च्वंगु तःग्वःगु चैत्ययात 'दुर्गतिपरिशोधन चैत्य' धकाः उल्लेख यानातःगु दु। अथे हे प्याःपुखू त्वालय् संघरत्नया छेँक्वय् च्वंगु दुर्गतिपरिशोधन चैत्य, कनिबाहालय् च्वंगु दुर्गतिपरिशोधन चैत्य, च्यासःत्वालय् च्वंगु दुर्गतिपरिशोधन चैत्य (शाक्य, १११०: २,७,१९,२२), उकुबहाःया दक्षिणय् च्वंगु सर्वदुर्गतिपरिशोधन मण्डलाकृति पद्मोपरिजिनालंकृत चैत्य (यतालिबि चिबहाः) धकाः नं उल्लेख यानात्गु दु (शाक्यः १११९: अग्रभाग)। थौंतक नं स्थानीय मनूतय्सं इलांननिइ च्वंगु थुगु तःग्वःगु धर्मधातु चैत्यात **दुर्गतिपरिशोधन चैत्य** धकाः नालावयाच्वंगु दु। थुगु हे चैत्यया न्ह्यःने चैलक भिक्षु (चिभाःबरे)पिनि चूडाकर्म याइगु खः।

४.१ इलांननि, मिच्छुबाहालय् च्वंगु सर्वदुर्गतिपरिशोधन मण्डलाकृत चैत्य

थुगु धर्मधातु चैत्य हिरण्यवर्ण महाविहार अर्थात् क्वाबहाःया पश्चिमद्वारं पिहांवय्बलय् इलांननिइ च्वंगु मिच्छुबहाःया न्ह्यःनेसं स्थापना यानातःगु दु। थुगु चैत्यया अग्रभाग द्वारिकाबाहालय् स्वकातःगु दु। द्वारिकाबहाःया न्ह्यःने शिखरकूट चैत्य छगः व बहाःया दुने अमिताभ बुद्ध स्थापना यानातःगु दु। मिच्छुबाहालय् आर्य मैत्रेय बुद्ध व न्ह्यःनेसं छगः वज्रधातु मण्डल नं स्थापना यानातःगु दु। इलांननिया पश्चिमपाखे गुह्यतले दिगिइ श्री चण्डमहारोषण अर्थात् श्री सङ्कटा व च्वय् च्वंगु तल्लाय् स्थानक मुद्राय् चक्रसम्वर, वज्रवाराही व मेमेपिं द्यः स्थापना यानातःगु दु। थन क्वाःबहाः संघया नीम्ह स्थविर आःजुपिनि गुह्य पूजा सञ्चालन यानाच्वनीगु खः। इलांननिइ धर्मधातु चैत्य सहित जम्मा च्यागः चैत्य, निगः धर्मधातु व वज्रधातु मण्डल स्थापना यानातःगु दु। उकीमध्ये थुगु धर्मधातु चैत्य दकसिबे तःग्वःगु,

भव्य व कलात्मक खनेदु। थ्व चैत्य धर्मधातु मण्डलाकृत चैत्य खः। थुगु चैत्यया दकले क्वय्यागु भागया वेदिकाय् करिब डेढ फुटया पेटी तयाः उकी द्यःने चैत्य स्थापना यानातःगु दु। थुकी प्रमुख द्यःयात तोरण सहित जवंखवं निम्ह सिंह नं तयातःगु दु। थुगु चैत्यया गर्भय् वैरोचन बुद्ध व पिने प्यंगू दिशाय् गवाक्ष दयकाः पूर्वय् अक्षोभ्य, दक्षिणय् रत्नसम्भव, पश्चिमय् अमिताभ व उत्तरय् अमोघसिद्धि बुद्धपिनिगु प्रतिमा स्थापना यानातःगु दु। थुकी द्यःने निगू तह दय्काः प्यंगू दिशाय् प्यम्ह बुद्ध स्थापना यानातःगु दु। थुकी च्वय्या तगिमय् कुनय्-कुनय् प्यम्ह देवीपिं - लास्या, माला, गीता व नृत्या स्थापना यानाः उकिया च्वय् नितँया पलेस्वां दय्कातःगु दु। थुकी द्यःने प्यंगू दिशाय् गवाक्ष दय्काः प्यपाः ख्वाःपाः, च्याका ल्हाः दुपिं पञ्चबुद्धमध्ये प्यम्ह बुद्धपिं - पूर्वय् अक्षोभ्य, दक्षिणय् रत्नसम्भव, पश्चिमय् अमिताभ व उत्तरय् अमोघसिद्धि बुद्धपिनिगु मूर्ति व प्यम्ह देवीपिं - लोचना, मामकी, पाण्डरा व तारा नापनापं झिंखुम्ह बोधिसत्वपिं यानाः मुक्कं नीप्यम्ह द्यःपिनिगु प्रतिमा चैत्यया छचाःखेरं प्रतिस्थापना यानातःगु दु। झिंखुम्ह बोधिसत्वपिं थुकथं दु –

१. समन्तभद्रः	२. अक्षयमति	३. क्षितिगर्भः	४. आकाशगर्भः
५. गगनगञ्जः	६. रत्नपाणि	७. सागरमतिः	८. वज्रगर्भः
९. अवलोकितेश्वर	१०. महास्थामप्राप्तः	११. चन्द्रप्रभः	१२. जालिनीप्रभः
१३. अमितप्रभः	१४. प्रतिभानकूटः	१५. सर्वशोकतमोनिर्घातमतिः	
१६. सर्वनिवरणविष्कम्भी			

अनं च्वय् क्रमशः वज्रलेपित चैत्य, गर्भ, हर्मिका, त्रयोदश भुवन, अम्बसाहाः, यःसिँ व उष्णीष चूडामणि तयातःगु दु। चैत्यया छचाःखेरं बोधिसत्व करुणामयया मन्त्र *ॐ मणि पद्मे हुँ* अंकित जुयाच्वंगु प्यंगः माने तयाः चाःहुइकातःगु दु। चैत्यया शीर्षभागय् धातुया इलां तयाः थ्व चैत्ययागु महत्व व विशेषता क्यनातःगु दु।

४.२ धर्मधातु वागीश्वर मण्डल

धर्मधातु चैत्यया न्ह्यःनेसं धर्मधातुवागीश्वर मण्डल छगः स्थापना यानातःगु दुसा देपाय् वज्रधातुमण्डल छगः

नं स्थापना यानातःगु दु । न्त्यःने च्वंगु धर्मधातुवागीश्वर मण्डलया मध्य भागय् मञ्जुघोषया प्रतिमा स्थापना यानातःगु दु, गुम्ह द्यः मञ्जुश्रीया छगू स्वरूप खः । थुम्ह मञ्जुघोष चतुःमुख व च्याका ल्हातं थीथी आयुध ज्वनाच्वंम्ह द्यः ख । मञ्जुघोष पञ्चबुद्ध न्याम्ह छम्ह हे जुयाः ज्ञानकाय वागीश्वर महामञ्जुश्रीया रूपय् प्रकट जुयाच्वंम्ह द्यः ख । थुकियात हे मेगुकथं 'आर्यनामसंगीति' धकाः नं सम्बोधन याइगु खः ।

धर्मधातु वागीश्वर मण्डल
(साभार : ताचिकावा, इटो व कामेयामा, २०१६ : १०८)

४.३ चैत्यय् च्वंगु शिलापत्र

थुगु चैत्यय् निपाः शिलापत्र तयातःगु दु । उकीमध्ये नेसं ८०७ या छगू शिलापत्रया थाय्थासय् आखः ब्वलावःगुलिं ब्वनेत थाकुइधुंकल । जुजु योगनरेन्द्र मल्लया पालय् यागु थुगु शिलापत्रय् दानपतिपिं शाक्यवंश व चैत्य जीर्णोद्धारबारे नं उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थुगु शिलापत्रया आधारय् थ्व चैत्य नेसं ८०७ स्वयां २००-३०० दँन्ह्यः हे दय्कातःगु जुइ धकाः धाय्फु । नेसं ८०७ स दानपति शाक्यवंशपिंसं थुगु चैत्य जीर्णोद्धार कार्य पूर्ण यानाः चैत्य प्रतिष्ठा कार्य समारोह याःबलय् यलया जुजु योगनरेन्द्र मल्ल नं उपस्थित जूगु खः धकाः उल्लेख जुयाच्वंगु दु (शाक्य, १११३ः ३६) । उकिं थुगु शिलापत्र ऐतिहासिक दृष्टिकोणं नं महत्वपूर्ण जू ।

थुगु चैत्यय् तयातःगु मेगु शिलालेखअनुसार थ्व चैत्यय् न्त्यःनेच्वंगु ब्व व तोरण नेसं १०३७ स तयातःगु खः । थ्व चैत्ययागु दकलय् क्वय्यागु भाग लिपातिनि जीर्णोद्धार यानाः दय्कातःगु खः ।

५. निष्कर्ष

नेवाः बौद्ध समाजय् दुर्गतिपरिशोधन मण्डल व मृतकया नामं दुर्गति मोचन जुइमा धकाः थीथी चैत्य प्रतिस्थापन याय्गु प्रचलन न्हापांनिसें वयाच्वंगु खः । विशेष यानाः थः जहान-परिवार मदय्धुंकाः दुर्गतिपरिशोधन मण्डल च्वकीगु जूसां थःपिनि इच्छाअनुसार बहाः-बही, ननिइ नं चैत्य स्थापना यानातःगु खनेदु । थ्व हे भ्वलय् इलांननिइ च्वंगु धर्मधातु चैत्ययात थौतक नं मनूतय्सं सीम्हेसिगु दुर्गति मोचन याय्गु उद्देश्यं दय्कातःगु दुर्गतिपरिशोधन चैत्य धकाः मानेयानाः पुज्यानाच्वंगु दु । गुलिंगुलिं विद्वान्तय्सं थुगु चैत्ययात दुर्गतिपरिशोधन चैत्य धकाः हे उल्लेख यानातःगु नं दु । न्त्यागु जूसां दिवंगत जूम्ह मनू मखुगु गतिइ मलाय्मा, सुखावती भुवनय् बास लाय्मा धैगु कामना यानाः मदुपिनिगु नामं वनीगु मतयाः, दीप प्रज्वलन, धारणी-स्तोत्र पाठ, उपाकू वनेगु आदि थीथी धर्मकार्य नापं मण्डल व चैत्य स्थापना यानाः पूजा याय्गु बुद्धधर्म दर्शनयात प्रतीकात्मक रूपय् जनसमक्ष प्रचार याय्गु छगू जीवन्त परम्परा व नेवाः संस्कृति खः ।

लिधंसा

Bhattacharyya, Benoytosh (Ed.), 1972, *Niṣpannayogāvalī* (Reprint). Baroda: Oriental Institute.

Gutschow, Niels, 1997, *The Nepalese Caitya: 1500 Years of Buddhist Votive Architecture in the Kathmandu Valley.* London: Axel Manges.

Tachikawa, Musashi, Makiko Ito and Kakseshi Kameyama (Compilers), 2016, *Maṇḍalā Deities in the Niṣpannayogāvalī.* Kathmandu: Vajra Books.

वज्राचार्य, रञ्जना, विसं २०६५, *नेवार बौद्ध संस्कार*। यें : नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र ।

– – –, नेसं ११३३, *नेवाः बौद्ध समाजय् अन्त्येष्टी संस्कार व दीप प्रज्ज्वलनया परम्परा*। यल : पद्मरत्न धाख्वाः व राजेन्द्र धाख्वाः ।

शाक्य, तीर्थरत्न, विसं २०६५, *नेपाल मण्डलका बौद्धहरूको धार्मिक अभ्यास र जीवन शैली*। यें : बुद्धधर्म अध्ययन गोष्ठी ।

शाक्य, हेमराज, नेसं ११११०, *ओंला वनेबलय् चाःहुलेमाःगु यलया विहार, चैत्य व धर्मधातु आदिया संक्षिप्त विवरण सूची*। यल : बाबुकाजी शाक्य ।

– – –, नेसं १११३, *चैत्यया थःगु आत्मकथा : संक्षिप्त परिचय*। यल : बेखाराज वज्राचार्य ।

– – –, नेसं १११३, *यशोधर महाविहार स्थित मञ्जुश्रीया छगू इतिहास*। यल : यशोधर महाविहार, बुद्ध जयन्ती समारोह समिति ।

– – –, नेसं १११९, *सर्वदुर्गति परिशोधन मण्डलाकृति पद्मोपरिजिनालंकृत चैत्य, संक्षिप्त परिचय*। यल : तःग्वः चिभा संरक्षण समिति ।

नेपालमहात्म्यं कनाच्वंगु म्ये

✍ तुलसीलाल सिंह

वर्तमान नेपालयात धार्मिक क्षेत्रकथं प्यंगू क्षेत्रय् ब्वथलातःगु दु– पूर्वय् वराहक्षेत्र, मध्यमाञ्चलय् पाशुपतक्षेत्र, पश्चिमय् रुरुक्षेत्र व अनं नं पश्चिमय् मुक्तिक्षेत्र । तराईलय् पूर्वय् जनकपुर व पश्चिमय् लुम्बिनी क्षेत्र नं धार्मिक महत्वं जाःगु क्षेत्र खः । थुपिं खुगू क्षेत्रमध्ये पाशुपतक्षेत्रया विशेष महत्व दु । थ्व क्षेत्र प्राचीनकाल, माध्यमिककाल व आधुनिक नेपालया धार्मिक जक मखुसे राजनैतिक केन्द्रविन्दु नं खः । नेपालया छगू प्राचीन धार्मिक ग्रन्थ नेपालमहात्म्य नं थ्व हे पाशुपतक्षेत्रयात केन्द्रविन्दु यानाः च्वयातःगुलिं नं थ्व नेपालया हे धार्मिक केन्द्रविन्दु जुयाच्वंगु दु ।

पाशुपत क्षेत्रयात केन्द्रविन्दुइ तयाः वया जःखः च्वंपिं अनेक देवी-देवतापिनिगु महिमा कनाः *नेपालमहात्म्य* नांया छगू सफू च्वयातःगु दु । *नेपालमहात्म्य* निम्ह पात्रपिन्त न्ह्यसः-लिसः याकाः कनाच्वंगु महात्म्य खः । थुकी ऋषि जैमिनिं जिज्ञासापूर्वक न्ह्यसः न्यंगुयात अष्टचिरञ्जीवीमध्ये छम्ह मृकण्डु ऋषिया काय् मार्कण्डेयं लिसः बियाः कनातःगु नेपालया गौरव-गाथा वा महात्म्य खः । *नेपालमहात्म्य* धैगु *स्कन्दपुराण*या छगू खण्ड खः धकाः थ्व महात्म्यया हरेक अध्याय क्वचायवं *इति श्रीस्कन्दपुराणे हिमतखण्डे नेपालमहात्म्ये …* धकाः च्वयातःगुलिं धाय्‌फु । तर, भारतं पिदंगु *स्कन्दपुराण*या छुं नं संस्करणय् नेपालमहात्म्य च्वयातःगु मदु ।

पुराण साहित्य पूर्वीय साहित्यया विकासया भ्वलय् वेद व उपनिषद् विकास जुयाः लिपातिनि वःगु खः । थ्व पुराण ब्रह्मां कंबलय् छगू अरब श्लोक दुगु विस्तृत पुराण खः धाइ । अनंलिपा मनूतय्‌गु आयु म्हो जुयावंगुलिं भगवान स्वयं वेदव्यासया रूपय् अवतीर्ण जुयाः १८ गू भागय् विभाजन यानाः प्यंगू लाख श्लोकय् सीमित यात धाइ । भगवान ब्रह्मां हे कनातःगु धकाः धयातःगुया अर्थय् थ्व वेदसिबें पुलां धाःगु खः । थुपिं खँ अलौकिक खः । थौकन्हय् प्राप्य पुराण प्यंगू लाख श्लोकय् सीमित जूगु पुराण खः ।

व्यासं रचना याःगु १८ गू थीथी पुराणमध्ये दकसिबे अप्वः श्लोक दुगु *स्कन्दपुराण* खः । *स्कन्दपुराण*यात निगू स्वरूपय् ब्वथलातःगु दु, खण्डात्मक व संहितात्मक । खण्डात्मक *स्कन्दपुराणय्* छसिंकथं माहेश्वर, वैष्णव, ब्राह्म, काशी, अवन्ती, नागर व प्रभास –थुपिं न्हय्‌गु खः । संहितात्मक *स्कन्दपुराणय्* थीथी तीर्थया महिमा व पुण्य खुसिया उद्‌गमया बाखं दु । थ्वकथं *नेपालमहात्म्य* संहितात्मक *स्कन्दपुराण*या हिमवत्खण्ड खः, थुकी पाशुपतक्षेत्र व वागमती खुसियात केन्द्रविन्दुइ तयाः वर्णन यानातःगु दु ।

पुलांगु लिपिवद्ध जुयाच्वंगु नेपालमहात्म्यया छगू संस्करण नेपालया राष्ट्रिय अभिलेखालयस संग्रह जुयाच्वंगु दु । उगु नेपालमहात्म्य ल्ह्यःगु तिथिमितिबारे पूर्ववर्ती अध्येतापिं डिल्लीरमण रेग्मी व उएबाख (Uebach) पिनिगु धापूयात खण्डन यानाः जयराज आचार्य (१९९२ : ३-५) शक सम्वत् ७७४ वा ७७७

(ईसं ८५२ वा ८५५) पाखे च्वःगु वा ल्ह्यःगु जुइमाः धकाः अनुमान यानातःगु दु । थुकी पशुपतियात केन्द्रविन्दुइ तयाः चांगु नारायण, वाल्मिकीश्वर लिङ्ग वा वागीश्वर, भ्वँतया चण्डेश्वरी, डोलेश्वर लिङ्ग, ख्वपया सूर्यविनायक, तिलमाधव, यलया कुम्भेश्वर, भृङ्गारेश्वर आदि शैव, वैष्णव व शाक्त द्यःपिं वर्णन यानातःगु दु । थुकी वर्णित द्यःपिं फुक्क हे लिच्छविकालय् थापना यानातःगु खनेदुगुलिं थ्व महात्म्यया मूल प्रति लिच्छविकालय् च्वःगु वा ल्ह्यःगु जुइमाः धकाः अनुमान यानातःगु दु (आचार्य, १९९२ : ५-८) । थ्व *नेपालमहात्म्य*या छगू संस्करण विसं २०३३ (ईसं १९७७) स केदारनाथ शर्मा सम्पादन यानाः वनारसया चौखम्बा अमरभारती प्रकाशनं हिन्दी अनुवाद व व्याख्या समेत तयाः पिथंगु दु । थ्वसिबें न्हापा ईसं १९०१ स मुरली भ्ापाखें संस्कृत श्लोक मूल पाठ पिथंगु दु ।

*नेपालमहात्म्य*या लोकप्रियता लिसें थ्वया लिपा-लिपा नं थ्व हे पाशुपतक्षेत्रयात केन्द्रविन्दु दय्काः गद्यय् जक मखु, अनेक म्येया नं रचना याःगु दु । अजाःगु म्येमध्ये यलय् योगनरेन्द्र मल्लया शासनकालय् (नेसं ८०५-८२६) च्वयातःगु *इल्हनेया आथुसा* खँग्वलं शुरु यानातःगु दिपंखाया म्ये व राजेन्द्रविक्रम शाहं च्वःगु *थछेस मुना वन* खँग्वलं शुरु यानातःगु दिपंखा म्यें नं नेपालमहात्म्यं थें हे नेपालया गौरवगाथा कनाच्वंगु दु । दिपंखा यात्रा वनेबलय् पूजा याय्माःपिं द्यःपिनिगु वर्णन यानातःगु थुपिं म्यें मूल द्यः **आथुसा** वा **नीलथुसा** पशुपतिया हे वाहन जूगुलिं यद्यपि यल, नागबहाःयात केन्द्रविन्दुइ तयाः च्वयातःगु जूसां थ्व नेपालमहात्म्यलिसे ज्वःलाः । नेपालमहात्म्यय् यें-यल-ख्वप-काभ्रेया मुख्य-मुख्य देवीदेवताया महिमा कनाच्वंगु दुसा दिपंखाया म्यें यें व यलया देवीदेवताया महिमा कनाच्वंगु दु ।

दिपंखायात यक्व हे पुलां धयातःसां नेसं ६०२ स यक्ष मल्लया मृत्युलिपा यें-यल-ख्वप कुचा जुइधुंकाः यलं दिपंखा न्ह्याकूगु खनेदु । यक्ष मल्लया हे पालय् थः काय्म्ह्याय्पिन्त प्रशासन न्ह्याकेगु अधिकार बियातःगुलिं यैंया प्रशासन न्ह्याकेगु अधिकार ज्वनाच्वंम्ह रत्न मल्लं अबु सीधुंकाः नं यैंय् राज्य शासन याय्गु अधिकार त्वःतामब्यू, बरु लिपा वनाः वया काय् सूर्य मल्लं यलया महापात्रतलिसे जानाः यलय् समेत शासन याःगु खनेदु । दिपंखा यात्रा नं थ्व हे इलय् यें व यलय् दुने सीमित जुयाः न्ह्याकूगु खनेदु । सम्भवतः थ्व यात्राया पुलांगु म्येयात योगनरेन्द्र मल्ल थम्हं हे वा योगनरेन्द्र मल्लयात लुमंकेभनं दिपंखाया म्ये च्वःगु खनेदु । दिपंखा यात्रा साइत-साइतय् न्ह्यानाः हे च्वन । सायद, थजाःगु यात्राय् आयोजकपाखें जुजुपिन्त नं प्रसाद थ्यंकेगु वा यात्रा स्वय्त ब्वनेगु चलन न्ह्यानाच्वंगुलिं राजेन्द्रविक्रम शाहं नं दिपंखाया म्ये च्वःगु वा च्वकूगु जुइमाः ।

न्हापां *नेपालमहात्म्य* अनंलि व हे प्रकृतिया दिपंखाया म्ये च्वय्गु परम्परायात छगू बिस्कं हे ढंगं यलय् श्रीनिवास मल्लया लाय्कुली दुथ्याःम्ह कवि कुनु शर्मा *कीर्तिपताका* सफू संस्कृत भाषां च्वल । थुकी तत्कालीन यलया २६ त्वाःया अनेक द्यःपिं व देशया प्रतिरक्षा प्रणालीया सुदृढताबारे अतिशयोक्ति शैलीं च्वयातःगु दु । थ्व छगू सफू हे च्वःगु जुलसा ख्वपय् जगतप्रकाश मल्लं थःगु देशय् दुपिं देवीदेवताया वर्णन यानाः च्वयातःगु म्ये लूगु दु । जगत्प्रकाश मल्लया थुपिं छुं नाटक च्वय्गु भ्वलय् नाटकया अंग पूर्वकेत देशवर्णना म्ये च्वःगु जक खनेदु । लिपा वनाः यैंया अन्तिम जुजु जयप्रकाश मल्लं नाटक च्वय्त प्यभ्वः–खुभ्वःया पशुपति, गुह्येश्वरी, वागमती व विष्णुमतीया बयान बाय्प्वः मेगु च्वःगु नं खनेमदु । थुकथं छगू इलय् *नेपालमहात्म्य* हे च्वइगु थासय् देश कुचा जुयावनाः चीधं जुइवं 'नेपालया गौरव' अर्थात् नेपालमहात्म्य च्वय्गु पलेसा चीचीहाकःगु देशवर्णनया म्ये जक च्वइगु जुल ।

नेपालय् उबलय्या स्वंगू राज्यय् मल्लशासन क्वःदसेंलि शाहतय्गु शासन वल । खास यानाः शाह शासकतमध्ये रणबहादुर शाह व राजेन्द्रविक्रम शाहया संरक्षकत्वय् नेपालभाषाया म्येया हानं छकः विकास जुल । व इलय् सलंसःपु धार्मिक म्ये, लोकम्ये च्वःगु खनेदु । थ्व हे इलय् आपालं उत्कृष्ट मतिनाया म्ये नं रचना जुल ।

शाहकालय् नेपालमहात्म्य पहःया म्ये छपु म्ये गीर्वाणयुद्धविक्रम शाहया पालय् *श्री जय बालसुकि नागराजा वागाका बिव छिन न्हां* शीषर्कया छपु म्ये रचना जुल । थ्व म्येय् आदि वाक्यय् श्री जय बालसुकि नागराजायात वा गाकेत प्रार्थना यानातःगु दु । अनंलि **यँ** देशय् लाःगु छसिंकथं जामाचोया भगवान, नागार्जुनया सिद्धागण, ल्हुतिइ म्वःल्हुइगु खँ ब्याकातःगु दु । अनंलि इचंगुया नारायण, आदेश्वरया महादेव, चुनिमाजुया दर्शनया नितिं प्रार्थना याय् धयातल । स्यंगुइ श्री महामंजुश्री, श्री विद्याधरी माजु, भद्रमतिइ घोरीनाग, भगवती दर्शन यानाः थँबहीया गुरुजुजु (गरुड जुजु अर्थात् सिंहसार्थवाहु), लुतिया इन्द्रायणी भगवती, भ्वीजःसिया नारायण, फुसिखेलया मनमय्जु, सपतिया (सपनतीर्थया?) गणेश, भोलानाप चन्द्रेश्वरी, सिपूचोया भगवान, गोकर्णेश्वर, विश्वनाथ, वागमती, मनिचूड दह, मनिलिंग, सको देशया वज्रजोगिनी, संखदहनय् म्वःल्हुइगु, चांगुनारायण, **ख्वप**य् लाःगु इदेशया (थिमिया) सरस्वती, थ्यमि देशया बालकुमारी, ख्वप देशया सूर्यविनायक, वर्तमान काभ्रेय् लाःगु **भ्वँत** देशया चण्डेश्वरी, नमोबुद्धया महासत्व, पनौतिइ म्वःल्हुइगु, अनंलि पुलांगु **यल**य् लाःगु गोदावरी म्वःल्हुइगु, बिसंखुया नारायण, फूचोमाजु दर्शन याय् धयातल, वादेशया वज्रवाराही, बुंग देशया करुणामय, गोपालेश्वर, चतुर्भुज नारायण, म्हगुया (फम्पिया) वज्रजोगिनी, दक्षिणकाली, त्यांगाया भैरव, तवदहया नवनाग, बोदेसया गणपति, कोयला(ना)या बालसुकि, सिद्धिदाता गणपति, आनन्दादि लोकेश्वर, किपू देशया बाघभैरव, अनं हानं **यँ** देशय् लाःगु तखुतिया नीलबाराही, कंगेश्वरी, चाबहीया गणपति, खास्तिया चैत्य धर्मधातु, गुह्येश्वरी, पशुपति, बालसुकि नागराजा, आदि पशुपति क्षेत्रया दक्व कुण्ड, श्री जय बागमति, नसनया भगवती, आकासजोगिनी, असंमलु, लुचुंमलु, जनबहाःया लोकेश्वर, तलेजुया नवदुर्गा भवानी, तुनिखेलया महाकाल, लुमह्रीया भद्रकाली, पचली भैरव वने न्हां धयातल । थुकथं थ्व म्यें नेपालमहात्म्य व दिपंखाया म्येया शैलीयात निरन्तरता बियाच्वन ।

दिपंखा न्याय्कूगु राजनैतिक सीमानाया कारणं यँ व यलय् जक सीमित जुइमाःगु जूसां लिपा शाहकालय् उकी जक सीमित जुइगु बाध्यता मन्त । उकिं गीर्वाणयुद्धविक्रम शाह व राजेन्द्रविक्रम शाहपिन्सं हाकनं छकः प्राचीनकालय् च्वयातःगु *नेपालमहात्म्य*यात थः नालाः व हे प्रवृत्तिया म्ये चिनेगु ह्वताः चूलाःगुलिं यँ व यलया द्यःपिं जक मखु बरु थिमि, ख्वप, भ्वँत, धौख्यः, नमोबुद्धया द्यःपिनिगु नं महिमा च्वय्फत ।

थीथी धर्मया समन्वय विकास जुयावंलिसे नेपालमहात्म्य कनीगु नेपालभाषा म्येया विकास जुयावंगु खनेदु । दीपंखा यात्रा थें यलय् मतयाः, प्यम्ह नारायण दर्शन याःवनेगु, अथे हे सिलुतीर्थ वनेबलय् स्वनिगः व वया जःखः च्वंपिं अनेक देवीदेवता दर्शन यानाः जक सिलु वनेगु नं छगू ईया प्रचलन खः । थ्वबारे नं म्ये दु, *जय निलकंठ महादेव* शीर्षकया म्ये छपु अजाःगु हे म्ये खः (कायस्थ, १११९ : ६) । थजाःगु छुं म्ये ठाकुरलाल मानन्धरं नं प्रकाशित याःगु दु । *नेपालमहात्म्य* पाठचज्वलं जक खः वा यात्रा याय्गु नितिं हे च्वयातःगु खः, सीमदु । थ्व दीपंखा थें चाःहिलाः वर्णित द्यःपिं छकलं वा छन्हु-निन्हु बिकाः थौंकन्हय्या हिसाबं दर्शन याःवनेगु सम्भव मजू । न्हापा-न्हापा थुपिं द्यःपिं दीपंखा यात्रा थें यात्रा याइगु खःसा उकिया

छुं अभिलेख-दसि मदुनि । तर असम्भव थ्यंक धाःसा मखु । थजाःगु यात्राया इतिहासय् मतयाः नं छगू यात्रा खः । थ्व यात्रा यदि भ्नी बौद्ध-विद्वान्पिंसं धाःथें हे बृषदेव वा बालार्चनदेवपिनि पालय् हे न्ह्यायधुंकूगु खःसा उबलय् द्यःपिनिगु संख्या ल्याःखानास्वय्‌बलय् थ्व छघौ वा निघौया जक यात्रा जुइफु । तर मतयाः बारे विद्वान्पिंसं गुगु अलौकिक बाखं कनातःगु खः, व आःया जमानाय् पत्याः याय्‌थाकु ।

थः हे अबु गीर्वाणयुद्धविक्रम शाहं च्वःगु वा अबुया पालय् च्वःगु थ्व म्येयात निरन्तरता बिसें राजेन्द्रविक्रम शाहया छपु म्ये थथे दु –

॥ राग सिन्हाज्या ॥

इचंगुया नारायण आदिश्वरया महादेव,
चुनिमाजु दरसन याये न्हां ॥
देव दकोसया गुरू श्री महामञ्जुश्री
भगवान दरसन याये न्हां ॥ १ ॥

विद्याधरी माजु, भद्रवति घोरिनाग,
भगवती दरसन याये न्हां ॥
म्हयपिया जोगाम्वर, ल्हुतिया सितलामाजु,
फुसिखेलया मनमय्‌जु देव न्हां ॥ २ ॥

फुलवारी गुह्यश्वरी, बालकंथ नारायण,
सपं तिर्थ गणेशयाके ओने न्हां ॥
भोलानाथ चंदेश्वरी, बुधनिलकंठ नारां,
गाचोस दरसन याये न्हां ॥ ३ ॥

बिशुनाथ बागमुखि, मणिचुद दहनस,
मनिलिंग दरसन याये न्हां ॥
सको देसया खर्गजोगिनि, मनिलिंग मोलल्हुये,
चंगु नारायण दरसन याये न्हां ॥ ४ ॥

ई देशया सरस्वति, थेमि देशया बालकुमारी,
ख्वप देशया सुर्जविनायक न्हां ॥
भोत देशया चंदेश्वरी, नमोबुद्ध धर्मराज,
संखुस मोलल्हुये थनि न्हां ॥ ५ ॥

धउखेलया महादेव, वा देशया बर्जबाराही,
करूणामय दरसन याये न्हां ॥
चतुर्भुज नारायण, फंपीया बज्रजोगिनि,
दक्षिणकाली दरसन याये न्हां ॥ ६ ॥
त्यांगाया भइरब, तवदहया नागिनि,
चोभा गणेशयाके वने न्हां ॥
कोहेनाया बालसुकी, सिद्धिदाता गणपति,
लोकेश्वर दरसन याये न्हां ॥ ७ ॥

केपुया भइरब, तखुतिया निलबाराही,
कंकेश्वरी दरशन याये न्हां ॥
भुतिसया भुचादेव, थबहिया गुरू जुजु,
भगवति दरसन याये न्हां ॥ ८ ॥

चाबहिया गणपति, खास्तीया धर्मराज,
गुहेश्वरी दरसन याय न्हां ॥
श्री जय पशुपति, बालसुकी नागराजा,
दको कुन्दल दरसन याये न्हां ॥ ९ ॥

लुमरीया भद्रकाली, पचलिया भइरब,
तलेजुया नवदुर्गा भवानी न्हां ॥
नेपालया छत्रपति राजेन्द्र विक्रम शाहदेव
ओसपोलया परताप बोल न्हां ॥

साभार : झीगु सिन्हाज्या म्ये

अनुवाद

इचंगुया नारायण, आदिश्वरया महादेव, चुनिमायात दर्शन याय्। द्यःपिं सकसियां गुरु श्री महामञ्जुश्री भगवानया दर्शन याय् ॥ १ ॥

विद्याधरी माजु, भद्रवति घोरिनाग, भगवतीया दर्शन याय्। म्हय्पिया जोगाम्वर, ल्हुतिया सितलामाजु, फुसिखेलया मनमय्जु द्यःपिन्त दर्शन याय् ॥ २ ॥

फुलवारीया गुह्येश्वरी, बालकंथ नारायण, सपनतीर्थ गणेशयाथाय् वने। भोलानाथ, चंदेश्वरी, बुधनिलकंठ नारायण गाचोय् दर्शन याय् ॥ ३ ॥

विश्वनाथ, बागमुखि, मणिचूड दहलय मनिलिंग दर्शन याय। सको देसया खड्गयोगिनी, मनिलिंगय् म्वःल्हुइ, चंगु नारायण दर्शन याय् ॥ ४ ॥

ई देशया सरस्वती, थिमि देशया बालकुमारी, ख्वप देशया सूर्यविनायक, भ्वँत देशया चण्डेश्वरी, नमोबुद्ध धर्मराज, संखुइ थौं म्वःल्हुइ ॥ ५ ॥

धौखेलया महादेव, वा देशया बज्रबाराही, करूणामय दर्शन याय्। चतुर्भुज नारायण, फंपिया बज्रयोगिनी, दक्षिणकाली दर्शन याय् ॥ ६ ॥
त्यांगाया भैरव, तौदहया नागिनी, चोभार गणेशयाथाय् वने । क्वइनाया बालसुकी, सिद्धिदाता गणपति, लोकेश्वर दर्शन याय् ॥ ७ ॥
किपूया भैरव, तखुतिया नीलबाराही, कंकेश्वरी दर्शन याय्। भुतिसया भुचादेव, थँबहीया गुरु जुजु, भगवती दर्शन याय् ॥ ८ ॥
चाबहीया गणपति, खास्तिया धर्मराज, गुह्येश्वरी दर्शन याय्। श्री जयपशुपति, बालसुकी नागराजा दक्व कुण्ड दर्शन याय् ॥ ९ ॥
लुमरीया भद्रकाली, पचलिया भैरव, तलेजुया नवदुर्गा भवानी दर्शन याय्। नेपालया छत्रपति राजेन्द्रविक्रम शाहदेवं वसपोलया प्रताप ब्वल ॥ १० ॥

थ्व म्येय् न्ह्यथनातःपिं द्यःपिं दिपंखा यात्राय् पूजा याय्माःपिं द्यःपिं खनेदु । थुपिं थथे दु – इचंगुया नारायण, आदिश्वरया महादेव, चुनिमाजु, श्री महामञ्जुश्री, थँबहीया गुरुजुजु, विद्याधरी माजु, भद्रवती घोरिनाग, भगवती, म्हय्पिया जोगाम्वर, ल्हुतिया सितलामाजु, बुंग देशया करुणामय, चोभार गणेश, क्वइनाया बालसुकी, आनन्दादि लोकेश्वर, चाबहीया गणपति, खास्तिया धर्मराज, गुह्येश्वरी, पशुपति, बालसुकी नागराजा आदि ।

थीथी थासय् च्वंपिं देवीदेवतापिनिगु महिमा कनाच्वंगु मेगु म्ये थथे दु –

॥ राग ॥ श्री ॥ ॥ ताल ॥ चो ॥

इल्हनेया आथुसा, श्रीस्वयंभु तथागत, क्वालषुया गनसपती थान ।
कुभेस्वरया महादेव, स्वँथया नारायण थान ॥ १ ॥

मंगलय मनीगनेस कुमाल, भीमस्यन माहाराजा, भनाषाया महादेव थान ।
भनाषाया दुयीमाजु तल्यजु भवानी, जमपुरी जन्मराजा थान ॥ २ ॥

थक्षस मुनावना, बुङ्गया ईषामाजु, ईषाया भयीरव थान ।
घरचाक सीधगुरी, नदीकुनी, लुताबाहाल श्री करूणामय थान ॥ ३ ॥

त्रानुया गनसपती, षोनाया रूद्रायणी, कोयनाया गनसपती थान ।
कोन्हावसी नवनाग, चोभाचोसँ महादेव, आनंन्दारी दरसन याय ॥ ४ ॥

तँ कोया गनसपती, न्यषुहोंस ब्रम्हायणी, पलीगाँले महेश्वरी थान ।
हासापोता गनसपती, ल्हौंगले इन्द्रायणी, पचरीया भयीरव थान ॥ ५ ॥

मतीरीस महामाई, बुधबारी साकेमुनी, अथकोया नारायणया थान ।
मदुस गनसपती, तँबोल भीमस्यन, तँकेश्वर महादेव थान ॥ ६ ॥

षुसीबशीली बोधिसत्व, कीनुबहाया साकेमुनी, देव क्ष्वाया दरसन याय ।
फैषाया भईरव, आदेशवरया महादेव, ईचँगुँया नारायण थास ॥ ७ ॥

ईचँगुँया मंगलचैत्य, होलचोया वीस्नुदेवी, महामंजोश्री दरसन याय ।
पुलाँस्यँगु भगवान, स्यंगुँया श्री स्वयंभु हारती दरसन याय ॥ ८ ॥

वायुपुरी, अग्नीपुरी, पुरनाग जक्षपुरी, सांतीपुरी दरसन याय ।
वीद्याधरी माहामाई, ईन्द्रयणी बसुन्धरा, सीगल भगवान थान ॥ ९ ॥

थँबहीली बोधिसत्व, पकुनाय गनसपती, म्हेपीस जोगांवर थान ।
प्वन्यपा चन्द्रमा, श्री सूर्ज्य देवराज, नाराहीती नारायण थान ॥ १० ॥

साषोना सरसुती, तुषुचास लोकेसोर, नँसाया महादेव थान ।
नंसाया भगवती, आकास ब्रम्हायणी, नंदेल बाराही थान ॥ ११ ॥

चाबही गनसपती, धंदोचैत्य भगवान, जयवाग्यस्वरी दरसन याय ।
मनीमहाखाः, षास्तिचैत्य, वागमतीस सनान याय, न्हवंघात सनान याय ॥ १२ ॥

पशुपति महादेव, वालसुकी नागराजा, गुहेस्वरी दरसन याय ।
राज्यस्वरी भवानी, बछलादेवी, वीस्वरूप दरसन याय ॥ १३ ॥

क्वत्येस्वर महादेव, क्वाक्षैँया बालकुमारी, भंगीरी सीधीलक्ष्मी थान ।
लुषुचास गथेस्वर महादेव स्नान याय, श्री सूर्ज्य वीनायक थान ॥ १४ ॥

मतीकोस भईरव, धंध चैत्य भगवान द्वलन्य जोगांवर थान ।
पद्मपानी लोकेस्वर लग्नेस्वर महादेव, थक्षया महालक्ष्मी थान ॥ १५ ॥

तीभुवनया देवदेवी नमस्कार याय धुन, दीपंषा ईला वय धुन ।
न्यपालया छत्रपति श्री जोगीन्द्र मल्ल, प्रजापती पाले यायमाल ॥ १६ ॥

(शाक्य, ११३३ : ४५)

॥ राग ॥ जय श्री ॥ ॥ ताल ॥ चो ॥

नमो बुद्धाय, नमो धर्माय, नमो संघाय ॥ धु ॥

इल्हनेया आदि थुसा, देलक्वचैत्य, बासुकी चम्पकनाग,
गणेश चक्रेश्वरी, श्रीस्वयम्भु तथागत, क्वालषुया गणसपति हरिसिद्धि थान ।
ललितापुरी गणसपति, कुम्भेश्वर महादेव, शितल अजिमा, बङ्गलामुखि दर्शण,
सिद्धिदाता गणस्पति, स्वँथया नारायण मातँकी स्थान ॥ १ ॥

मंगलय मणिगणेश कुमाल, भीमस्यन माहाराजा, भनाषाया महादेव थान ।
भनाषाया दुयीमाजु, तल्येजु भवानी, हलखुया गणपति, जन्मपुरी जन्मराजाथान ॥ २ ॥

पद्मपाणि लोकेस्वर, द्वलन्य जोगाम्वर, थक्षेस मुनावना, बुङ्गया ईषामाजु, ईषाया भयीरव थान ।
घलचाक सिद्धिपुरी, नन्दीकुन्दी महाभयीरव, लुताबाहाल श्री करूणामय थान ॥ ३ ॥

भरामुबुया गणपति, षोनाया रूद्रायणी, कोयनाया गणसपति थान ।
कोयनाबसी नवनाग, चोभाचोसँ महादेव, आनन्दारी दरसन याय ॥ ४ ॥

तँकोया गणसपति, न्यषहोंस ब्रम्हायणी, पलीगाँले महेश्वरी थान ।
हासापोता गणसपति, ल्हौँगले इन्द्रायणी, पचलिया भयीरव थान ॥ ५ ॥

मचलिस महामाई, बुद्धबारी शाकेमुनी, अटकोया नारायण थान ।
मदुस गणसपति, तँवोल भीमस्यन, तँकेश्वर महादेव थान ॥ ६ ॥

षुसीबहीली बोधिसत्व, कीनुबहाया शाकेमुनी, देव ष्वाया दरसन याय ।
फैषाया भईरव, आदेश्वरया महादेव, ईचँगुँया नारायणया थास ॥ ७ ॥

ईचँगुँया मङ्गलचैत्य, होलोचोया विष्णु देव, हे गुरू महामञ्जोश्री दरसन याय ।
पुलाँस्यँगु भगवान, स्यंगुँया शाकेमुनी, हारती अजिमा दरसन याय ॥ ८ ॥

वायुपुरी, अग्निपुरी, पुरनाग जक्षपुरी, शान्तिपुरी, श्री स्वयम्भु, बुसुन्धरा, वायुपुरया दरसन याय ।
विद्याधरी माहामाई, इन्द्रायणी बुसुन्धरा, श्रीगल भगवान थान ॥ ९ ॥

थँबहीली बोधिसत्व, पकुनास गणसपति, म्हेपीस जोगाम्वर थान ।
प्वनापा चन्द्रमा, श्री सूर्ज्य देवराज, दयाश्वर महादेव, कालिनाग नारौँहिटि नारायण थान ॥ १० ॥

साषोना सरसुति, तुषुचास लोकेश्वर, नँसाया महादेव थान ।
नंसाया भगवती, आकास ब्रम्हायणी, नंदेस वैष्णवी, बाराही थान ॥ ११ ॥

चाबही गणसपति, धन्दोचैत्य भगवान, पिंगलास दथुमण्डल चैत्य, जयवाग्यश्वरी दरसन याय ।
मणिमहाकाः, षास्तिचैत्य, छ्वासकामुनी, वागमतीस स्नान याय, न्हवँघाट दरसन याय ॥ १२ ॥

गुहेश्वरी महामाई, मृगस्थल विश्वरूप, पशुपति महादेव, बालसुकी नागराजा, नीलथुसा दरसन याय ।
राज्यश्वरी भवानी, बछलादेवी, वनकाली, मनीलखु बोधिसत्व, पींगलामाई दरसन याय ॥ १३ ॥
क्वत्यश्वर महादेव, श्रीस्वयम्भू भगवान, पंचबुद्ध ज्योतिरूप नमस्कार, चामुन्द्रादेवी धन्दो चैत्य ।
च्यासया पञ्चचैत्य, क्वार्क्षैंया बालकुमारी, भगिनीया सिद्धिलक्ष्मी, गत्थेश्वर महादेव लुषुचास स्नान याय
श्री सूर्ज्य विनायक, श्री जोगाम्वर थान ॥ १४ ॥

लगनेश्वर महादेव अगमगिरी भगवान, मतिकोस भईरव,
धन्दो चैत्य भगवान, थछैँया महालक्ष्मीया थान ॥ १५ ॥

(थुगु दाफा म्येय् तत्कालीन मल्लकालया इलय् न्ह्यथनातःगु थाय्‌बाय्‌त थुगुसी दीपंखायात्रा न्याःगुतकया दुने जुयावःगु विकासक्रमकथं हे परिमार्जन यानागु जुल । श्री ३ नीलबृषदेव विराजमान पशुवर्ण महाविहार, इतिलन्हे नागबहाः व दोंचा आःजुया ग्वारा ॥)

(शाक्य, ११३३ : ४६-४७)

॥ राग सिन्हाज्या ॥ ताल _ ॥

श्री जय बालसुकि नागराजा वागाका बिव छिन न्हां ॥ धु ॥
जामाचोया भगवान नागार्जुनया सिद्धागण ल्हुतिस मोल ल्हुया वय न्हां ॥
इचंगुया नारायण आदेश्वर महादेव चुनिमाजु दरसन याय न्हां ॥ १ ॥

देव दक्वोसया गुरू श्री महामंजुश्री भगवान भगवान दरसन याय न्हां ॥
श्री विद्याधरी माजु भद्रमति घोरीनाग भगवती दरसन याय न्हां ॥ २ ॥

थबहिया गुरूजुजु लुतिया इनद्रायनी भगवती दरसन याय न्हां ॥
भ्वीजःसिया नारायण फुसिखेलया मनामयजु सपतिया गणेशयाके वने न्हां ॥ ३ ॥

भोलानाप चन्द्रेश्वरी सिपूचोया भगवान गोकर्णेश्वर दरसन याय न्हां ॥
विशवनाप वागमति मनिचूड दह चोस मनिलिंग दरसन याय न्हां ॥ ४ ॥

सको देसया बज्रजोगिनी संखदहन मोल ल्हुय चांगुनारां दरसन याय न्हां ॥
इदेसया सरस्वती थ्यमि देसया बालकुमारी खोप देसया सूर्यविनायक वने न्हां ॥ ५ ॥

भोदेसया चन्देश्वरी नमोबुद्ध महासत्व पनौतिस मोल ल्हुय वने न्हां ॥
गोदावरी मोल ल्हुय बिसंखुया नारायण फुलचोमाजु दरसन याय न्हां ॥ ६ ॥

वादेसया वज्रवाराही बुंगदेसया करूणामय गोपालेश्वर दरसन याय न्हां ॥
चतुर्भुज नारायण म्हगुया वज्रजोगिनी दखिनकालिका दरसन याय न्हां ॥ ७ ॥

त्यांगाया भैरव तवदहया नवनाग बोदेसया गणपति सरण ॥
कोयला(ना)या बालसुकि सिद्धिदाता गणपति आनन्दलोकेश्वरया सरण ॥ ८ ॥

केपुदेसया बाघभैरव तखुतिया नीलबाराही कंगेश्वरी दरसन याय न्हां ॥
चाबहिया गणपति खास्तिया चैत्य धर्मधातु गुहेश्वरी दरसन याय न्हां ॥ ९ ॥

श्री जय पशुपति बालसुकि नागराजा दको कुण्ड दरसन याय न्हां ॥
श्री जय बागमति नसनया भगवती आकासजोगिनी दरसन याय न्हां ॥ १० ॥

असंमलु, लुचुंमलु, जनबाहा लोकेश्वर तलेजुया नवदुर्गा भवानी ॥
तुनिखेलया माहाकाल लुमह्रीया भद्रकाली पचलीभैरव वने न्हां ॥ ११ ॥

नरनारायण राजा श्री गीर्वाण महाराजा अखण्ड परताप बोल न्हां ॥
(तुलाधर, २०१३ : २८-३१)

तन्नमामी थानपति बिघन हललपु देवस्तं ॥
लोकनाथ लंदेकुंदे२ सिखरनारायण
गलको माहादेव जितपुरिस सिखरी माजु ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ १ ॥

म्हछिकापस नागराजा गणस नायक देवस्तं
देस च्वबाहा लोकेश्वर२ कृत्तिपुरिस देव
धुबाहा थथुक्वथु बलखु देव ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ २ ॥

स्वयम्भू छत्र धर्मधातु श्रीगुया बुद्ध भगवानस्तं ॥
पशुपति गुह्येश्वरी२ तलेजु माता
गरूड नारायण श्रीवर्जजोगिनी ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ ३ ॥

पुरूव दिसास चन्द्रेश्वरी पनाति इन्दायनी देवस्त ॥
स्वम्हरिन्द्र अनाथ रिन्द्र२
त्रिभूया मूल सिद्धि उधरि राजा ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ ४ ॥

अंजयपुरिस आदि भगवान फुलचो त्यांगा भैरव देवस्तं ॥
वतापुया बर्जबाराही सुनगुठीस देव
भीमेश्वरी धन्दे माता थछैँ देव ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ ५ ॥

तेंतिसकोटि देव थ्व देस्या थाने थाने बिज्यातं ॥
ललितापुरया छत्रपति२ श्रीनिवास नरीन्द्रमल्ल जुजु
धन्दे परमान भाव काजी ॥
नेपाल रक्षा याना तल नि ॥ ६ ॥

(तमोट, ११०१ : २६५)

जय निलकंठ महादेव छीगुली सरन दुका रे ॥ धु ॥
चषु तृथ द्वीमा चोस सुमेरीन्या चलषुनी सिफा गाम
अलायेनीजु अभव वन सीफष रे ॥
कुण्डस मोल ल्हुय मसिलेतु सियकाव
तलेजु भयीरव दरसन याय रे ॥ १ ॥

काठगुंया लुचु देव ईनार याका त्रीथ
कातृका देव नगाल इना थेन रे ॥
इलि माजु मुस्या च्याकी बाटा बाराही सीयेकाव
कोठा दुनया आचाजु देव दरसन याये रे ॥ २ ॥

नाला देश भगवती चासल सांगा देस
लगसंको देवन धलि चोस थेन रे ॥
याका भैरव माहारूद्र पनवति मोल ल्हुये
नामुबुद्ध सियेकाव दरसन याये रे ॥३ ॥

तृथ पनी बागेश्वरि नारायण जगुमाहा
मालिनिका येल तृर्थ थेन रे ॥
सिपुचोया माहारूद्र गोकर्णया माहारूद्र
बागमति स्नान याङा पशुपति नमस्कार याये रे ॥ ४ ॥

गुज्येश्वरि षाशो तिर्थ भुजगय विशवनाथ
सपन तीर्थ मोल ल्हुल वया रे ॥
बिजेश्वरी सितल माई सिंगु बुद्ध सियेकाव
मंजुश्री सियेकाव दरसन याये रे ॥ ५ ॥
लोहकुमार जल्हाव देव बाटाबु बुंगा देव
धालाछेया देवजु सिलकु वया रे ॥
क्वाथछें बुलुछेंया बलषुपनि चपालया
भीमस्येनजु याके दरसन याये रे ॥ ६ ॥

ग्वरागुरी मंजुश्वरी त्यांङा कोरूवाल
फनपीया नारायणजु दरसन याये रे ॥
मातातीर्थ दह चोस कोनति तीरथया
माहारूद्रजु याके दरसन याये रे ॥ ७ ॥

कृष्णपुरी बाघदेव मतुक पंचरीनया
भैरव ताम भ्येलु थेन रे ॥
लुंमारू देवजु मसितलेतु सियेकाव
ग्वाल देसया जेबागेश्वरि दरसन याये रे ॥ ८ ॥

तमनात पुरीया बाला षुसि सियेकाव
मालिनी थापीया नारां थेन रे ॥
अजुदह भेलुदह मसिलेतु सियकाव
सिलुदह सियेकाव मोल ल्हुल वया रे ॥ ९ ॥

वने तेल लिहाँ नुयो तत्र बास थाहां नुयो
चन्द्रसी बासनं भागुया त थेन रे ॥
धुंच्यया पाकोस कपिलासया नाटेश्वरि
सरस्वति गणपति पशुपति स्वान छाल वया रे ॥ १० ॥

बिसंगुंया नारायण ईचागुंया नारायणजु
थाथुमारिया विनायक कोसी इना दरसन याये रे ॥
गाचाइना चोरेइना कोकिइना दिगु भैरव
इनालाछीया नारायणजु दरसन याये रे ॥ ११ ॥

बासुछेंया गणपति विश्वनाथ बिसंभाव
दथुत्वारया गणपति सिलकु वया रे ॥
लोकेश्वर धर्मधातु थास्वा गणेश
कोमचादेव ननिस बिज्याकम्ह अजीघ्न दरसन याये ॥ १२ ॥

मध्यपुरया पिथु गाम पीथ गणेश
क्वाथक्षें सुकंगाल थेन रे ॥
सीचाकोजु इनाकोजु नर देसया गणपति
भागुली माहालक्ष्मी दरसन याये रे ॥ १३ ॥

क्वाकदेव परसीकोदेव भानासीको भार
इनागाल माहादेव सियेकाव
कोलाषुद्यो नमस्कार याये रे ॥
श्री न्यासि इन्द्र मोहल२ मोहल
षप देसया थाकुरजीके स्यवा धाल वया रे ॥ १४ ॥

(कायस्थ, १११९ : ६-९)

॥ राग : धनाश्री ॥ ताल : एक ॥

थछेस मुना वन बुंगस इखाया भैरव थास
द्यचाक सिद्धगु हिरिगिरि लुताबाहा श्रीकरूणामय थास
त्यांगया गणपति खोनाया रूद्रायणी
क्वयन्हाया गणपतिथानं क्वयन्हाया नवनाग
आनंदादि लोकेश्वर चोबाहाक्वया महादेव थास
चोबाक्वया गणपति न्यखुह्वस ब्रम्हायणी
पलिगाले महेश्वरी थास हासपोता गणपति
लोहंगल इन्द्रायणी पचली भैरव थास
मतिलिस महालक्ष्मी बुद्धबारी कालीका
अथकया नारायण थास

मरूस गणपति तब्बस भीमसेन
टंकेश्वर महादेव स्थान !

खुसिंबहिली बोधिसत्व किन्डुबाहाया शाक्यसिंह
देता ख्वाय दरसन याय
फयखाया भैरव आदेश्वर महादेव
इचंगु नारायण थास
इचंगुया मण्डल चैत्य ह्वलचोस विष्णुदेवी
महामञ्जुश्री दरसन !

पुलांगु स्यंगु भगवान स्यंगुबाहा शाक्यसिंह
हारिती दरसन याय !

स्वयम्भू भगवान वसुन्धरा पुर
बायुपुर दरसन याय
अगिनिपुर शान्तिपुर नागपुर दरसन याय !

विद्याधरीदेवी माइ ईन्द्रायणीदेवी
सिगल भगवानया थास
थबहिलिं बोधिसत्व पकना गणपति
न्हेगु पीठ जोगाम्बर थास !

पोनेपा चन्द्रमा श्री सूर्यदेव
लाजम्पात्या नारायण थास
साख्व नागराजा साख्वना सरस्वती
नारांहिति नारायण थास
नंसाल महादेव नंसाल भगवती
आकाश ब्रम्हायणी थास
तोलन विष्णुदेवी धंदे बाराहा
चाबहिली गणपति थास !

धन्य चैत्य ग्वाल महांकाल
हारिती दरसन याय
खासातीर्थ भगवान, बागमती स्नान
गुह्येश्वरी दरसन याय

गोरखनाथ राजेश्वरी लबछलादेवी थास
मृग थुचा दरसन बालसुकी नागराजा
पशुपति दरसन याय !

जय बागेश्वरी बनकाली
काम निलंखु दरसन याय
गुथु लोहंत दरसन कुतिबाहा महादेव
कुतिबाहाया भगवानया थास !

सिकबहिली चामुण्डा क्वाछेस कुमारी
भंगिलीस सिद्धिलक्ष्मी थास !
गर्तेश्वर महादेव सूर्यविनायक
जलहरि लोकेश्वर थास !

दोलन्या माजु लग्नेश्वर मतिको भैरव थास
लगंथूर भगवान थछे माजु दरसन
वने नुयो पासा दीपंखा उले
थ्वबेलस नरपति श्री राजेन्द्रबिक्रम शाहदेव
सम्वत् गुसल संखुय न्याशालस
आश्विन पूर्ण संक्रान्ति दिने

(तुलाधर, २०१३ : ३३-३४)

लिधंसा

कायस्थ, छत्रबहादुर (सम्पा.), नेसं ११११, *थिमि देया पुलांगु म्ये*। थिमि : मध्यपुर क्षेत्र विकास मञ्च।

जोशी, हरिराम, विसं २०६०, *नेपालका चाडपर्व*। (ललितपुर) : जोशी रिसर्च इन्ष्टिच्यूट।

तमोट, काशीनाथ (सम्पा.) नेसं ११०१, *पुलांगु मे मुना* (संकलक : मानदास तुलाधर)। कान्तिपुर : नेपालभाषा परिषद्।

तुलाधर, सुगतदास (सम्पा.), विसं २०१३, *मल्ल शाह कालया मे* (संग्रहकर्ता : मानदास तुलाधर)। काठमाडौं : मानदास सुगतदास।

योगी, नरहरिनाथ (सम्पा.), विसं २०१८, *कीर्तिपताका* (लेखक : कुनु शर्मा)। ललितपुर : जगदम्बा प्रकाशन।

वैद्य, जनकलाल, नेसं ११२२, *नेपालभाषाया प्राचीन काव्य सिर्जना*। यें : नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान।

शर्मा, केदारनाथ (व्याख्याकार), ईसं १९७७, *नेपालमाहात्म्यम्*। वाराणसी : चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन।

शाक्य, रविन्द्र (सम्पा.), नेसं ११३३, *दीपंखा यात्रा*। यल : दीपंखा गुठी।

Acharya, Jayaraj (tr.), 1992, *The Nepāla-Mahātmya of the Skandapurāṇa: Legends on the Sacred Place and Deities of Nepal.* Jaipur: Nirala Publications.

न्यकूजात्रा मतयाः व त्वःफिनाच्वंगु छ्गः चिभाः

✍ तारणबहादुर शाक्य

पौराणिक बाखंयात सत्य-तथ्य धकाः स्वीकार याय्‌गु आधार मदु । न्हापा आखः धैगु हे मदुगु जमानाया खँयात सत्य खः धकाः दसुया रूपय् गुकथं न्ह्यब्वय्‌गु ?

न्हापा बाखं कनेगु चलन आपाः दु । न्हापा जुयावंगु सत्य-तथ्य खँ व घटनात बाखंया माध्यमं हे लिपाथ्यकं ल्यनाच्वनीगु खः । बाखं कनाः हे ज्ञानगुणया खँ कनाः स्यनेकने याय्‌गु प्रचलन नं आदिकालीन व्यवस्था जुल । न्हापा जुयावंगु सत्य घटनायात बाखंया रूप बीधुंकाः कालान्तरय् उगु बाखनय् न्ह्यथनातःगु खँ खःला मखुला जुयावनीगु नं स्वाभाविक हे जुल । थथे हे यलया न्यकूजात्रा नं छ्पु बाखंयात आधार दय्‌काः न्ह्यानावयाच्वंगु सांस्कृतिक गतिविधि खः । थुकिया महिमां हे चिभाःया उत्पत्ति जुल धाःसां पाइमखु । थ्व बाखंया उल्लेख जुयाच्वंगु हस्तलिखित ग्रन्थ राष्ट्रिय अभिलेखालय, आशा सफूकुथि नापनापं पण्डित वज्राचार्यपिनिगु निजी संकलनय् सुरक्षित दनि । उगु हस्तलिखित ग्रन्थयात सम्पादन यानाः *श्रृंगभेरी कथा, लक्ष्य चैत्य श्रृंगभेरी कथा, लक्ष्य चैत्य व्रत श्रृंगभेरी पुस्तक* आदि नामं प्रकाशनय् नं वय्‌धुंकूगु दु । न्यकूजात्राया स्वापू सिंहकेतु जुजु व रानी सुलक्षणादेवीया पुनर्जन्मनाप स्वानावयाच्वंगु दु । थ्व बाखं थुकथं दु –

जुजु सिंहकेतु न्हियान्हिथं जंगलय् वनाः शिकार यानाः पशुपन्छी स्यानाः पाप यानाजुइम्ह जुयाः लिपायागु जन्मय् ब्रम्हू छ्म्हेसिया म्येय्‌गलय् थुम्येय् जुयाः जन्म जुल । सत्यवती धर्मात्माम्ह रानी सुलक्षणा व हे ब्रम्हूया म्ह्याय् रूपवती जुयाः जन्म जुल । कलाः-भाःतया सम्बन्ध जन्मजन्मान्तर स्वानाच्वनी धैथें ब्रम्हूया म्ह्याय् रूपवती ल्यासे जुयावसेंलि पूर्वजन्मया खँ लुमनाः वयाः म्येय्‌गलय् च्वंम्ह म्येय् थः न्हापायाम्ह भाःत धकाः सीकल । न्हापा पाप यानावःगुया कारणं थुगु जन्मय् पशु जुयाः जन्म जुल धयागु सीकाः धर्मात्माम्ह रूपवतीं थः भाःतयात गथे यानाः उद्धार याय्‌गु धकाः चिन्तित जुयाच्वन । रूपवतीया उज्वःगु अवस्था खनाः सुपारंग बोधिसत्वं रूपवतीया म्हगसय् दर्शन बियाः धाल - "छं भाःत म्येय्‌यात पशुतय्‌सं स्यानाः नइतिनि, व वयागु कर्मया फल खः धकाः सीकि । खुसिया फि कयाहयाः फिया चिभाः छ्गः दय्‌कि । उगु चिभालय् म्येय्‌यागु क्वँय् फुक्क अस्थिकथं तयाः छ्पु न्यकू गजू छुनाः मेगु न्यकुलिं अर्घः बियाः धर्मचिन्तना यातधाःसा थ्व हे जन्मय् छं भाःतनाप ह्वनेखनिं ।" थुलि धयाः बोधिसत्व अन्तर्ध्यान जुयावन । न्ह्यलंचाःबलय् अजूचायाः काचाकाचां म्येय्‌गलय् वनाः म्येय् स्वःवन ।

छुं दिनलिपा जंगलय् म्येय् भ्वयाच्वंम्ह रूपवतीया साःप हे लः त्वने प्याःचायाः लः त्वंवंगु इलय् जंगलय् म्येय्‌चा तन । सुपारंग बोधिसत्वं धाःगु खँ झसक्क लुमनावसेंलि तंम्ह म्येय्‌चित स्यानाः नयातःगु खनाः वयागु क्वँय् तयाः फियागु चिभाः दय्‌काः छ्पु न्यकू गजू छुनाः मेगु न्यकुलिं खुसिया लः कयाहयाः न्हियान्हिथं थ्व हे जन्मय् जिमि भाःत मनूया रूपय् दर्शन यायखनेमा धकाः आशिका यानाः अर्घ बियाच्वन । बुद्ध, धर्म, संघ धकाः व हे न्यकू पुयाः चिभाः प्रदक्षिणा यानाः पतिव्रता धर्मया आधार यानाः एकचित्तं लच्छितक आराधना यासेंलि लच्छि दुखुन्हु कलाःया धर्मया प्रभावं म्येय्‌यागु पापकर्म मोचन जुयाः चिभालं छम्ह मनू प्रादुर्भाव

जुल । चिभालय् अर्घ बियाः भ्वःसुनाच्वंम्ह रूपवतीया न्ह्यःने छम्ह ल्याय्‌म्ह भ्वाताहां दंवल । वयागु नां भद्रश्रृंगी जुल । लिपा जुजु भद्रश्रृंगी व रानी रूपवती जुयाः सुखी जीवन हनेखन ।

थ्व बाखंनाप इमाद्वँया चिभाःया स्वापू दु । 'ह्यांगु चिभाः' धाइगु उगु चैत्ययात थौंकन्हय् 'श्वेत चैत्य'या नामं सम्बोधन यानाच्वंगु दु । यलया जयमनोहर महाविहार, सुबहाः (सौबहाः)या निर्माणलिसे स्वानाच्वंगु थुगु चैत्य मतयाःया लँपुदुने दुथ्यानाच्वंगु खः । तर आः वयाः लँ तापाःगु कारणं थुगु चैत्ययात मतयाःबलय् दुथ्याकातःगु मदु । अथे जूसां मतयाः पाः फइगु त्वाःमध्ये क्षेत्र नं ७ य् लाःगु ओकुबहाःया पालय् जक बोगी वनीबलय् अन वनाः चिभाः चाःहिलेगु यानावयाच्वंगु दु । न्यकूनाप स्वापू दुगु इमाद्वँया फियागु चैत्य बारम्बार जीर्णोद्धार जुजुं थौंकन्हय्‌या आधुनिक स्वरूपय् वःगु जुल । चिभाःया ऐतिहासिकता क्यनीगु प्रमाण नं लुइकेमफुनि । अतिकं पुलांगु ऐतिहासिक चिभाः खयाः नं तापाःगुलिं बोगी व मतयाःबलय् थुगु चिभाःयात दुथ्याके मफयाच्वन । सुं अन्वेषकं थुगु चिभाःया महिमा न्ह्यब्वयाब्यूसा आपालं कृतज्ञ जुइ ।

न्यकूजात्रा व मतयाःया विषय, स्वरूप अलग-अलग जूसां नं मान्यता छगू हे खनेदयाच्वन । अथे जुयाः हे जुजु गुणकामदेवं न्यकूजात्रा व मतयाःयात छगू हे यानाः पर्वया रूपय् स्वाकावंगु खनेदु । न्यकूजात्राय् निगू जन्मया स्वापू क्यनातःगु दुसा मतयाःया महत्व थुगु लोकं परलोकतकया लँपुनाप स्वानाच्वंगु खंकेफु ।

जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लया इलय् थुगु पर्वं मेगु हे रूप काल । जुजु सिद्धिनरसिंह अतिकं विद्वान्‌म्ह कवि खः । वसपोल वाद्यवादन व संगीतया सौखिन कलाकार नं खः । वसपोलं गांगामय् जात्रा, पर्व, प्याखं आदिया व्यवस्था याय्‌गु नापनापं भजनकीर्तन याय्‌त आपालं फल्चा, सतःया नं व्यवस्था यानावन । न्यकूजात्रा

मतयाःयात नं सुधार यानाः व्यवस्थितरूपं संचालन यानावन । नवबाजा धकाः विदेशी बाजात व आपालं मेमेगु बाजा दुथ्याकाः न्यकूजात्रायात झःझःधाय्कल । जनताया सुखदुःख स्यूम्ह जुजु जुयाः यलय् च्वंगु त्वाःमध्ये वाद्यवादनय् न्ह्यःने लाःगु झिगू त्वाःयात न्यकूजात्रा मतयाःया पाः फय्‌गु जिम्मेवारी बियाः न्हूकथं व्यवस्थापन यानाबिल । सिद्धिनरसिंह मल्लं याःगु व्यवस्थाकथं यलय् मतयाः पाःकाइगु झिगू त्वाः थुकथं दु – (१) नकबही (२) मंगः (३) चक्रबही (४) इखाछेँ (५) बुबहाः (६) हौगः (७) ओकुबहाः (८) इखालखु (९) कोबहाः (१०) सौगः

जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लया पालय् नवबाजायात व्यवस्थितरूपं पलिस्था यानाः आपालं तजिलजि दुथ्याकाः देश-विदेशया बाजायात नं समाहित यानाः नवबाजा धकाः च्वछाय्‌बह जुइक तँ छायाः न्ह्यज्याकातःगु धाइ । थुकथं २५ गू बाजायात समावेश यानाः न्ह्याकातःगु 'नवबाजा' खँग्वः अपभ्रंश जुयाः अःपुक 'नौबाजा' धाय्‌गु चलन जुयावःगु खनेदु । थ्व नवबाजा भ्मीगु मखुगुलिं दँय्‌दँसं न्यकूजात्रा मतयाः पाःलाःपिन्त बाजाया समस्या, गुरुया समस्या नापनापं ताल, बोल, नृत्य आदिया समस्या वयाच्वंगु खनेदु । अथे जुयाः करंबरं जक नौबाजाय् दुथ्याःगु थीथी बाजं थानावयाच्वंगु खनेदु । झिदँय् छकः जक थाय्‌माःगु जुयाः बाजा थाय्‌गुली थुकथंया समस्या वइगु स्वाभाविक हे खः । थ्व खँयात ध्यानय् तयाः नौबाजायात भ्मीगु बाजा धाय्‌ल्वय्‌क लिपातकं हनावनेफइकथं संशोधन याय्‌माःगु आवश्यकता बोध जूगु दु । थुकिया लागि मतयाः पाः काइगु झिगुलिं त्वाः जानाः सहलह यानाः परिमार्जन याय्‌माःगु ताय्‌काच्वना । भ्मीगु पौराणिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक परम्परा, संस्कार, चारित्रिक गुणं परिपूर्ण जुयाच्वंगु यल देय्‌या अस्तित्वया संरक्षण याय्‌गु सकसियां दायित्व खः ।

Glimpse of Neku Jatra Mataya and Essence of Traditional Newari Musical Ensemble (Navabaja) Associated with it.

Bikash Ratna Dhakhwa

City of Festivals and Rituals

Lalitpur, popularly known as Patan is currently one of the most vibrant cities of the kingdom of Nepal. It is located in around 5 kilometers south-east of Kathmandu. With its urban history dating back to as far as 2300 years, it is one of the three major cities located in the Kathmandu valley, besides Kathmandu and Bhaktapur. Lalitpur is the third largest city of Nepal.

Lalitpur, Patan has remained a great center of Buddhism and Hinduism, as discernable from Buddhist and Hindu festivals dedicated to Buddhist and Hindu gods and goddesses. It was known as Lalita Patana means the beautiful city. According to tradition, Patan is the oldest city in the Kathmandu Valley. It is also believed that Emperor Ashok has built five stupas in different direction and established this city in the form of Buddhist Dharmachakra, therefore it is also known as Ashoka-Patana. Lalitpur is said to have been founded by King Veer Deva in 299 A. D. but, there is unanimity among scholars that Patan was a well established and developed town since ancient times.

Historical and Religious beliefs of Neku Jatra Mataya

Most of the festivals and rituals are organized in Lalitpur on the basis of lunar Newari calendar of Nepal Sambat.

According to the local belief, this is the festival commemorating the victory of Shakyamuni Gautam Buddha over the Maras. When the Shakyamuni Gautam was in his deep penance to become Buddha, the Enlightened One, the Maras disguised themselves as demons and damsels in order to distract him from Dharma path. The day of Mataya is the day when Shakya Muni overcame his temptations. To commemorate his victory over Maras (the great tempters) this festival is being organized.

There is another belief as once upon an ancient time, even before The Buddha, there lived a king Shringaketu and a queen known as Sulakshyana. They were perfect couple meant for each other. The only difference between them was in their notion about animals and how they should treat them. The king was a violent man and liked hunting and abusing animals,

but the queen was compassionate, polite and believed in worshiping animals. Their life went on, lived happily until they grew old and died. The queen, being a religious person, was re-born as a Brahmin priest's daughter, and the king was reborn as a buffalo in the same Brahmin's farm. The priest's daughter, being a holy person, realized that the buffalo was her husband in their past lives. She looked after him and nourished it. Under her care the buffalo got hale and hearty. Brahmin girl even refused to marry, as she knew that the love of her life Shringaketu was born in the form of buffalo at the farm of her father.

On one unfortunate day that buffalo was killed by wild animals. Bereaved Sulakshayana, preserved the remains of her husband's body in a shrine and worshipped it. From one of its horns she made the gajur (pinnacle of the shrine) and she used the other horn to water the shrine. One day she made a hole at the sharp end of the horn and tried blowing it. The sound of the horn was so deep and mournful. She kept blowing it with all her heart to reach her dead husband, meaning "Where are you? My Love!" Finally, after a lot of one-sided futile effort, the king answered from the other horn "Here I am! Here I am!"

This is the rationale behind people blowing horns in this festival. It is believed that the sound of the horn reaches to the dead. Till this day two horns are played, so that during Mataya their words are believed to be parallel to those of Sulakshayana and Shringaketu.

This is the time of natural disasters, illness and epidemics fall upon the city. Traditionally, Nepalese took sickness to be caused by ghosts, witches and deities. This array of festivals is believed to have a curing and soothing effect in the psychic of local populace also. There is fun and frolics in this festival. But there is also sad and sickness also associated with this festival.

As monsoon is the lifeblood here in the city of god, and there is a lot of rain, people believe that these festivals help keep them safe from disasters. In old days, at this time there is so much rain it is likely to flood. No one must sleep during this night. So the Nau Baja traditional music players go around locality to keep people alert from ensuing disaster.

It is believed that this festival is 839 years old. It is believed that King of Lalitpur Balarchana Dev has initiated this festival and King Gun Kamdev has institutionalized this festival. Although this Though this festival appears to be nothing more than accruing merit to the deceased, an insightful essay by Mark Johnson shares more of its significances (and of the series of festivals during Gunla), "This time of year," he writes, "has a purifying effect in the city of space. The Mataya procession and those that precede it are intended to re-establish the sacred city space."

This festival is reflection of religious harmony with secular credentials and juxtapositioning it between Buddhism and Hinduism. And for the devotees,

their arduous religious journey is a small price to pay for the joy they get from participating in this holy walkathon of Neku Jatra-Mataya, the 'Festival of Lights'. In total the devotees have to traverse for nearly eighteen hours to complete this religious walkathon.

For local denizens in a city, festivals function as rites and rituals of passage throughout the year, the series of festivals during holy month Gunla (the ninth lunar month) has become a way of life. During this holy month local populace celebrate Mataya and Neku Jatra, both celebrated as one. This day-long journey around the historical city starts at the early morning hours on the third day of the dark fortnight of Shrawan (August). In this year this historical festival took place on the auspicious month of 2074 B.S. Shrawan 25th, Wednesday at Nagbahal, ward no: 16 of Lalitpur Metropolitan city. This year Neku Jatra Mataya is organized by Ikhacchen, Nagbahal, and Area No: 4 of Lalitpur.

As per astrological Chart (Naguma) of Hiranyabarna Mahavihar (The Golden Temple) this Year the auspicious month Gunla starts from 2074 B.S. Shrawan 9th (2017 August 9th) Monday, 1137 B.S. GunlaThwo, Paru. In this day during crack of dawn time organizers and devotees go around the Lalitpur city as per the route of Neku Jatra Mataya offering vermilion, husked rice and coins to Shrines, Chaityas, Mahavihars etc. as they pass through this traditional Mataya route. This tradition is known as Bwogi Wanegu. During this religious walkathon devotees sing traditional Buddhist songs and play traditional music. This tradition is a harbinger of ensuing Neku Jatra Mataya. The tradition is completed within few days by taking exact route of Mataya. The preparation for Neku Jatra-Mataya begins on the first day of Gunla. During this auspicious month devotees also make Luchi Dyo(Tiny stupas) to pray for salvation of all sentient beings of the six realms of this universe.

On the big day of Neku Jatra - Mataya, thousands of devotees assemble at the locality that is in charge of the festival for that year. There are ten different localities that take turns to organize the festival by sponsoring musical instruments, managing musicians and all the other expenses. They gather at the organizing locality at the dawn and start their Yatra (Religious Walkathon) with great enthusiasm, a hint of excitement and joys unbounded in their cheerful faces as they walk all day long some devotees walk bare-footed and fasting.

They must visit all the 1400 private and local religious Buddhist shrines, chaityas, mahavihars etc. scattered in and around the city enroute. The devotees offer rice, grains, vermilion, incense, guru patra (a gift cup for a guru or religious teacher) at the shrines. The offerings of oil or butter lamps signify the enlightenment of Sakya Muni Buddha.

Inhabitants of Lalitpur are obliged to participate if they have lost a relative during the preceding year. It is believed that this religious task helps their deceased

family member to rest in peace. Despite the seriousness of this event, connected as it is to death and tragedy, it is carried on with a carnival atmosphere. People gather around to show their solidarity to the devotees and observe the fun and give assistance to participants of this holy parade.

Essence of Traditional Music associated with this festival

Neku Jatra-Mataya is derived from neku (in Newari) means a 'buffalo horn', jatra is 'festival', mata means 'lights' and ya (from yatra) refers to a sacred 'journey'. Neku Jatra is also known as Sringavheri Jatra, which also is associated with the buffalo horn. The name itself says it all, for the most significant feature of this festival is the blowing of buffalo horn in each lane and bahal (courtyard) and at every corner along the way. There are sixteen different traditional musical instruments played during this festival. It is believed playing these nine musical instruments was introduced by Newar king Siddhi Narshing Malla during this festival. These different musical instruments are Neku, Payta, Pangga, Kahha, Mwohha are blown by mouth and musyaha, Chusyaha, Jyali, Taa, Dhime, Daphakhi, Yakakhi, Dhamokhi, Makha-jwokhi, Kotakhi, Lalakhi, Pyatakhi, Dyokhi, Kochakhi, Nayakhi, Dhabaja, etc. are played by hand. These musical instruments have to be played during full moon day of Janae Purnima infront of Banglamukhi Temple, Kumbeshwor, Lalitpur. These musical instruments also have to be played in front of Rato Macchindranath at Bungamati and Swoyambhunath Temple after this Mataya festival.

This festival will be concluded by organizing Ganesh (The God of Goodluck) Puja on 1137 N.S. Gunlagaa, Panchami that is 2074 B.S. Shrawan 28th, Saturday. In this program organizers and devotees go around 50 Ganesh Shrines located enrout to pay obeisance to Lord Ganesh for successfully completing Neku Jatra mataya of Lalitpur Metropolitan City.

Every year there are ten principal areas in Lalitpur, where this traditional Festival takes place in rotational basis. They are as follows: 1) Nakabahil, 2) Mangal bazaar, 3) Chakra bahil 4) Ikhacchen, Nagbahal, 5) Bubahal, 6) Haugal, 7) Okubahal, 8) Ikhalakhu 9) Kobahal, 10) Saugal.

In conclusion festivals and rituals performed in Nepal are based on two major religions Buddhism and Hinduism doctrines. Most of these festivals are organized according to natural seasons of our country. These festivals are observed as per natural law and keeping in mind the impact it has in the environment. As most of the religious ceremony is esoteric in nature now due to advancement in educational system, technological improvement, and improvement of local consciousness to preserve and conserve these non- tangible heritage it has been learned through organized system of learning and it has been slowly institutionalized.

मतयाःसम्बन्धी छुं लुमन्ति

✍ अष्टबहादुर (अशोक) शाक्य

१. विसं २०६४ सालया मतयाः

१.१ बोगी वने छन्हुन्त्यः याय्माःगु ज्या

विसं २०६४ सालया न्यकूजात्रा मतयाः सञ्चालन यायगु जिम्मेवारी इखाछैं, नागबहाःया खः । मतयाः न्ह्याकेगु भ्वलय् न्हापांगु ज्याकथं बोगी वनेगु छन्हुन्त्यः विसं २०६४ श्रावण २७ गते आइतबार बहनी ७ ताःइलय् न्हापां नासःद्यःथाय् वनाः पूजा यानागु जुल । अनंलि क्वाःबाहालय् वनाः हिरण्य ग्वारा थानाः लिहांवयाः भंसाछैंय् वनाः मतयाःपाःलाःपिंसं ब्यूगु समयबजि नयाः लिहांवया । उगु दिनय् इखाछैंयापिन्सं भोजन यानाः जक वजसत्व पूजा वयगु निर्णय याःगुलिं इखाछैंया कजीबाजा लिपा लाःगु जुल । उगु दिनय् दकले न्हापां धाःबाजा, अनं दम्वःखिं, अनंलिपा जक खिंबाजा थानावनागु जुल ।

१.२ बोगी

विसं २०६४ श्रावण २८ गते सोमवाःखुन्हु २ बजे न्हापांगु बोगी न्ह्याकाः नुगःत्वाःतक थ्यंकाः ५:३० बजे क्वचाय्काः लिहांवयागु जुल । निन्हुया दिनय् विसं २०६४ श्रावण २९ गते मंगलवार २:३० बजे नुगःत्वाःनिसें बोगी शुरु यानाः ५:२० बजे थैनाय् च्वंगु यशोधरा स्कूलय् थ्यंकाः लिहांवयागु जुल ।

स्वन्हुया दिनय् विसं २०६४ श्रावण ३० गते बुधवारखुन्हु ३ बजे थैनानिसें बोगी न्ह्याकाः ५:२० ताःइलय् अग्निशाला थ्यंकाः क्वचाय्काः लिहांवयागु जुल । प्यन्हुखुन्हु विसं २०६४ श्रावण ३१ गते बिहिवारखुन्हु २:३० बजे अग्निशालां शुरु यानाः ५ बजे यलया बालिफलय् थ्यंकाः क्वचाय्काः लिहांवयागु जुल । उगु दिनय् बोगी वनाः लिहांवयाः ८ बजे स्मारिकाया लागि फोटो काय्गु ज्या जुल । अनं लिपा भंसाःछैंय् थहांवनाः सहगुरु ल्ययगु विषयस मुँज्या शुरु जुल । मुँज्याय् सहलह जुयाः क्वःछ्यूकथं जित सहगुरुया थासय् तयाः हनाबिल । उगु हे दिनय् संध्याइलय् नासःद्यः पूजा यानाः समयबजि नयगु ज्या जुल ।

न्यान्हुया दिनय् विसं २०६४ श्रावण ३२ गते शुक्रवार (अन्तिम बोगी) ३:०० बजे बालिफलं शुरु जुयाः ५:०० बजे क्वचाल । अनं चाकुबहाःद्यःथाय् वसुन्धरा म्ये हालाः ग्वारा थानाः लिहांवयाः क्वाःबाहालय् थ्यंकाः हिरण्यवर्ण ग्वारा थाना । अनंलि नागबहालय् थ्यंकाः गणेद्यःया न्ह्यःने गणपति (थकता) ग्वारा थानाः बोगी क्वचाय्कागु जुल । थ्व बोगी वनागु न्यान्हुया चियापान दिगीपाखें जूगु खः । उकी धाःबाजा, दम्वःखिं अले न्यकू पुइपिं सकलें दुथ्याःगु जुल ।

१.३ नौबाजा

नौबाजाया प्रशिक्षण बीगु भ्वलय् लच्छिन्त्यः हे जोर नगराया प्रशिक्षण न्ह्याःगु खः । विसं २०६४ भाद्र ६ गते बिहिवाः सन्ध्याइलय् मतयाः व्यवस्थापन कमिटीया दुजःपिंत सःताः नौबाजा थानाः क्यनागु भ्वलय् दकले न्हापां (१) धिमय् (२) नाय्खिं (३) मादल (४) जोर नगरा (५) नगरा (६) काशीबाजा (७) डबडब (८)

झ्याँक्री बाजा (९) खन्जली (१०) दम्वःखिं - थ्व झिता बाजायात धाःबाजा क्वःछिनाः सिधय्कागु जुल । अले कमिटीया दुजःपिन्त ८:१५ बजे भोजन शुरु याकूगु जुल । भोजन सिधय्काः धाःबाजाय् लीपाताया नासःद्यः दय्काः तय्गु बारे छलफल जुल ।

१.४ दकलय् न्हापां नौबाजा थाःवनेगु दिन

विसं २०६४ भाद्र १० गते सोमवाःखुन्हु सनिलया ६ ताःइलय् नासःद्यःया पूजा जुल । द्यःया प्रसादकथं समय् बजि नय्धुंकाः ८ ताःइलय् धलायचा जुनाः क्वालखु कुहांवनाः क्वन्तिइ थ्यंकाः ८:३० बजे नौबाजा थाय्गु ज्याझ्वः शुरु जुल । उकी ब्वति कयादीपिं थुकथं दु -

१. धिमय् – रत्न डंगोल व आशाकाजी महर्जन भुस्याः
२. नाय्खिं – रुजु वज्राचार्य व सुजन मान (धःसि)
३. मादल – रत्न डंगोल व आशाकाजी महर्जन
४. ढोलक – आशाकाजी व भाइलाल महर्जन
५. दह – आशाकाजी व भाइलाल महर्जन
६. नगरा – महेश महर्जन व निखिल शाक्य
७. जोर नगरा – निखिल शाक्य व रिकेश शाक्य
८. खन्जली – कृष्ण नापित व महेश महर्जन
९. डबडब – सुनिल शाक्य व सुरज शाक्य
१०. कोंचाखिं – विभूषण शाक्य व किरण शाक्य
११. काशीबाजा – अनुज शाक्य व अशोक शाक्य
१२. मृदङ्ग – सुरज शाक्य व अशोक शाक्य
१३. झ्याँक्रीबाजा – महेश महर्जन व पालु महर्जन
१४. दम्वःखिं – न्हय्गू ताल थाय्गु झ्वलय् दकले लिपा एकताल थाःगु ख ।

विसं २०६४ भाद्र १३ गते बिहिवारखुन्हु मतयाः लाःगु जुल । उखुन्हु बाजा थाःवनेत १०:३० बजे खाछैंय् च्वंगु दम्वःखिं व नागबहाःपाखें जिगु दम्वःखिं ज्वनावना । इखाछैंय् च्वंगु दम्वःखिं ज्वनाः भैलःद्यःयात लँ स्वःवनेमाःगु चलन दु । अले इखाछैंत्वालंनिसे स्वंगः दम्वःखिं थानाः नागबाहालय् वयाः पूधाः गुरुपाखें सिन्हः तिनाः प्रसाद कयाः प्रस्थान जुइगु ख । विसं २०६४ भाद्र १३ गते बाजा शुरु जुइन्त्यः पूधाः गुरु, सहगुरु, दम्वःखिं गुरु लगायत पासापिं मुनाः नासःद्यः पूजा यानावयागु खः । अनं लिपा ११:०० बजे गुरु चक्रराज, भुस्याः गुरु कुलबहादुर, अध्यक्ष ज्ञानबहादुर, दम्वःखिं गुरु भीमरत्न, पूधाः सहगुरु जि अशोक शाक्य नापं न्याम्हेसित सगं बीधुंकाः बाजा न्ह्याकागु खः । उबलय् न्हिनसिया १२:४५ बजे जुइधुंकल । मतयाः क्वचाय्काः लिहांवयाबललय् चान्हेसिया १:०० बजे जुइधुंकल ।

१.५ बुंगय् नौबाजा

विसं २०६४ भाद्र १४ गते बुंगद्यःथाय् नौबाजा थाःवनेत यलध्वाखां सुथसिया १०:३० ताःइलय् बस न्ह्याःगु ख । न्हिनसिया १२:५० ताःइलय् द्यःथाय् नौबाजा थाय्गु शुरु जूगु खः । नौबाजा थाय्गु झ्वलय् छसिंकथं (१) धिमय् (२) नाय्खिं (३) मादल (४) खन्जली (५) दह (६) जोर नगरा (७) नगरा (८) मृदङ्ग (९) डबडब (१०) कोंचाखिं (११) काशीबाजा (१२) झ्याँक्रीबाजा (१३) दम्वःखिं थाःगु जुल । नौबाजा थाय्गु क्वचाय्काः

२:४५ बजे धाःबाजा क्वःछिना । अले श्री करुणामयया ग्वारा थानाः ३:०० बजे क्वचाल । अनंलि भोजन यायगु ज्या जुल । थ्यंमथ्यं ३:४५ बजे दक्व ज्या क्वचाल ।

१.६ स्वयम्भूइ नौबाजा

विसं २०६४ भाद्र १५ गते शनिवार सुथसिया १०:४५ बजे यलध्वाखाय् बसय् च्वनाः स्वयम्भूइ वनागु जुल । स्वयम्भूइ थ्यंकाः द्यः दर्शन याय्धुंकाः १२:४० बजे नौबाजा थाय्गु शुरु जूगु ख । नौबाजा कचाबाजा थाय्सिधःबलय् १:४५ बजे जुल । अनंलिपा दम्वःखिं न्हय्गू ताल सिधय्काः धाःबाजा क्वःछिनाः काय्धुंकाः २:३० बजे जुल । अनंलि बुद्धया ग्वारा 'श्री बुद्ध पञ्चमा' थाय्गु ज्या क्वचाःबलय् ३:०० बजे जुल । अनं लिपा मञ्जुश्रीइ वनाः भोजन यानागु जुल । भोजन सिधःबलय् ४:०० बजे जुल । अनं हाकनं हनुमानध्वखाया दुने थ्यंबलय् ४:३० बजे जुल । अन दुने 'ईश्वरी' ग्वारा थानाः सिधःबलय् ५ बजे जुल । अनंलिपा जनबहाःद्यःथाय् 'श्री जय करुणामय' ग्वारा थानाः लिहांवयाः यलध्वाखाय् थ्यंबलय् ६:२० बजे जुइधुंकल ।

१.७ गणेशपूजा

विसं २०६४ भाद्र १६ गते आइतवारखुन्हु गणेशपूजा जुल । गणेशपूजाय् मुक्कं खुगः धाः जक थानाः गणेशपूजा चाःहिलेगु ज्या क्वचाल । अनं लिपा मतयाःपाः लःल्हाय्गु ज्या जुल । मतयाःया पाःब्व लःल्हाय्त वनाबलय् १०:३० बजे जुल । बुबाहालय् थ्यंकाः बुद्धया ग्वारा 'श्री बुद्ध पञ्चमा' संगीत समेत थानाः सिधय्काः लिहांवयाः छेँय् थ्यंबलय् १२:३० बजे जुल ।

१.८ श्री कृष्ण जन्माष्टमी

विसं २०६४ भाद्र १८ गते श्री कृष्णजन्माष्टमीखुन्हु बहनी ८ ताःइलय् यल मंगलबजारया कात्ति दबुलिइ च्वनाः खुगः धाः थानाः 'श्री कृष्ण पञ्चमा' ग्वारा थानाः लिहांवयागु खः । अनं लिहांवयाः भंसाछेँय् थ्यंकाः बाजायागु जक समयमरि इनाब्यूगु जुल ।

१.९ मतयाः समापन-समारोह

मतयाःया सकतां ज्या सिधय्धुंकाः झिलालिपा विसं २०६५ असार १२ गते समापन-समारोह जूगु ख । उबलय् मूगुरु परलोक जुइधुंकूगुलिं जि थः हे गुरु जुयाः मञ्चय् आसन ग्रहण यानागु जुल । समापनया ज्याभ्वः क्वचाय्काः भंसाःछेँय् समयबजि बोता तयाः प्रसाद बीगुया नापनापं स्मारिका छगू नं बियाछ्वःगु खः ।

न्हापा-न्हापा गुबलय् सुयागु मतयाःपाः लाइ धकाः अलमल जुइगुलिं विसं २०३३ सालं चक्रबहीत्वालंनिसे पाःब्व लःल्हाय्गु ज्या शुरु जूगु खः ।

गणेशपूजा भाग

१. नागबहाः स्थानगणेश	२. भंसाः गणेश	३. धलायचा गणेश
४. क्वालखु गणेश	५. क्वाःबाहालय् च्वंम्ह गणेश	६. झतापोल गणेश
७. कुम्भेश्वर गणेश	८. कोबहाः गणेश	९. घाँय्ब्व गणेश
१०. स्वँथ गणेश	११. स्वँथ नारायण गणेश	१२. कोपेश्वर गणेश

१३. मणिगणेश	१४. सुन्दरीचुक गणेश	१५. मंगलय् कुनय् च्वंम्ह गणेश
१६. हःखा गणेश	१७. सौगः गणेश	१८. चालाछेँ गणेश
१९. सुन्धारा गणेश	२०. ओकुबहाः गणेश	२१. ज्याथा गणेश
२२. थपाःहिति गणेश	२३. थैना गणेश	२४. नौद्वँ गणेश
२५. बालकुमारी गणेश	२६. चक्रबही गणेश	२७. बहीफः गणेश
२८. छ्वास गणेश	२९. हौगः गणेश	३०. विश्वकर्मा गणेश
३१. इखालखु गणेश	३२. बालुखा गणेश	३३. बागःतुं गणेश
३४. समिचपा गणेश	३५. पूर्णचण्डी गणेश	३६. चस्वांक्व गणेश
३७. गाःबहाः गणेश	३८. चल्खु गणेश	३९. प्यंगःथां गणेश
४०. चिलं देवता गणेश	४१. चण्डेश्वरी गणेश	४२. स्वनिम्ह गणेश
४३. नःबही गणेश	४४. नासःद्यः खाछेँ	४५. धाःबाजा भाग
४६. आल्को गणेश	४७. ताःचा भाग	४८. बाँसुरी भाग

२. मतयाः क्षेत्र नं ४ ईखाछेँ नागबहाः जूगुया तथ्यसत्य धापू

विसं १९९४ तक नं मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँपाः धकाः न्याय्काः वयाच्वंगु जुल । न्हापा-न्हापा वाद्यगुरुपिनि थीथी थासय् थःथितिपिन्थाय् थ्यनकि मतयाःखुन्हु ग्वारा थाःवनेगु भ्वलय् पाहां ब्वनेगु वा वनेगु प्रचलन दुगु खः । थीथी थासय् अनया गुरुजनपिं नं वयाः गुलितक बाजा थाय्सःम्ह, गुलि ग्यंम्ह खः धकाः निरीक्षण याःवइगु जुयाच्वन । मेगु त्वालय् च्वंपिंनाप धेंधेंबल्ला याय्मालीगुलिं उगु इलय् बाजा सय्केगु धैगु छगूकथंया चुनौती हे जुयाच्वन । छकः इखाछेँयापिं मतयाःया ग्वारा थानाः गाःबाहालय् पाहां वंगु जुयाच्वन । उकथं पाहां वनाः लिहांवय्गु भ्वलय् पाहां वनावःपिं अय्लाखं काःगुलिं धाःबाजा थानाः ग्वारा हालेगु भ्वलय् उगु थासय् पूवंक थानाः, म्ये हालाः प्रदर्शन याय्मफुत । अले अन स्वःवयाच्वंपिं मेपिं गुरुपिं व वाद्यवादकपिन्सं इखाछेँयापिंत हेपे याय्कथं "छिमिसं मफुसा जिमिसं पूवंक थानाबी, मखुसा पूवंक थाय्सःम्ह मेम्ह सःताःहिँ" धकाः चुनौती ब्यूगु जुल । उगु चुनौती व अपमान सहयाय्मफयाः आः ला भ्ठीगु व इखाछेँत्वाःया हे तःधंगु बेइज्जत जुइन धकाः पाःलाःमध्येया छम्ह दुजः काचाकाचां नागबहाःया ताहाःछेलिइ च्वंम्ह धाःबाजा पूवंक थाय्सःम्ह कसाः ग्वाराआःजुथाय् वनाः ग्वाहालि फ्वंवंगु जुल । वय्कलं उगु इनापयात सहर्ष स्वीकार यासें तुरुन्त उगु थासय् वनाः अन चुनौती बियाः न्यकूजात्रा मन्ह्याकुसे पनातःपिं गुरुजन व वाद्यवादकपिन्त उगु थासय् बिराजमान जुयाच्वंपिं देवदेवीपिनिगु ग्वारा म्ये हाय्काः थःम्हं म्येया तालय् धाःयागु बोल थानाः पूवंक ग्वारा थानाः सकलसित सन्तुष्ट यानाःलि भ्कःभ्कःधाय्काः लिहांबिज्याःगु जुल ।

उगु घटनाया छुं दिनलिपा इखाछेँत्वाःया सकल बाजा खलःपिं मुनाः नागबहाःया नागफल्चाय् संल्हु भजन यानाच्वंगु इलय् वयाः थ्व मतयाः पर्व जिमिसं न्ह्याकेमफयावन, आवंलि मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँपाः नागबहाःत्वालं हे न्याय्काः बिज्याय्माल धकाः बाजासहित इनाप याःसें लःल्हानावंगु जुल । उगु हे इनापकथं अनंलिपा विसं २००४ सालय् वसपोल श्री कसाः ग्वाराआःजुयात हे धाःबाजाया मूगुरु यानाः वसपोलया हे नेतृत्वय् नागबाहालं मतयाः भ्कःभ्कःधाय्क न्ह्याकावंगु जुल । उगु सालंनिसें तिनि न्यकूजात्रा मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ नागबहाःपाः जूवंगु जुल । अनंलिपा कसाः ग्वाराआःजु दिवंगत जुसेंलि विसं २०१४ सालय्

श्री कृष्णमान शाक्ययात धाःया मूगुरु ल्ययाः वसपोलया नेतृत्वय् न्यकूजात्रा मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ नागबहाःपाः मदिक्क न्ह्यानावंगु जुल । वसपोलया हे नेतृत्वय् विसं २०२४ साल, विसं २०३४ साल व विसं २०४४ सालया मतयाः नं झःझःधायक न्ह्यानावंगु जुल । अनंलि कृष्णमान गुरु दिवंगत जुसेंलि विसं २०५४ सालय् मूगुरु श्री जोगमान शाक्य व सहगुरु श्री धर्मरत्न शाक्य 'त्रिशुली'या नेतृत्वय् न्यकूजात्रा मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ नागबहाःपाः न्ह्याकावंगु जुल । अनंलिपा विसं २०६४ सालय् वयाः मूगुरु श्री चक्रराज शाक्य व सहगुरुकथं जि अष्टबहादुर (अशोक) शाक्यया नेतृत्वय् न्यकूजात्रा मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ नागबहाःपाः न्ह्याकावंगु जुल । थुगुसी विसं २०७४ सालय् मूगुरुया रूपय् जि व सहगुरु प्रताप शाक्यया नेतृत्वय् न्यकूजात्रा मतयाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ नागबहाःपाः सफलतापूर्वक क्वचाःगु जुल ।

३. जिगु वाद्ययात्रा

औपचारिकरूपं विसं २०३३ सालया फागुन महिनानिसें जिगु वाद्ययात्रा न्ह्याःगु खः । परम्पराकथं श्री पद्म नृत्यनाथ (नासःद्यः)थाय् पूजा यानाः किसली तयाः वाद्ययात्रा शुभारम्भ यानागु जुलसा उगु इलय् जि समेत यानाः सय्कःवःपिं मुक्कं ४८ म्ह दुगु जुल । जिके धाःया बोल बीसातकि हे तुरुन्त थानाः क्यनेफुगु खूबी दुगुलिं अन सय्कःवःपिंमध्ये दकले अप्वः सय्केत ताःलाःम्ह नं जि हे जुल । मेपिं सुनां हे जित लिलाके मफुत । उकिं यानाः अन सय्कःवःपिंमध्ये भच्चा वैंश वनेधुकूपिन्सं जित "बाःछि-लच्छिति छ थन सय्कः वय्मतेनि" धकाः इनाप नं याःगु खः । उगु दिपाः हे जिगु लागि अवसर जुयाबिल । लिपा गुरुपिन्सं उगु खँ सीकाः हाकनं जित सःताः मेपिन्त थें चालिं मस्यंसे म्ये हालाः ग्वारा स्यनाब्यूगु जुल । विसं २०३४ सालया न्यकूजात्रा मतयाःबलय् जि छम्हेसित जक गणेश तिमा, नित्यनाथ ग्वारा, गणपति ग्वारा, हिरण्यवर्ण ग्वारा व बुद्ध पञ्चमा यानाः न्यापु ग्वारा गुरुपिंनाप च्वनाः थाय्गु अवसर चूलाःगु खः । उकी कहरा ग्वारा जक मंगःया लुँभ्याःक्वय् थाय्माःगु जुयाः गुरुपिन्सं जित थाकेमबिल ।

न्हापा-न्हापा धाः व ग्वारा थाइबलय् धाः समाः याय्गुया नापनापं मेच व कुसा ज्वनीम्ह मनूया व्यवस्था नं बाजा थाइम्हेसिनं हे याय्माःगु खः । ग्वारा थाय्गु भ्वलय् छम्ह अग्रज व्यक्तिं "धाः समाः याय्गु, मेच व कुसा ज्वनीम्ह सकता छं हे जोरजाम या, छं मसःगु व मफुगु थासय् जिं यानाबी" धकाः जित अपमान यायत स्वःगु खः । उगु खँय् गुरुजनपिन्सं आपत्ति प्वंकुसेंलि आपालं विवाद नं जुल । उगु साल अर्थात् विसं २०३४ सालनिसें धाः समाः याय्गु, मेच व कुसा ज्वनीम्ह मनूया व्यवस्था त्वालं हे यानाब्यूगु जुल । उगु व्यवस्था थौंतक नं कायम हे जुयाच्वंगु दनि ।

॥ भवतु सब्ब मंगलम् ॥

पुनश्चः २०७४ श्रावण ९ गते सोमवार (चान्हसिया २:३० ताःईनिसें सुथसिया ५:३० तक) निसें न्ह्याःगु बोगी १३ गते शुक्रवार थुगुकथं क्वचाःगु जुल -

२०७४ श्रावण ९ गते सोमवार हिरण्यवर्ण महाविहार (क्वाःबहाः) निसें ल्वहंलँ तक

२०७४ श्रावण १० गते मंगलवार ल्वहंलँनिसें कनिबहाः तक

२०७४ श्रावण ११ गते बुधवार कनिबहाःनिसें तःबहाः तक

२०७४ श्रावण १२ गते बिहिवार तःबहाःनिसें नःत्वाः तक

२०७४ श्रावण १३ गते शुक्रवार नःत्वाःनिसें हिरण्यवर्ण महाविहार (क्वाःबहाः)

MENAK JEWELRY
Narayani Complex
Pulchowk-3, Lalitpur
Tel : +977-1-9810173403

प्रो. बोधिरत्न शाक्य
मो.: ९८५१०५४३१८
पनौती रोडा ढुंगा उद्योग
कुशादेवी, रोसी, पनौती, काभ्रे
रोडा, ढुंगा, गिट्टी तथा माटो चाहिएमा सम्पर्क राख्नुहोला ।

मतया:लिसें अनित्यया संस्मरण

✍ अमिता धाख्वा
परियत्ति सद्धम्म कोविद

मतया: अर्थात् दीपयात्रा गुंलागा दुतियाखुन्हु द्वलंद्व श्रद्धालुजनपिनिगु सहभागिताय् यल नगर चा:हिला: बहा:, बही, चुक, ननिइ दुगु चैत्य, धर्मधातु, बुद्ध, बोधिसत्वपिंत प्रदीप पूजा याय्गु पर्वकथं न्ह्यानावयाच्वंगु छगू बांला:गु पुलांगु जीवन्त बौद्ध परम्परा ख: । भगवान् बुद्धं बोधिवृक्षया क्वय् न्याथी प्रकारया मार (स्कन्ध मार, क्लेशमार, मृत्युमार, अभिसंस्कारमार व देवपुत्रमार)यात त्याका: बुद्धत्व प्राप्त यानाबिज्यात । उबलय् वसपोलयात चक्षु उत्पन्न जुल, ज्ञान उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल, विद्या उत्पन्न जुल, आलोक (ज:) उत्पन्न जुल । अज्ञानरूपी अन्धकार नाश जुल । उकिं वसपोल बुद्धयात देव, मनुष्य, ब्रह्मा, गन्धर्व, किन्नर, यक्ष, नाग सकसिनं पुष्प, धूप, दीप प्रज्वलन याना: पूजा याना: विजय-उत्सव हंगु जुल । उकिया हे संस्मरणय् मतया: (दीपयात्रा) हनेगु प्रचलन व:गु ख: धैगु जनविश्वास दु ।

भगवान् बुद्ध कामलोक, रूपलोक व अरूपलोक थुपिं स्वंगू लोकया हे प्रदीप ख: । थन प्रदीप धा:गु प्रज्ञा ख:, ज्ञानया ज्योति ख: । उकिं बुद्ध स्वयं संसारया हे ज्योति ख: । अथे जुया: बुद्धपूजा याय्बलय् पालिभासं थुकथं धया: पूजा याइगु ख: –

घनसारप्पदीत्तेन, दीपेन तमधंसिना ।
तिलोकदीपं सम्बुद्ध, पूजयामि तमोनुदं ॥

अर्थ : त्रिलोकया ज: समान जुया: अज्ञान-अन्धकार मदय्का: बिज्या:म्ह सम्यक् सम्बुद्धयात थ्व अन्धकार चीकीगु चन्दनादि युक्त थ्व प्रदीपं पूजा याय् ।

झीगु बौद्ध संस्कृतिकथं मतया:खुन्हु दच्छिया दुने दिवंगत जूगु छेँखापाखें थ: मदयावंपिं छेंज:पिं, थ:थितिपिं लुमंका: सुगति व निर्वाणया कामना याना: पुष्प, नैवेद्य, दक्षिणा, मरिचरि छाय्गुया नापनापं धर्मदानया रूपय् धर्मया सन्देश दुगु गाथा, स्तोत्र, धारणी आदि दुगु पर्चा, पुस्तिका, पुस्तक नं देछाय्गु या: । सीपिनिगु नामं पिकाइगु उगु पर्चा, पुस्तक, पुस्तिकां मरण-धर्म तथा अनित्यया संस्मरण याकाच्वनी ।

सु नं मनू सीबलय् सीपिनिगु नामं धारणी, गाथा ब्वनेगु प्रचलन दु । उकीमध्ये विशेषरूपं लुमंकेबह:गु छपु गाथा दु, गुगु भगवान् बुद्ध महापरिनिर्वाण जुइवं शक्र देवेन्द्रं प्रकट या:गु ख: । उगु गाथा ख: -

अनिच्चावत सङ्खारा - उपादवय धम्मिनो ।
उपज्झित्वा निरुज्झन्ति - तेसं वूपसमो सुखोति ॥

(*दीघनिकाय,* महापरिनिर्वाण सूत्र)

अर्थ : फुक्क संस्कार अनित्य खः, उत्पन्न जुयाः विनाश जुयावनीगु स्वभाव खः । उत्पत्ति जुइधुंकाः निरोध जुइगु खः । थुपिं संस्कारत उपशान्त जुइगु हे सुख खः ।

गुलि नं परिस्थितिजन्य हेतु प्रत्ययद्वारा उत्पन्न जुइगु प्रत्युत्पन्न धर्मत दु, उपिं फुक्क संस्कार अनित्य खः । पञ्चस्कन्ध (रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार व विज्ञान)या प्रवाहमय थ्व झीगु जीवन छगू हे स्थितिइ मच्वंसे हिलाः पानावनीगु, क्षय, व्यय जुइगु स्वभाव दुगुलिं अनित्य खः ।

यर्थाथरूपं दुवालाः स्वःसा संसारय् नित्य धैगु छुं नं मदु, सदां स्थिर जुयाच्वंपिं जीवित या निर्जीव वस्तु नं मदु, परिस्थिति नं नित्य मजू । यथार्थतः फुक्क लोक (संसार) प्रज्वलन (सब्बो पज्जलितो) जुयाच्वंगु दु । फुक्क लोक प्रकम्पन (सब्बो लोको पकम्पितो) जुयाच्वंगु दु । थ्व भौतिक व मानसिक तत्वं निर्माण जूगु पञ्चस्कन्ध शरीर क्षण-क्षणय् द्रुतगतिं उत्पन्न व विनाश जुयाच्वंगु दु । *अभिधर्मय्* न्ह्यथनातःकथं छकः चुटकी न्याय्केबलय् र मिखा छकः पति याय्गु इलय् करोडौं रूपतत्व उत्पन्न जुयाः नष्ट जुइधुंकी । रूपतत्वत स्वयां मन झन् १७ गुणां अप्वः द्रुतगतिं उत्पत्ति, स्थिति, भंग जुयाच्वंगु दइ । पञ्चस्कन्धया प्रवाहमय जीवनय् जन्मया नापं जरा (बृद्धत्व) र मरणं लित्तुलिनाच्वनी । झीपिं मांया गर्भय् च्वनाबलय् गजाःगु स्थिति खः, आः समयया प्रवाहनापं छु अवस्थाय् थ्यनेधुंकल विचारणीय, जू । स्रोतं बाःवःगु खुसिया लःया धार (नदीसोतोविय) थें झीगु जीवन नं प्रवाहमय खः । मतया ज्वाला थें (दीपजालाविय) खः । मैनबत्तीया ज्वाला स्वय्बलय् उत्थें थें च्वनी तर मैन फुनावनाच्वंगु याद हे दइमखु, अथे हे खुसिइ लः गनं गन थ्यनेधुंकी । व हे लः न्ह्यानाच्वंगु थें च्वनी, थ्व झीगु भ्रम खः ।

फुक्क संस्कार अनित्य खः धैगु बारे *धम्मपद* ग्रन्थय् थुकथं गाथा उल्लेख जुयाच्वंगु दु –

सब्बे सङ्खारा अनिच्चाति - यदा पञ्ञाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे - एस मग्गो विसुद्धिया ॥

(*धम्मपद*, गाथाल्याः २७७)

अर्थ : फुक्क संस्कार (नाम, रूप, धर्म) अनित्य खः धकाः गुबलय् प्रज्ञा (विपस्सना) ज्ञानं खंकाःकाइ, उबलय् सांसारिक दुःखं विरक्त जुइ । थ्व हे विशुद्ध जुइगु मार्ग खः ।

भगवान् बुद्धं महापरिनिर्वाण जुइह्न्यः न्ह्वंवानाबिज्याःगु अन्तिम बचन खः –

वय धम्मा सङ्खारा, अप्पमादेन सम्पादेथ

(*दीघनिकाय*, महापरिनिर्वाण सूत्र)

अर्थ : दक्व संस्कार व्यय (विनाश) जुइगु धर्म खः, अप्रमादपूर्वक (होशपूर्वक) सम्पादन या ।

भगवान् बुद्धया थ्व अन्तिम बचन नं स्मरणनीय जू ।

महाकारुणिक तथागतं मरण-धर्मयात झीसं न्हियान्हिथं लुमंकेमाः धकाः आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु । न्हिथं लुमंकेगु याय्फुसा ल्वापुख्यापु मदइगु, मृत्यु खनाः मग्याइगु, शान्तपूर्वक मरण जुइगु, मरणं लिपा सुगतिइ वनीगु आदि आपालं प्रतिफल दइगु जुयाच्वन ।

मरणानुस्मृति भावना थुकथं याइगु खः –

१. जि म्वानाच्वनागु नित्य मजू (अधुवं मे जीवितं)
२. मरण जुइगु नित्य जुयाच्वंगु दु । (धुवं मे मरणं)
३. अवश्य जि सीमानी । (अवस्संमया मरितब्बं)
४. जि म्वानाच्वनागु हे अन्त्यय् मरण जुइगु नितिं खः । (मरणपरियोसानं मे जीवितं)
५. जि म्वानाच्वनीगु निश्चित मदु । (जीवितं मे अनियतं)
६. सीगु निश्चित खः । (मरणं मे नियतं)

परित्राण सूत्रय् नं मरणानुस्मृति भावना गुकथं यायमाः धैगु खँ थुकथं उल्लेख जुयाच्वंगु दु –

- गथे फय् वयाच्वनीथाय् च्यानाच्वंगु मत सिनावनीगु खः, अथे हे आयु क्षय जुयाः थ्व शरीर नं क्षय जुयावनीगु जुयाच्वन । उकिं मेपिं मरण जूगु खंकाः थः नं मरण जुइतिनि धकाः मरणानुस्मृति भावना याय्माः ।
- गथे महान् सम्पतिशाली व्यक्तिपिं सिनावन, अथे हे जि नं सिनामवंसे गाःगु मखु, छन्हु मखु छन्हु सिनाः हे वनीतिनि ।
- उत्पत्ति लिसेलिसें हे मरण नं सदां ल्यूल्यू वयाच्वंगु दु, गथे प्राणी स्याइम्हं प्राणी स्याय्त अवसर मालाच्वनीगु खः, अथे हे मृत्यु नं जित स्याय्त लित्तुलिनाः वयाच्वंगु दु ।
- छुं क्षण हे मच्चूसे न्ह्यांवनेगुली उत्साही सूर्य नं लुयावयाः सनिलय् बिनावनी थें जीवन नं मरणपाखे ब्वाँय्वनाच्वंगु दु ।
- गथे पल्पसा पलख त्वयाः मदयावनी, लखय् थहांवइगु लःया प्वप्वःचा तुरुन्त तःज्याइ, सितु घाँय्या च्वकाय् च्वंगु लःफुति याकनं लुप्त जुयावनी, लखय् कियातःगु ध्वः तुरुन्त हे मदयावनी, अथे हे थ्व शरीर नं खः । तर अथे खःसां थ्व मृत्युयात सुनां नं पनेमफु ।
- गुपिं अपाय्सकं यशस्वी, बलवान्, पुण्यवान्, ऋद्धिवान्, बुद्धिमान् जुयाबिज्याःपिं बुद्ध, प्रत्येक बुद्धपिंत समेत मृत्युं क्षय यात धाःसा जि थें साधारणम्हेसिगु खँ हे छु ?
- जीवन रक्षा याय्त माःगु आहार आदि प्रत्यय समेत विरूप जुयावनीगु खः, पिनेया शस्त्रादि अले दुनेया रोग आदि उपद्रव नाश जुयावनीगु खः, मिखा फुति याय् मलाकं क्षण-क्षणं हे रूपादि इन्द्रिय मरण जुयाच्वंगु थ्व शरीर धकाः मरणानुस्मृति भावना वृद्धि याय्माः ।

अनित्य छगूयात बांलाक थुइकेफत धाःसा दुःख व अनात्मयात नं थुइकेफइ । अनित्य, दुःख व अनात्मयात यथार्थरूपं थुइकेत, खंकेत प्रज्ञाज्ञान मदय्कं मगाः । थ्व हे प्रज्ञापाखें सकतां दुःखं विमुक्तगु अवस्था निर्वाण प्राप्त जुइगु खः । मतयाःबलय् प्रज्ञाया प्रतीक जुयाच्वंगु दीप (मत) छाय्गु जक मखु धात्थें प्रज्ञाया मत थःथःपिंके प्रज्वलन याय्त भगवान् बुद्धं क्यनाबिज्याःगु आर्यअष्टांगिक मार्ग अनुशरण यानाः धर्म-पूजा नं याय्नु ।

मतयाः पाःलाः खलःतय्सं याय्माःगु ज्याइ्ववःया व्यवस्थापन

✍ यज्ञमान शाक्य, उपाध्यक्ष
न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति, २०७४ साल मतयाः पाःलाः

ललितकला व तजिलजिं जायाच्वंगु नेपाःदेय्या केन्द्र स्वनिगलय् परापूर्वकालनिसें न्ह्यानावयाच्वंगु थीथी नखःचखः, जात्रापर्व, यात्रा, सम्यक् महादान आदिमध्ये यलया श्रृङ्गभेरी न्यकूजात्रा मतयाः नं छगू विशेष महत्वं जाःगु पर्व खः । गुंलाथ्व पारुनिसें गुंलागा अमाईतकया लच्छिया ईयात तजिलजिइ तःमिपिं स्वनिगःया बौद्ध नेवाःतय्सं विशेष महत्व बियाः हनेगु याइ । यलय् गुंलाथ्व पारुनिसें नसंचा इलय् बुद्धगीत (बोगी) न्ह्याकाः मतयाः व श्रृंगभेरी न्यकूजात्रा न्ह्यःने वयाच्वंगु दु धकाः सुचं बी ।

थ्व न्यकूजात्रा व मतयाः गुबलय्निसें न्ह्यात धैगु खँय् बःचाहाकलं दुवाले । नेपाःया दकलय् पुलांगु व विश्वसनीय वंशावली धकाः नालातःगु *गोपालराजवंशावली*या पत्र २३ स ठकुरीवंशया जुजुपिनि धलखय् रुद्रदेवधुंकाः जयदेव, बलदेव जुजु जूगु व बलदेवधुंकाः बालार्जुनदेव जुजु जूगु धकाः न्ह्यथनातःगु दु । उगु वंशावलीइ बालार्जुनदेवं २१ दँ ५ महिना राज्य याःगु व बुंगद्यःयात थःगु मुकुट छाःगु खँ नं च्वयातःगु दु । इतिहासय् बालार्जुनदेवयात बालार्चनदेव धकाः नं न्ह्यथनातःगु दु । यल चुकबहाःया पं. वज्रराज वज्राचार्यया धापूकथं जुजु बालार्चनदेवं ज्येष्ठवर्ण महाविहार, तंगःबहाः (चाकबहाःद्यः धर्मराज लोकेश्वर स्थापना यानातःगु बहाः) निर्माण याःगुया लसताय् मतयाः (दीपयात्रा) न्ह्याकावंगु खः । तर राइट वंशावलीइ जुजु गुणकामदेवं मतयाः न्ह्याकावंगु धकाः न्ह्यथनातःगु दु । बालार्चनदेवं न्ह्याकावंगु मतयाःयात गुणकामदेवं अझ व्यवस्थित यानाब्यूगु खय्माः धैगु विद्वान्पिनिगु धारणा दु । जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लं मतयाः चीरकालतक मदिक्क न्ह्यानाच्वने फय्मा धकाः भिंगु मनसुवा तयाः नवबाजाया व्यवस्था यानाः यलया झिगू त्वाःयात पालंपाः मतयाः न्ह्याकायंकेगु जिम्मेवारी बियाबिज्यात । सिद्धिनरसिंह मल्लं यानावंगु व्यवस्थाकथं हे आःतक नं यलया झिगू त्वालं पालंपाः पाः फयाः व्यवस्थितरूपं मतयाः न्ह्याकावयाच्वंगु दनि । व झिगू त्वाः थथे दु -

(१) क्षेत्र नं. १ नःबहीत्वाः	(२) क्षेत्र नं. २ मंगःत्वाः
(३) क्षेत्र नं. ३ ज्याबहाःबहीत्वाः	(४) क्षेत्र नं. ४ इखाछेँ, नागबहाःत्वाः
(५) क्षेत्र नं. ५ गाःबहाःत्वाः	(६) क्षेत्र नं. ६ हौगःत्वाः
(७) क्षेत्र नं. ७ ओकुबहाःत्वाः	(८) क्षेत्र नं. ८ इखालखुत्वाः
(९) क्षेत्र नं. ९ कोबहाःत्वाः	(१०) क्षेत्र नं. १० सौगःत्वाः ।

थुगु व्यवस्थाकथं थुगुसी नेसं ११३७ (विसं २०७४) स क्षेत्र नं. ४ इखाछेँ, नागबहाःपाखें मतयाः न्ह्याकाच्वंगु जुल ।

मतयाः यात्राय् भक्तजनपिं थःथःगु श्रद्धाकथं हर्षोल्लासपूर्वक ब्वति काय्गु याइ । मतयाःबलय् थःगु छेँजः वा सुं थःथिति दिवंगत जूगु दुसा इपिं दुर्गतिइ मलाःसे सुखावती भुवनय् बास लाय्मा धकाः कामना यानाः मत, देवा, धुं, धुपाँय् च्याकाः जाकि, कपू, निसलाःमरि छायाः स्तोत्र ध्वानाः छायावनेगु परम्परा दु । थुगु

मतयाः गुंलागा दुतियाखुन्हु सुथय् नसंचा इलंनिसें न्ह्याइ। मतयाः न्ह्याकेत दकलय् न्हापां स्वम्ह गुरुजुपिं च्वनाबिज्याइ । वसपोल स्वम्हमध्ये मूलपुरोहितकथं नागबहाःया खिचागुभाःजु च्वनाबिज्याइ । लिसें वसपोलयात ग्वाहालि याय्त इलांननिपाखें छम्ह व इखाछेँपाखें छम्ह यानाः निम्ह गुरुजुपिं च्वनाबिज्याइ। इखाछेँया गुरुजुं धारामण्डलं भूमि-शोधन यानाबिज्याइ। इलांननिया गुरुजुं पोतायुनं मण्डल च्वयाबिज्याइ। नागबहाःया मूलपुरोहितं पञ्चोपचार सहित कोतः ज्वनाः पूजा यानाबिज्याइ। वसपोल गुरुजुपिन्त ग्वाहालि याय्त वइपिंसं जजंका (यज्ञोपवीत वस्त्र) छाय्गुया नापनापं धुं, धुपाँय्, ध्वजापताका नं छानाबिज्याइ । भक्तजनपिंसं जाकि, सिन्हः, धुं, धुपाँय्, कपू, मरि, फलफूल, हलः दक्षिणा छाय्गु याइ । गुलिसिनं चैत्य, धर्मधातु, क्वाःपाःद्यः थेंजाःगु मूलदेवतायात अष्टाङ्ग दण्डवत (म्हधू दाय्गु) यानावइसा गुलिसिनं महादीप च्याकावइ । गुलिसिनं सीमत च्याकाः तुतिइ घंगला न्ह्यानाः छ्यालिं-छ्यालिं सःवय्काः मतयाः वइ । उकथं न्ह्यानावइगु घंगलाया सलं मतयाःया वातावरणय् मेकथंया हे रौनक उत्पन्न यानाः न्ह्याइपुकाबी। थौंसिबें २०-२५ दँन्ह्यः मिजंपिंसं हाकुपतासिया जामा सिनाः मिसापिनिगु ख्वाःपाः पुयाः कलः ज्वनाः पञ्चकामयात क्षय याय्गु वा च्याकाछ्वय्गुया प्रतीकस्वरूप पञ्चसूत्रकाया मत बियावय्गु प्रचलन दुगु खः । तर छाय्थें मस्यू, थौंकन्हय् उगु प्रचलन खनेमन्त । मतयाःबलय् महाद्यवं नं बुद्ध, बोधिसत्वया परिक्रमा यानाः पूजा याःवइगु परम्परा दु । थुकियात मतयाःया विशेष उल्लेख्य पक्षया रूपय् चित्रण याय्फु। गुलिं भक्तजनपिंसं जाकिचुंया शंख दय्काः गुरुजुपाखें संकल्प याकाः क्वाःपाःद्यः, धर्मधातु, चैत्यया न्ह्यःने अर्घ यानावइ । दकलय् लिपा मतयाःपाःलाः कजीकथं तःप्वाःगु देवा च्याकाः मतयाः क्वचाःगु संकेतकथं बजि, चि, पालु, मरि, दक्षिणा तयाः निसलाःपाः छायावइ ।

मतयाःयात सुथांलाक्क न्ह्याकेत मतयाः पाःलाः पुचलं याय्माःगु ज्या थुकथं दु –

(१) मतयाः संचालन समितिपाखें झिदँ न्ह्यः हे वालःपाःलाः धकाः पाःलाःतय्गु धलः दय्की । गथेकि, विसं २०८४ सालया लागि थुगुसी विसं २०७४ सालं झिंखुम्हेसिगु धलः दय्केगु ।

(२) वालःपाःलाः धलः दय्काः वसपोलपिन्त पत्रमार्फत् सहलह ज्याभ्वलय् ब्वनेगु ।

(३) पाःलाः व वालःपाःलाःपिं निखलकं तयाः म्हसीकेगु लिसें वालःपाःलाःपाखें याय्माःगु ज्या नं कनेगु ।

(४) वालःपाःलाःपिन्सं न्ह्यानाच्वंगु मतयाःयात सुथांलाक्क न्ह्याकेत पाःलाःतय्त ग्वाहालि याय्गु । थुकिं यानाः थःगु पाःबलय् याय्माःगु ज्याया बारे सीकेगु ह्वःताः चूलाइ ।

(५) मतयाः क्वचालकि वालःपाःलाःपिंसं झिदँलिपाया मतयाःपाःलाःया जिम्मेवारी कयाः झिंखुम्ह पाःलाःत च्वनाः मुनाः सहलह ब्याकाः झिदँलिपाया लागि कोष दय्केगु वा गुकथं न्ह्यांवनेगु धकाः क्वःछीगु ।

(६) पाः काय्धुनकि झिदँलिपा वइगु मतयाःतकया दुने सुं गुम्ह पाःलाः मदयावंसा वया सन्तानपिन्सं मतयाः न्ह्याकेमाःगु जुल । थ्व नियम, परम्परा नं खः ।

(७) वालःपाःलाःकथं त्वाःबहाःयापिं सकलें मुनाः बुद्धगीत (बोगी) ब्वनाः खिंबाजा, धाःबाजा थानाः यल नगरया झिन्याबहाः झिन्याबही चाःह्यूवनेगु । गथेकि विसं २०७३ सालं वनागु ।

(८) गणेशपूजाखुन्हु त्वाःयापिं सकलें धाःबाजा सहित मुनाः मतयाः न्ह्याकूगु त्वालय् वनाः पाः काःवनेगु । अन वनीपिं सकलसित पाःलाःपाखें चिपं थीकाः यंकेगु । पाःब्व कयाहयाः पाःलाःया थकालीया छेँय् तःवनेगु ।

(९) मतयाः न्ह्याकेगु दँ - गुंलाथ्व पारुया छन्हुन्ह्यः (बोगी वनेगु दिंया सनिलय्) हिरण्यवर्ण महाविहारय् विराजित वज्रसत्वया न्ह्यःने कजीबाजा (खिं), धाःबाजा, दम्वःखिं व बोगी वनीपिन्त मतयाः पाःलाःपिन्सं चिपं थीकाः हय्गु ।

(१०) गुंपुन्हिया छन्हुन्त्यः बहनी क्वन्ति महाद्यः पुखुली तइखुन्हु नवबाजा थाःवनीपिन्त नं चिपं थीकाः यंकेगु ।

(११) पाःलाःखलःपिन्सं मतयाः वनीपिं गुरु, पुरोहितपिन्त माःगु ज्वलंत उपलब्ध यानाबीगु । गथेकि, ध्वाँय्, जजंका, नीबजि, सिन्हः, ध्वजापताका, स्वां आदि । लिसें मतयाः वइपिन्त भ्ग्रारु, मरि, निसलाःपाःया नं व्यवस्था यानाबीगु ।

(१२) मतयाःखुन्हु गुरुजुपिं स्वम्ह लिसलिसें ग्वाहालि याःपिन्त पालंया व्यवस्था याय्गु ।

(१३) धंजल्या (सापारु)खुन्हु हिरण्यवर्ण महाविहारय् मतयाःया निम्ति धाःबाजा सहित द्यः काःवनेगु । इमित नं चिपं थीकाः यंकेगु ।

(१४) गणेशपूजाबलय् पाःलाःपिन्सं नं सश्रद्धा ब्वति काय्गु । गणेशपूजा नं मतयाःया छगू अंश जूगुलिं पाःलाःपिंसं ब्वति काय्माःगु जुल ।

(१५) मतयाःखुन्हु मतयाः वक्वसित पाःलाःपाखें भ्ग्रारु मरि बीगु ।

(१६) वालःपाःलाःपिनिगु कर्तव्य - न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समितिपाखें वालःपाःलाःकथं ब्वनापौ वा इनापपौ वइबलय् ब्वनापौयात सहर्ष स्वीकार याय्गु । थःगु त्वालय् जुइगु थुगुकथंया धार्मिक-सामाजिक ज्याखँय् निःस्वार्थरूपं ब्वति काय्गु सकलसिया कर्तव्य खः । जन्मय् छकः पाः वइगु व धर्मय् नं ल्वःगु, कर्मय् नं ल्वःगु ज्याखँ जुयाः पाःलाः जुयाः तन-मन-धनं ब्वति काय्दैगु अहोभाग्यया खँ नं खः ।

(१७) दच्छि न्ह्यःनिसें दाफा भजन खलःपाखें नवबाजाया निम्तिं थीथी बाजा स्यनेगु ज्या न्ह्याकेगु ।

(१८) कजीबाजाया लागि इखाछेँत्वालं बाजंया प्रशिक्षण न्ह्याकेगु । बुद्धगीत हालेगु प्रशिक्षण निला न्ह्यःनिसें न्ह्याकेगु । थ्व नं इखाछेँत्वालं न्ह्याकेगु ।

(१९) कजीबाजा, धाःबाजा थानाः बुद्धगीत ब्वनाः मतयाः वालःपाःलाःया जिम्मेवारीकथं दच्छिन्ह्यः नगर चाःह्यूवनेगु, नगर चाःह्यूवनीपिन्त भ्ग्रारु याकीबलय् माःकथं ग्वाहालि याय्गु ।

मतयाः पाःलाःया व्यवस्था हिरण्यवर्ण महाविहार सर्वसंघपाखें याय्गु जुइ । इखाछेँ नागबहाःया क्षेत्र दुने लाःगु देगुपूजा कवः (खलः), बही व कचाबहाःपाखें क्वय् च्वयातःकथं छसिंकथं पाः वइ –

(१) कय्गू खलः	(२) कसाः खलः	(३) चिभाः चुक खलः
(४) न्याप्वः खलः	(५) घोडा खलः	(६) कचिमाय् खलः
(७) नेवा खलः	(८) याकः खलः	(९) पौषा खलः
(१०) धृष्ट खलः	(११) याकःछेँ खलः	(१२) ससुननि ताजाःफः खलः
(१३) धाख्वाः खलः	(१४) लावं खलः	(१५) हँय् खलः
(१६) पंमा खलः	(१७) भैलः खलः	(१८) खिचाग्वाः खलः
(१९) मिच्छुवर्ण महाविहार	(२०) द्वारिका बहाः	(२१) गोपिचन्द्र महाविहार
(२२) नापिचन्द्र महाविहार	(२३) सुवर्ण महाविहार	

मतयाःपाःलाःपिनिगु नांधलः थुकथं दु –

भिंदँन्ह्यः विसं २०६४ सालं पाःफय्धुंकूपिं दुजःपिनिगु नांधलः

(१) टंकमान शाक्य	चाकुपात
(२) तेजवज्र वज्राचार्य	क्वालखु
(३) मणिरत्न शाक्य	कोबहाः
(४) रत्नमान शाक्य	पूच्व

(५) काजीरत्न शाक्य (महाद्यः)	इलांननि
(६) सिंहमान शाक्य	इखाछेँ
(७) कुलरत्न शाक्य	प्याःपुखू
(८) सुशीलवज्र वज्राचार्य	क्वालखु
(९) ज्ञानबहादुर धाख्वाः	क्वालखु
(१०) गौतमरत्न शाक्य	इलांननि
(११) रोजन शाक्य	ससुननि
(१२) योगबहादुर (माइला) शाक्य	आल्को
(१३) मोतिरत्न शाक्य	इलांननि
(१४) मणिरत्न धाख्वाः	अकिबहाः
(१५) लेखहर्ष शाक्य	झतापोल
(१६) अशोक (लावं) शाक्य	कुतिबहाः

अथे हे थुगुसी विसं २०७४ सालया पाःलाः

(१) जुजुरत्न धाख्वाः	पूच्व
(२) चन्द्रमान शाक्य	इलांननि
(३) स्व. धर्मरत्न शाक्य (महेश)	इकुननि
(४) स्व. गुणरत्न शाक्य (कीर्तिरत्न)	तःफाःल्वहं
(५) स्व. वीरबहादुर शाक्य (दिनेश)	नागबहाः
(६) बाबुकाजी शाक्य	इखाछेँ
(७) स्व. रत्नबहादुर (भाइ) (सुसन)	नागबहाः
(८) बुद्धरत्न शाक्य (कचिमाय्)	ज्यावलाख्यः
(९) इन्द्रबहादुर शाक्य (पौषा)	ज्यावलाख्यः
(१०) काजीबहादुर शाक्य	मानभवन
(११) रुद्रराज शाक्य	धलायचा
(१२) नवरत्न शाक्य	छेँको
(१३) स्व. कदमबहादुर शाक्य (सरोज)	नागबहाः
(१४) सूर्यबहादुर शाक्य (लावं)	कुतिबहाः
(१५) स्व. सानुकाजी शाक्य (विपिन)	इलांननि
(१६) स्व. आशारत्न शाक्य (तुकं) (रोजन)	पतको

विसं २०८४ सालया वालःपाःलाःपिनिगु नांधलः

(१) प्रज्ञारत्न धाख्वाः	अकिबहाः
(२) कृष्णज्योति वज्राचार्य	इखाछेँ
(३) नीलरत्न शाक्य	नागबहाः (आल्को)
(४) नरेन्द्रराज शाक्य (माइला)	इखाछेँ
(५) हेराकाजी शाक्य	नागबहाः (खतल)
(६) बुद्धरत्न शाक्य (सानु)	भुल्खु

(७) बाबुकाजी वज्राचार्य	इलांननि (आल्को, खतल)
(८) नेमरत्न शाक्य	नाय्लखु
(९) गजराज शाक्य	इलांननि (ज्यावलाख्यः)
(१०) रत्नवीर शाक्य	पतको
(११) दीर्घमुनि शाक्य	इखाछेँ
(१२) छत्रराज शाक्य जेठा	नागबहाः
(१३) राजेन्द्र शाक्य	क्वालखु
(१४) तीर्थरत्न वज्राचार्य	क्वालखु
(१५) हर्षरत्न शाक्य (पौषा)	ससुननि
(१६) गणेशमान शाक्य	इखाछेँ

मतयाःपाःलाःपिन्सं मतयाः सुथांलाक्क न्ह्याकेत क्वय् न्ह्यथनातःथें हलंज्वलं ताःलाकेमाःगु जुल –

(१) चायागु गुल्पा	२००० थान
(२) गुल्पायात जाकि व दक्षिणा	
(३) चायागु निसलाःपाः	२०००
(४) निसलाःयात बजि	
(५) निसलाःयात चि, पालु	
(६) निसलाः मरि	२०००
(७) पोताय्चुं	
(८) ह्याउँसिन्हः, म्हासुसिन्हः	
(९) जजंका	
(१०) गुरुजु स्वम्हेसित ह्याउँगु लं	३
(११) गुरुजु स्वम्हेसित बेतालि	३
(१२) कसाःगा	३
(१३) ध्वाँय्	२०००
(१४) झारु मरि	२५००
(१५) गुरुजु स्वम्हेसित मतयाःखुन्हु पालं	

(१६) बाजा खलःपिन्त स्वकः चिपं थीकेत पञ्चाकुशया व्यवस्था याय्गु ।

(१७) थुगु मतयाः न्ह्याकेत आवश्यक खर्चया लागि पाःलाःतय्सं थःपिं हे न्ह्यज्यानाः कोष दय्केगु । मगाःगु खर्चया लागि बजेट दय्काः न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति, इखाछेँ, नागबहाः क्षेत्र नं ४ यात लःल्हानाः खर्चया लागि इनाप याय्गु ।

थुकथं त्वाःबहाःया सकल दाजुकिजा, तताकेहेँपिं व पाःलाःखलःत मुनाः सहलह ब्याकाः मतयाः सुथांलाक्क, न्ह्याइपुक, अःपुक्क याउँक क्वचाय्केगु जुइ । अस्तु ।

भवतु सब्ब मंगलं

सन्दर्भ सामग्री

न्यकूजात्रा मतयाः २०६४ स्मारिका

गुंलाधर्मको महत्व

✍ शंकर जोशी

नेसं ११३७ गुंलाथ्वः, श्री शाके सम्बत् १९३९ विसं २०७४ श्रावण शुक्लपक्ष प्रतिपदा तिथि ९ गते सोमवार दक्षिणायनं वर्षतुः साधारणम् संवत्सरको एकाबिहानै ब्रह्ममुहुर्तको समयदेखि नै गुंलाधर्मारम्भ हुन्छ। प्राचीनकालमा श्रृंगकेतु राजालाई उद्धार गर्न चैत्य स्थापित गरी राजाको उद्धार भएको संस्मरणमा प्रतिस्थापित भएकोले यो गुंलाधर्म मानिआएको हो ।

ज्योतिरूपी श्री स्वयम्भू महाचैत्य विराजमान भएको बुद्ध जन्मभूमि नेपालको बौद्ध परम्परा अनुरूप प्रचलनमा आइरहेको बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति, बौद्ध कला, बौद्ध आदर्श बोकेको अति नै गौरवमय ऐतिहासिक गुंलाधर्मको महिमा अति नै प्रसिद्ध रहेको छ। यो गुंलाधर्मको मूल स्रोत श्री स्वयम्भू महाचैत्य नै हो। त्रिकाल बुद्ध भगवान्हरूद्वारा प्रशंसा गरिएको विहार विहारमा पाठ हुँदैआइरहेको आर्यनामसंगीति पनि यही पंचबुद्धको ज्ञान पंचज्ञान संग्रहको रूपमा मानी आइरहेका छौं। यही कारण हो कि श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वर र आर्यनामसंगीति यी दुवै भिन्नाभिन्नै नभई एउटै हो ।

क्रियातन्त्र, चर्यातन्त्र, योगतन्त्र र अनुत्तर योगतन्त्रबाट उत्पति भएको बाह्य, गुह्य, अभ्यन्तरको देवी, देवताहरुले समेत धारण गरेको पंचभूषण चक्री, कुण्डल, कण्ठी, रुचक, आदिलाई विचार गरी हेर्‍यौं भने यही नै पंचबुद्धको पंचज्ञानको प्रतीकात्मक रूप हो भनी तन्त्रमा उल्लेख भएको पाईन्छ। हामीले पूजा आराधना गरिआएका देवीदेवताहरुको उत्पत्ति यही पंचबुद्धको कुलबाट भएको मानिन्छ। श्री स्वयम्भू भगवान् बौद्ध, शैव, वैष्णव, यी तीनै सप्रदायको पूजनीय तीर्थस्थल हो ।

गुंला महिना धर्मकर्मको लागि किन प्रसिद्ध भयो भन्ने विषयमा विस्तृत अध्ययन गरी हेर्दा अनेक प्रकारको दुर्लभ योग फेला परेको कारणले गर्दा नै अन्य महिनामा भन्दा यो महिना अति उत्तम मानेको पाइन्छ।

नेपालमा बौद्ध, शैव, शाक्त, वैष्णव, सौर, गाणपत्य, कापालिक, नाथ आदि सम्प्रदाय प्रचलनमा रहेका छन्। नेपालमा रहेका प्रसिद्ध देवस्थल, बहाःबही, मन्दिर, गुम्बा र मठ आदि जति पनि रहेका छन् तीमध्ये सबैभन्दा पुरानो, सर्वोत्तम चैत्य कुलनायक श्री स्वयम्भू महाचैत्य हो । गुण, गौरव एवं उच्चकोटीको दर्शन-ज्ञानको प्रतिनिधित्व गर्दै आइरहेको ज्योतिरूप श्री स्वयम्भू महाचैत्यलाई सर्वोपरि स्थान दिई भावभक्ति गर्ने विशेष अवसर यही गुंला महिना नै हो ।

प्राचीनकालमा श्रृङ्गकेतु राजालाई उद्धार गर्न चैत्य स्थापना गरी राजाको उद्धार भएको संस्मरणमा प्रतिस्थापित चैत्यको महिना भएकोले यो गुंलाधर्म मानिआएको हो ।

अतीतकालमा राजा सर्वानन्दले पञ्जदान पर्व आयोजना गरी श्री दीपंकर तथागतलाई निमन्त्रण गरेको उपलक्ष्यमा दीपावती नगर निवासी गुइतःनकिंले अति कष्ट सहेर सम्यक् आजीविका गरी पञ्जदान

गरेको पुण्य तिथि गुंला महिना नै हो ।

चतुर्युग - सत्य, त्रेता, द्वापर, कलियुगमध्ये कलियुगको प्रारम्भ श्रावण महिनामा भएको हो । यस युगमा पाप, क्लेश, लडाईं, झगडा, काटमारमा अभिबृद्धि हुने हुँदा कलियुगको दोष निवारणको लागि धर्मकर्म गर्ने महिना यही गुंला महिना हो । त्यसैले एकाबिहानै बह्ममुहुर्तमा उठी वागमतीमा गई तीर्थ स्नान गरी देवस्थल गई नामसंगीतिको स्तुति गरी भद्रको प्रणिधान, धारणी आदिको पाठ गरी, भजनकीर्तन, धर्मोपदेश श्रवण गरी श्री स्वयम्भू धर्मधातु स्वरूप विभिन्न प्रकारका चैत्य, स्तूप, धर्मधातु, वज्रधातु, बुद्ध, बोधिसत्व, आर्यतारा, प्रज्ञापारमिता, आदि देवीदेवता प्रदक्षिणाको सिलसिलामा सुमधुर वाद्यवादन, धाः, खिं, दम्वःखिं, नाय्खिं, मृदंगको तालमा श्रृङ्गभेरी न्यकू मुखले फुकी बुद्धगीत गाएर बहाःबहीमा बोगी जाने प्रथा सिंहकेतु राजाको उद्धार गरी भद्रश्रृंगिकेतु नामाकरण भएदेखि नै गुंलाधर्म मानी बोगी जाने प्रचलनमा आएको हो ।

स्रोत

शाक्य, हेमराज, नेसं १११७, *गुंलाधर्मया महत्व व थ्वया ज्याभ्वः* । ललितपुर : हिरण्यवर्ण महाविहार, तारेमाम् संघ ।

मतयाःया छगू लू

✍ काजीमान डंगोल

दँय्दँसं गुंलागा द्वितीयाखुन्हु यलय् जुइगु मतयाः जात्रा स्वनिगःया छगू ज्वःमदुगु नेवाः संस्कृति खः । नेवाः बौद्ध संस्कृतिकथं गुंलां भगवान् बुद्ध, बोधिसत्वपिनिगु पूजा-अर्चना याय्‌गु चलन दु । मतयाः जात्रा थ्व हे गुंलादुने लाःगु छगू जात्रा खः । थुगु जात्राय् स्वनिगःया थीथी थासं द्वलंद्वः मनूतय्‌सं ब्वति कयाच्वनी । जात्राय् यल नगरया थीथी त्वाः, बहाःबही, ननि, चुक, लाछिइ च्वंगु चैत्य, धर्मधातु आदि बौद्ध देवस्थल चाःहिलाः पूजा याइ । पूजाय् धुं, धुपाँय्, कपू, इताः, स्वां, जाकि, मरिचरि, दक्षिणा आदि छाय्‌गु याइ । दच्छिया दुने मदयावंपिं छेँजःपिनिगु आत्मायात शान्ति दय्‌मा, सुखावती भुवनय् बास लाय्‌मा धैगु कामना यानाः दुर्गतिपरिशोधन धारणी, आर्यनामसंगीति स्तोत्र आदि थीथी धारणी, स्तोत्रया सफू, पुस्तिकात नं छायावनेगु याइ ।

मतयाः धैगु सिद्धार्थ गौतमं मारगणयात बुकाः बोधिज्ञान प्राप्त याःगु लसताय् वसपोलयात सकल देव, दानव, मनुष्य, गन्धर्व, किन्नर, ऋषिमुनि, नाग, यक्ष, ख्याः, कवं आदि सकलें वयाः पूजा याःवःगु खः । उकिया हे लुमन्तिइ थौंतक नं मतयाः जात्रा न्ह्यानाच्वंगु खः धाइ । मतयाःबलय् थीथी रूपरंग, भेषभूषायापिं मनूत पूजा वइगु भ्क्रीसं खनाच्वनागु हे खः । उकी महाद्यः व वया गण नं वइगु भ्क्रीसं खनाच्वना । इपिं देवगणया प्रतिनिधि खः । थीथी ख्वाःपालं पुयाः धेंगेग्वारा जुयावइपिं लाखय्‌या प्रतिनिधि खःसा सिँ, रबर आदिया नाग दय्‌काः ज्वनावइगु नागया प्रतिनिधि खः धाइ ।

उकथं थीथी रूपरंग, भेषभूषाय् वइपिंमध्ये हाकुपतासिया जामां सिनाः थीथी तिसां तियाः ख्वाःपाः पुयाः मिसा जुयाः कलः ज्वनाः मत बियावइपिं सु खः ? मतयाः वइपिं मेमेपिं भक्तजनसिबें थुपिं विशेष आकर्षक नं जू । सुंनापं न्वंतुइगु, खँल्हाय्‌गु याइमखुपिं थुपिं सुया प्रतिनिधि खः ? थ्व सन्दर्भय् समाजय् निगू प्रकारया बिचाः ब्वलनाच्वंगु खनेदु ।

छगू बिचाःकथं थुपिं कुविद्या सय्‌कातःपिं, मेपिन्त दुःख बीपिं, तन्त्रमन्त्र सःपिं पःसिंतय्‌गु प्रतिनिधि अथवा पःसिंतय्‌गु रूपय् वःपिं खः । उकिं धात्थेंयापिं पःसिंतय्‌सं थुपिं थःपिन्त हिस्याःवःपिं, हायकःवःपिंकथं कयाः इमिगु ताइँ स्वय्‌कथं मन्त्रया बलं इमित दुःख बीफु, बेइज्जत याय्‌फु । उकिं थुगु रूपय् वइपिं भक्तजनतय्‌सं थःपिन्त सुनां नं थीमफय्‌क, सुनां नं दुःख बीमफय्‌क सकसिनं तारण तयाः जन्तर घानाः जक वइ ।

मेगु बिचाःकथं सिद्धार्थ गौतम बोधिज्ञान प्राप्त यायगु लागि बोधिवृक्षया क्वय् च्वनाः ध्यान-तपस्या यानाच्वंगु इलय् वसपोलया तपस्या भंग याय्गु लागि मारगणया अधिपति कृष्णबन्धुं थःपिनि धुँख्वाः, सलख्वाः, किसिख्वाः, भालुख्वाः वःपिं विचित्र-विचित्रपिं सेनात छ्वयाः थीथी प्रकारया शस्त्रअस्त्र प्रयोग याकाः नं वसपोलयात विचलित याय्मफुसेंलि कृष्णबन्धुं मेगु हे योजना दयकल । उगु योजनाकथं वं थः म्ह्याय्पिन्त सःताः कामरागं चिनाः वयागु ध्यान-तपस्या भंग यायत उजं बिल । वया म्ह्याय्पिं अप्सरात सिद्धार्थया न्ह्यःने वनाः स्वीनिता प्रकारया मायाजाल क्यन । अथे धैगु इपिंमध्ये गुलिसिनं फिसिं न्हिलाः क्यनेगु, गुलिसिनं केलेहें मिखां स्वय्गु, गुलिसिनं मस्वयाथें च्वंक बेक्वः मिखां स्वय्गु, गुलिसिनं ल्हाः थछ्वयाः याक्व उलाः क्यनेगु, गुलिसिनं दुरुपा क्यनेगु, गुलिसिनं प्याखं हुलाः क्यनेगु, गुलिसिनं गुह्यअंग हे क्यनेगु आदि अनेक प्रकारं यौनजन्य हाउभाउ यानाः क्यनाः नं मजिसेंलि "जिपिं छलपोलनाप रसरंग याय् धकाः वयापिं खः, देवगण, मनुष्यगणपिन्त सुखभोग याके धकाः जन्म जुयापिं खः, याकनं दनाबिज्याहुँ, बोधिज्ञान लाय्गुली चित्त तयाबिज्याय्मते" धकाः तक नं धाल । अय्नं वसपोलयात विचलित याय्मफु । वसपोलं बोधिज्ञान प्राप्त यानाबिज्यात, बुद्ध जुयाबिज्यात । अथे जुसेंलि सकलें मारगणत क्षमा फ्वनेकथं वसपोलयागु पूजा याःवन । व हे भ्वलय् सुन्दरी अप्सरात नं बुद्धया पूजा याःवंगु जुल । मतयाःबलय् थथे ख्वाःपालं पुयावइपिं मनूत इपिं सुन्दरी अप्सरातय्गु प्रतिनिधित्व यानाःवःपिं खः धैगु मान्यता नं दु ।

ल्यासेपिं, बांलाःपिं सुन्दरी अप्सरात अथें हे बांलाइगु, उकिसनं बांलाक वसतं पुनाः, तिसां तियाः समाः यानावनीबलय् भ्रून् हे बांलाइगु जुल । अज्याःपिं मिसात खनीबलय् सकिसियां मिखा वनीगु, सकसिनं स्वइगु, मिजंत आकर्षित जुइगु स्वाभाविक खः । मिजंत जक मखु मिसातय्सं नं अथे स्वय्गु याः । मिसात ला भ्रून् ईर्ष्या याइपिं, डाह याइपिं नं दु । तन्त्रमन्त्र सःपिं मनूतय्सं कुदृष्टि तय्फु, मोहनी तय्फु, दुःख बीफु । तन्त्रमन्त्र सःपिं मनूतय्सं इमिसं सिनावःगु पर्सि तक नं कुर्केफु धैगु धापू दु । उकिं अज्याःगु दुर्व्यवहारपाखें बचय् जुइत, सुनां नं थीमफय्क सुरक्षित जुयावनेगु लागि हे तारण तयावनीगु खः ।

थुगु रूप व भेषय् मतयाः वनीपिन्सं छुंछुं नियम पालन याय्माःगु प्रचलन दुगु खँ न्यनेदु –

१) म्वःल्हुयाः शुद्ध जुइमाःगु ।
२) तारण तय्माःगु अर्थात् जन्तर घाय्माःगु ।
३) थः हे पुचःयापिं पासापिं बाहेक मेपिंलिसे खँल्हाय्मज्यूगु ।
४) च्वलापतिं व अंगूपतिनय् बाःन्हाःअंगू न्ह्याय्माःगु ।
५) लप्पाय् भिम्पू, छुस्यापू घाय्माःगु ।
६) गःपतय् भिम्पूमाः, स्वहःमाः क्वखाय्माःगु ।
७) मेपिन्सं ब्यूगु छुं नं नसा ग्रहण याय्मज्यूगु ।
८) ख्वाःपाः तयन्त्यः पूजा यानाः सिन्हः तिकाः मत बीमाःगु ।
९) ख्वाःपाः तय्धुंकाः कलखय् मत च्याकाः पिखालखुइ मत बियाः छेँनं पिहांवनेमाःगु ।
१०) मतयाः क्वचाय्काः लिहांवःम्हेसित पिखालखुइ तयाः पूजा यानाः मत बियाः दुकयाः ख्वाःपाः लिकाय्गु याइ ।

(साभार : धिमय्-पौ, दँ ११, थ्यंल्याः ५४, नेसं ११३३, पृ. ३-४)

गुंलाया महिमा व बोगी : छगू म्हसीका

✍ शुक्रराज शाक्य, ह:खा

महाकारुणिक तथागत शाक्यमुनि सम्यक् सम्बुद्धया पवित्र जन्मभूमि नेपा:देय् धर्म-संस्कृतिइ यक्व त:मिगु देय् ख: । थ्व नेपा:मितय्गु निम्ति अतिकं गौरवया खँ ख: । धर्म व संस्कृति धैगु हे मनू मात्रया जीवनय् जन्म-संस्कार भिंका: सम्यक्, सुसभ्यकथं म्वाय्गु माध्यम ख: । धर्म व संस्कृतियात राष्ट्रया प्राण धा:सां पाइमखु । धर्म व संस्कृतिपाखें हे देय् व जातिया म्हसीका बियाच्वंगु दइ । उकिं धर्म व संस्कृति म्वानाच्वंसा जक देय् व जातिया नं अस्तित्व दयाच्वनी ।

थ्व हे परिप्रेक्ष्यय् नेपालमण्डलय् दच्छियंकं झिंनिगू महिनाय् थीथी धार्मिक एवं सांस्कृतिक पर्व हनावयाच्वंगु दु । उकीमध्ये आपालं महत्वपूर्णगु, बिस्कंगु सांस्कृतिक व धार्मिक ज्याभ्व: दुगु गुंला महिना ख: । ज्योतिरूप श्री स्वयम्भू महाचैत्य विराजमान जुयाच्वंगु नेपा:या परम्पराकथं बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति, बौद्धकला, बौद्ध साहित्य आदि विशेषतां जायाच्वंगु गुंला धर्मया महिमा राष्ट्रिय व अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् नं अतिकं प्रसिद्ध जुयाच्वंगु दु । गुंला धर्म नेपा:देय्या थ:गु हे मौलिक विशेषतां जा:गु, महत्वपूर्णगु, च्वन्ह्या:गु धार्मिक सांस्कृतिक सम्पदा ख: । वास्तवय् श्री स्वयम्भू महाचैत्यया आनुभावं उच्चकोटीगु आदर्शप्रति परिलक्षित याना: पूर्वाचार्यपिंसं नेपा:या बौद्ध संस्कृति व संस्कारयात धाराप्रवाहरूपं न्ह्याकावयाच्वंगु नेपा:या बौद्ध परम्परागत मौलिक सांस्कृतिक पर्वया छगू जीवन्त दसु ख: गुंलाधर्म । उदाहरणया रूपय् न्हापा-न्हापा मस्तय्त विद्या शुभारम्भ याकीबलय् दकले न्हापां श्री स्वयम्भू धर्मधातुवागीश्वरया गुणानुस्मरण याकेकथं ग्वरलय् *ॐ नमो वागीश्वराय:* च्वकीगु ख: । थौकन्हय् थुगु बौद्ध आदर्श परम्परा नेवा: बौद्ध समाजय् प्राय: मदय्धुंकल ।

गुंलाया महिमाकथं सर्वार्थसिद्ध राजकुमारं अनुत्तर सम्यक् सम्बोधि ज्ञान प्राप्त याना: असंख्य मारगणतय्त त्याका: सम्यक् सम्बुद्ध जुयाबिज्या:गु उपलक्ष्यय् गुंलाधर्म प्रसिद्ध जूगु ख: धैगु जनविश्वास दु ।

नेपा:या बौद्ध समाजय् गुंलाधर्मया त:धंगु महिमा दुगुलिं मेमेगु महिनास्वयां विशेष गुंला महिनाय् अप्व: पुण्य संचय याय्कथं धार्मिक गतिविधि न्ह्यानाच्वंगु दु । गुंलां बौद्ध नेपा:मितय्सं बुद्धया मूलसार वचनयात चिन्तन-मनन् याना: धर्मया अभ्यास या:गु खनेदु ।

सब्ब पापस्स अकरणं कुशलस्स उपसम्पदा ।
सचित्त परियोदपनं एतं बुद्धानुशासनं ॥

(छुं हे प्रकारया पाप मयाय्गु, पुण्य संचय याय्गु, थ:गु चित्त परिशुद्ध यानावनेगु हे बुद्धपिनिगु शिक्षा ख: ।)

थ्व हे बुद्धोपदेशित शिक्षायात लुमंका: अकुशल, पापकर्म, मत्य:-मज्यूगु, दुष्कर्म ज्याखँयात त्व:ता: गुंला लच्छिया छगू नं छगू पुण्य साधन याय्गुली तत्पर जुइ । दसुया लागि गुलिसिनं गुंला लच्छि जक जूसां मद्यपान, ला, चुरोट आदि अम्मल पदार्थ सेवन याय्गु त्व:ता: शीलधर्म पालन याय्गुली विशेषकथं कुत: याइ । चित्त शुद्धिया निम्तिं ध्यान भावना आदि कुशल कर्म याय्गुली नित्य चर्या-कर्म याइ ।

गुंलाधर्म गुंलाथ्व पारुनिसें ञँलाथ्व पारुतकया दुने लच्छियंक हनीगु पुण्यरूपी कुशल ज्याभ्वः खः । थ्व गुंला लच्छिया स्वनिगःया विशेष भक्तजनपिं गुंलाबाजं थानाः स्वयम्भू महाचैत्यया दर्शन-पूजन याःवनीगु परम्परा दु । अथे हे बहाःबहिली, विहारय् लच्छियंक न्हियान्हिथं आर्यनामसंगीति, प्रज्ञापारमिता धारणी आदि बौद्ध स्तोत्र पाठ याइगु प्रचलन नं दु ।

महायान बौद्धधर्मया मूल आधार जुयाच्वंगु नववैपुल्य सूत्र नवव्याकरण ग्रन्थ - *प्रज्ञापारमिता, गण्डव्यूह, दशभूमिश्वर, समाधिराज, लंकावतार, सद्धर्मपुण्डरीक, सुवर्णप्रभा, ललितविस्तर* व *तथागत गुह्यक*यात विशेष महत्व बियाः बहाःबही, विहार व जजमानपिंथाय् गुंला लच्छियंक अध्ययन अध्यापन व पाठ याय्गु परम्परा दुगुलिं गुंलाधर्म धाःगु खः । अथे हे स्वयम्भू महाचैत्यया प्रतिस्थाकर्म सिधःगुया गुलालिपा लोकजनपिंसं उत्साहपूर्वक ग्रहण याःगु धर्म जूगुलिं गुंलाधर्मया नामं प्रख्यात जूगु जनविश्वास दु ।

गुंला महिनां स्वनिगःदुनेया बहाःबहिली थःथःगु विशेषताकथं बहीद्यः ब्वय्गु चलन दु । बहीद्यः ब्वज्याया ज्याइवः थुकथं दु –

१. गुंला शुरु जुसांनिसें दकले न्हापां चान्हसिया मध्य प्रहरय् बुद्धगीत हालाः व श्रृंगभेरी न्यकू पुयाः यलया बहाःबहीः, विहारय् चैत्य प्रदक्षिणा यानाः बोगी वनेगु परम्परा दु ।
२. गुंलाथ्व पञ्जाष्टमीखुन्हु यलय् शाक्य, वज्राचार्य, वन्देजुपिन्त पंजरां फय्केगु पञ्जाष्टमी नखः हनेगु परम्परा दु ।
३. गुंलापुन्हिखुन्हु, गुता प्रकारया बूबः दाय्काः क्वाति त्वनेगु व विशेष यानाः यलया गुंगू बही (चिकंबही, धपगाःबही, इबाःबही, न्हाय्कंबही, ज्याबहाःबही, गुइतःबही, इखाछेँबही, नःबही, क्वन्तिबही) स्वःवनेगु चलन दु । अथे यैं व ख्वपय् नं बही स्वःवनेगु चलन दु ।
४. गुंलागाः पारु, धञ्जल्याःखुन्हु, विशेष यानाः यलया प्राचीन प्यंगः थूर काःवनेगु, गुइतः त्वालय् धंल्याःहिति, गुइतःनकिं स्वःवनेगु । अथे हे श्री जटाधारी लोकेश्वर बिज्यानाच्वंगु तंगःबाहालय् यमद्वारया दर्शन यानाः दिवंगत जुयावंपिनिगु नामय् उगु थासय् १०८ प्वाः देवा च्याकाः सुखावती भुवनया कामना याइगु चलन विद्यमान जुयाच्वंगु दु ।
५. गुंलागा द्वितीया मतयाःखुन्हु दिवंगत जूम्हेसिया परिवारजनपाखें मदयावंपिं थःथिति, ज्ञातिबन्धुपिं सुखावती भुवनय् लाय्मा धैगु कामना यानाः यल नगरय् सम्पूर्ण बहाःबहीः चैत्य, धर्मधातु प्रदक्षिणास्वरूप मतयाः वनेगु परम्परा दु । अथे हे थ्व दिनखुन्हु मतयाः पाःलाःगु त्वाःपाखें नेवाः संस्कृतिया उत्कृष्टगु नौबाजा थानाः नगर परिक्रमा याइगु परम्परा दु ।
६. गुलिं मिसात गुंला लच्छि निराहार जुयाः बहाःबहिली माय् अपसं च्वनाः पुण्य संचय याइगु नं चलन दु ।

अथे हे गुंलां बहाःबहीली थीथी बौद्धधर्म, संस्कृति व कलानापं स्वापू दुगु थीथी प्रदर्शनी स्वःवनेगु चलन दु । गथेकि –

१. यैंया विक्रमशील महाविहार थंबहिली लुँया मसिं च्वयातःगु *शतसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता* सफू व सिंहसार्थबाहुया जीवनी अंकित तुलंपौ ।
२. हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबाहालय् बहीद्यः (दीपंकर बुद्ध) व पिण्डपात्र ब्वयातःगु स्वःवनेगु ।
३. ईबहिली माध्यमिक दर्शनया आचार्य सुनयश्री मिश्र षटांआजु (खुगू कोटी सम्पत्ति दुम्ह आःजु)या मूर्ति दर्शन व स्पर्शन याःवनीगु ।

४. दीपावती नगर गुइतलय् सर्वानन्द जुजुं दीपंकर तथागतयात बिज्याकाः सम्यक् पंजरां न्याय्कूगु सविस्तर वर्णन अंकित यानातःगु चित्रमय तुलंपौ ब्वज्या जुयाच्वंगु स्वःवनेगु ।

५) लोकाकीर्ति महाविहार नःबहिली काष्ठमय कलात्मक बुद्ध-जीवनी अंकित क्वताःपौ, अथे हे थीथी बहाःबहीली थःथःगु विशेषता दुगु प्राचीन एवं ऐतिहासिक तुलंपौ, पौभाः बौद्ध देवदेवतापिं ब्वज्या याय्गु व स्वःवनेगु चलन दु ।

६) इखाछें बहिली तःग्वःगु जाकि-चीग्वःगु जाकिया ब्वज्या स्वःवनेगु ।

थुकथं नेपालमण्डलया परम्परा, बुद्धधर्म, बौद्ध संस्कृति बौद्ध कला, बौद्ध साहित्य, ऐतिहासिक व प्राचीन बौद्ध सम्पदा आदि बौद्ध महिमाया संयोगयात कःघानाः न्ह्यानावयाच्वंगु गुंलाया विशेषता खः । गुंला महिनाया अन्तय् गुंला लच्छियंकया कुशल संग्रहयात सकल प्राणीमात्रया सुख, शान्ति व निरोगीताया कामना यानाः पारुखुन्हु थीथी भजनकीर्तन नापं गुंलापारु न्याय्काः गुंला क्वचाइ ।

बोगी वनेगु परम्परा

गुंलागा दुतियाखुन्हु न्ह्याइगु मतयाःयात प्यब्वय् ब्वथलातःगु खनेदु – (१) बोगी वनेगु (२) मतयाः वनेगु (३) नौबाजा थाय्गु व (४) गणेशपूजा वनेगु । थ्व प्यब्वमध्ये बोगीया महिमा म्हसीकेगु कुतःकथं छुं खँ न्ह्यब्वयाच्वना ।

'बोगी' खँग्वः 'बुद्धगीत'या अपभ्रंश खः । गुंलाया दकलय् न्हापांगु दिं गुंलाथ्व पारुखुन्हु म्ये हालाः बोगी ब्वनाः मतयाःया लँपु लिनाः थाथ्थासय् च्वंगु चैत्य, धर्मधातु व बहाःबहिली प्रदक्षिणा यानाः बोगी वनेगु याइ । न्हापा-न्हापा न्हय्म्ह तथागत बुद्धपिनिगु लुमन्तिकथं न्हय्न्हुतक बोगी वनेगु याइसां थौंकन्हय् न्यान्हुं क्वचाय्केगु यानावयाच्वंगु जुल । पञ्चबुद्ध तथागतयात लुमंकाः न्यान्हु चाःहिलाः क्वचाय्कातःगु धैगु धापू दु ।

बोगी वनेगुया विशेषता

गुंला बाहेक मेबलय् बोगी (बुद्धगीत) ब्वनेगु चलन मदु । गुंलाया शुभारम्भ जुइबलय् नसंचा इलय् बोगी वनाः निभाः लुइन्ह्यः हे बोगीया यात्रा दिकेमाःगु परम्परा दु । निभाः लुइवं चिभाःया किचः खनेदयावइ, अले चिभाः चाःहिलीबलय् भक्तजनपिन्सं चिभाःया किचःयात न्हुइफुगु जुयाः किचः तक नं मन्हुइमा धकाः निभाः लुइन्ह्यः बोगी दिकेमाःगु चलन यानातःगु खः । उकिं बोगी नसंचा इलय् वनेगु यानातःगु खः । कन्हय्खुन्हु नसंचा इलय् म्हिगः गुगु थासय् बोगी दिकूगु खः हाकनं उगु हे थासं बोगी न्ह्याकेगु याइ । यलया फुक्क चिभाःया पूजा, प्रदक्षिणा याय्गु पूवनेवं बोगी नं क्वचाइ । विशेष यानाः यल पञ्जाष्टमीसिबें न्ह्यः हे बोगी क्वचाय्केमाःगु चलन दु ।

बोगी स्तोत्रया छुं नां

(१) बुद्धरूप (२) पञ्चबुद्ध (अतःसिकु) (३) उत्तम श्री (४) आदि उद्भव (५) मध्य बैलोचन (६) शारदा आदि । थुकथं नेपाःदेय्या परम्परागत मौलिक बौद्धधर्म व बौद्ध संस्कृतिया विशेषतां युक्तगु गुंलाधर्मदुने अतिकं बिस्कं महिमा कःघानाः न्ह्यानाच्वंगु बोगी स्तोत्र परम्परायात म्वाकातय्गु भी सकल बौद्धपिनिगु कुतः जुइमाः ।

भवतु सब्ब मंगलं

झी जाना:
संस्कार ल्यंकातय्‌नु

✍ बुद्धरत्न शाक्य 'क'

पृष्ठभूमि

प्रकृति, प्राणी वा मानवपाखें गुलि जुल, अलय् झीत गुलि संस्कृति धका: थौं दयाच्वन व फुक्क म्हिग:यागु संस्कार ख: । व थौं झीगु संस्कृति जुल । थौंयागु संस्कार हे हानं कन्हय्या संस्कृति जुइ । संस्कृतिया अनुशीलन बांला:गु संस्कार ख: । संस्कार निगूकथंया दु –'कुशल' व 'अकुशल' । झीगु न्ह्य:ने थौं गुगु संस्कृति धका: दयाच्वन उकी दुने नं पूर्व संस्कार व वर्तमान संस्कारया प्रभाव दु । पूर्व संस्कारयात जनमानसपाखें आपा:सिया अनुमोदन खनेमदु । उकियात मखु धाय्‌फुगु लकस नं थन मदु । कुशल संस्कारं थौं झी नेवा: जातियात जक मखु, नेपा:देय्‌यात हे हलिंपाखे सम्मान बियावयाच्वंगु दु । मतया:या लू दुनेया छुं खँ लुमंके । छुं ई न्ह्य: जापानया बौद्ध भिक्षुपिनि पुच: हे मतया: बिज्या:गु आपा:सिनं स्यूगु हे जुल । मतया:या इतिहासय् थ्व लकस छगू तँसा जूगु खँ लुमंकातय् बह:जू । युरोपया थीथी देय्‌या नागरिकपिं मतया:स ब्वति कयावयाच्वंगु नं स्वयावयाच्वनागु हे जुल । थ्व धयागु हे नेपा: हलिमय् ज्व:मदुगु तजिलजि दुगु देय् जूगुया दसु ख: ।

मतया:या विशेषता

ऐतिहासिक कालंनिसें हे नेपालय् जातीय विभेद दु । तर मतया: उज्व:गु संस्कृति ख: गुकियात जातीय विभेदं चीमफु । थ्व ल्याखं मतया: मेमेगु संस्कृतिसिबें बिस्कं खनेदु । थ्व संस्कृति थौं मानव समुदायया मंका: संस्कृति जुइधुंकूगु धाय्‌बलय् सान्दर्भिक हे जुइ । यल नगरया भिंगू त्वालय् च्वंपिंसं पालंपा: पा:फया: थौंतक मतया:यात संवर्द्धन याना: अझ व्यवस्थित याय्‌गु कुत: यानावयाच्वंगु दु । मतया:खुन्हु तापा:गुलिं वनेमलाना: त्व:फ्यूथाय् लिपा हाकनं पूजा या:वनी । त्व:फ्यूपिं मूमू द्य:पिन्थाय् लिपा जूसां पुज्या:वनेगु परम्परा थौंतक नं दनि । मतया:खुन्हु त्व:फ्यूपिं स्वयम्भू भगवान्, बदेगांया बुद्ध व बुंगया करुणामयथाय् लिपा वना: जूसां पूजा या:वनी । उकथं पूजा वनेधुंका: नं मेगु त्व:फिके हे मज्यूगु गुताजि बाजं था:वनेगु ज्या ल्यंदनि । थ्व बाजं पूजा वनेथाय् जक मखु, सम्माननीय थासय् नं वना: था:वनेमा: । मतया:बलय् पूजा वनेम्वा:गु थाय् धैगु राजदरवार ख: । मतया:धुंका: राजदरवारय् वना: नौबाजा था:वनेमा: । यलया लाय्‌कुली लुँभ्या:क्वय् व नारायणहिति लाय्‌कुली वना: नौबाजा था:वनेमा:गु परम्परा दु । थुगु बाजं थाय् गुली थीथी जातिया भूमिका दयाच्वनी । अन छुं कथंया जातीय विभेद यानात:गु मदु । नौबाजा धयात:सां थुकी धा:, दम्व:खिं, नाय्‌खिं, नगरा, क्वंचाखिं आदि याना: भिंखुता बाजं दुथ्याइ ।

मतया:या दकलय् लिपांगु विशेषता धैगु मतया:या बाजंलिपा थीथी बाजं खलकं "जगत प्राणीया जय" धका: थ्वय्‌कीगु सामूहिक स: ख: । विश्वया परिदृष्यय् स्वतन्त्रता, समानता व भ्रातृत्वया नारा थ्वया: मानवमात्रया कल्याणया भावना प्रचार जुइसिबें न्हापा हे झीथाय् जगतय् दुपिं सम्पूर्ण प्राणीमात्रया कल्याणया कामना यासें नारा थ्वय्‌केगु सांस्कृतिक परम्परा शुरु जुइधुंकूगु ख: ।

ल्वःमंके मज्यूगु छत्वाः खँ

प्यदँय् छकः न्याइगु इतिल्हने सम्यकया भ्वलय् विसं २०७२ स छगू विशेष सांस्कृतिक ज्याभ्वः जूगु दु। उगु दँय् इतिल्हनेय् बृहत् बाजं ब्वज्या जूगु खः। उबलय् सम्यकय् सकल द्यः बिज्यानाच्वंगु अवसरय् अपार जनसमुदायया न्ह्यःने इतिल्हनेय् च्वंगु ल्वहंहितिगाःया तँय् च्वनाः ख्वीगः धाःबाजं थानाः भव्य संगीत न्ह्यब्वःगु खः। नेवाः संगीतया ख्यलय् उकथंया प्रस्तुति शायद न्हापा गुबलें जूगु मदुनि। उगु प्रस्तुतिं मेमेगु नेवाः बाजंयात नं न्हूकथं न्ह्यब्वय्फइगु सम्भावनाया लुखा चाय्काब्यूगु दु। आशा याय्, झीगु संस्कार, संगीतया विकास जुयाः न्हूगु पलाः जुयाः न्ह्यज्याइ। अस्तु !

विसं २०७४ साल श्रावण २८ गते शनिवारया गणेशपूजा

धाःबाजं स्यनेज्या छगू अनुभव

✍ प्रताप शाक्य

झी नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु नखःचखः, जात्रा, पर्व नेपाःयात हे म्हसीकेगु छगू लिधंसा जुयाच्वंगु दु गुगु झी बाज्याबाःजुपिंसं दय्काः झीत लःल्हानावंगु सम्पति खः । थुकिं यानाः हे झी नेवाः धकाः न्हाय् धस्वाकाः च्वनाच्वनागु दु । नेवाःतय्सं हनावयाच्वंगु थीथी नखःचखः जात्रा मध्येय् यल महानगरपालिकाय् दँय्दँसं न्याय्कावयाच्वंगु छगू तसकं लोकं ह्वाःगु जात्राकथं म्हस्यूगु न्यकूजात्रा मतयाः खः । यलय् दँय्दँसं पालंपाः झिगू त्वालं न्ह्याकाच्वंगु न्यकूजात्रा मतयाः थुगुसी क्षेत्र ल्याः ४, इखाछेँ, नागबहाःया पाः जुल । हिरण्यवर्ण महाविहारया लागा दुने सञ्चालन ज्वीगु थुगु मतयाःबलय् परम्पराकथं थीथी बाजं थाय्गु चलन थौंतक ल्यनाच्वंगु दनि । मतयाःया भ्वलय् थाय्माःगु बाजंकथं खिं, धाः, नाय्खिं, दम्वःखिं व मेमेगु थीथी कचाबाजंत दु । थुगु मतयाःबलय् जक छगू हे थासय् च्वनाः मूबाजं धाः नापं थीथी कचाबाजंकथं धिमय्, नाय्खिं, मगःखिं, ढोलक, दः, खञ्जली, दबदब, क्वंचाखिं, झ्याक्रीबाजा, नगरा, ज्वःनगरा, काशीबाजा, पक्षिमा, दम्वःखिं म्वाय्लि प्वीकाः नौबाजं थाइ । यलया क्वन्ति, लुँभ्याः क्वय्, बुंगः व येँया स्वयम्भु, बसन्तपुर लाय्कू दुने थाइगु नौबाजं मतयाःया भ्वलय् बिस्कंकथं न्ह्यब्वयाच्वंगु दु । थुगु क्षेत्र ल्याः ४या मतयाःबलय् बाजं थाय्गु भ्वलय् मूबाजंकथं धाः थाय्गु व स्यनेगु भाला नागबहाःया दाफा भजनयात बियातःगु दु ।

मतयाःया भ्वलय् धाकं स्वीनिपु ग्वारा व चालिं थाय्माः नापं नाय्खिं नं थाय्माः गुगुया स्यनेज्या २०७३ जेष्ठ १३ गतेनिसें न्ह्याःगु खः । थुगु स्यनेज्याय् मूगुरु अशोक शाक्यया सहायक नापं ल्यूगुरु जुयाः धाः स्यनेगु ह्वःताः चूलाःगुलिं जि तसकं लय्ताः । यलया कला संस्कृति, बाजागाजा धयागु झी नेवातय्गु म्हसिका जकमखु देय्यात नं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् नेपाःयात म्हसीकेगु तःधंगु माध्यम नं खः धयागु वाः चाय्काः जित ब्यूगु भाला पूवंकेगु व उकियात म्वाकाः तय्गु पहल जिनाप सकसिगु पहल जुल व स्यनेज्या उगु कथं हे न्ह्यात । थौंकन्हय्या परिस्थिति धैगु सकसियां ज्या यानाः लिमलाःगु ई व व्यवसायिक जीवन नापनापं बाजं सय्कःवैपिं नं अप्वः धैथें स्कूल व कलेज वनेमाःगु जुयाः सय्कीपिं हे दै मखुला धैथें च्वंसां नं जिमिसं न्येय्च्याम्ह (५८ जना) मस्त मुंकाः धाः बाजा व नाय्खिं स्यनेज्या न्ह्याकेफत ।

थौं थुगु धाःबाजं स्यनेज्याय् मेपिंत स्यनेफुगु हे स्व. गुरु धर्मरत्न शाक्य त्रिशुलिया देन खः । न्हापा जिपिं विसं २०५० सालय् वय्कःया शिष्य जुयाः धाः, खिं, व म्ये हाले सय्कागु खः । उबलय् जिमिसं सय्काबलय् तसकं हे थाकु चाः । उगु ई धयागु यौवन अवस्था व उखेथुखे चाःहिलेगु ई, अय्नं जिमिसं संगीतय् दुगु इच्छाशक्तिं व गुरुया मेहेनतं सय्काकया । पिथनातःगु सफू व गुरुं धाःथे बोल ब्वना नापं ल्हाः तय्गु सय्काः बाजं थाना । उगु इलय् यानागु कुतः व गुरुं स्यनाबिज्याःगु लिधंसाय् हे थौं न्हू सय्कूपिं किजापिंत स्यनेत पलाः न्ह्याका । जिपिं सय्कूबलय् गुलि थाकु चाःगु खः थौंकन्हय्या किजापिंत स्यनेत व सय्केत अःपु ताय्का गुगुया कारण स्व. गुरुं पिथना बिज्याःगु सफू खः गुकिइ ताल व मात्राया

बांलाक्क ब्वथलातःगु दु । उगु हे सफूया लिधंसाय् स्कूल, कलेज वनाः सनिलया इलय् भंसाछैँय् वयाः याउँक हे सयकाकाःगु ताया नापं सयकूपिं किजापिं नं यक्व शिक्षा हाँसिल यानातःपिं जुयाः सफू ब्वने व थ्वीकेत अःपुगु जुल । थुकिया लिच्वःकथं मतयाःया न्ह्यःनेतक नीन्हय्म्ह (२७ जना) धाः व न्हय्म्ह (७ जना) नायखिं यानाः स्वीप्यम्ह (३४ जना) बांलाक हे सयकाकाःगु जुल । थुगु लिच्वःकथं आःतक नं झीगु बाजागाजा, संस्कृति व परम्परायात म्वाकातयगु बिचाः सकसियां दनि धयागु सीदत ।

थुगु स्यनेज्याया भ्वलय् जिपिंनाप सयकूपिं पासापिं मुख्य यानाः बिभुशोन शाक्यजु व त्वाःया दाजुकिजापिं अथे हे थकालि व आःजुपिंसं नं यक्व ग्वाहालि यानाबिज्यात । सकलसिया ग्वाहालिं थौं न्हू सयकूपिंत हःपाः दत व झीगु परम्परा ल्यंकातयगु व मेगु पुस्तायात लःल्हायत जिपिं ताःलाःगु जुलु । झीगु बाजा झीगु संस्कृति व हे झीगु म्हसिका खः धयागु खँ मेमेपिंत नं थथे यानाः स्यनावनेमाः । नेवाः संगीतयात म्वाकातयगु व युवा वाद्यवादकपिंत हःपाः बियाः वनेगु हनेबहःपिं गुरुजन व झीगु दायित्व खः । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरय् झीगु नेवाः परम्परागत लोक बाजं थानाः न्ह्यब्वयगु झीसं झीगु आज्जु दयकावनेमाः । थ्व हे भ्वलय् न्यकूजात्रा मतयाःया निंतिं छम्ह स्यनामिकथं जिम्मेवारी बियादीगुलिं क्षेत्र ल्याः ४, न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्थापन समिति व हिरण्यवर्ण महाविहार दाफा भजन खलःयात नं यक्व यक्व सुभाय् बियाच्वना । थथे हे स्यनेगु भ्वलय् गुरु परम्परा व हनाबना याय्गु नं बांलाक जूगु तायका । लिपाकथं जिमि स्व. गुरु त्रिशुलियात लुमंकुसें लिपालिपा नं न्ह्याथाय् जुसां थम्हं स्यूगु, सःगु कने व स्यने धयागु मतिइ तःसें सकल न्हूपिं वाद्यवादकपिंत अझ बांलाक कुतः याइ धकाः भलसा काःसें भिन्तुना बियाच्वना ।

भवतु सब्ब मंगलं

मतयाःया ऐतिहासिकता

✍ प्रकाश शाक्य

बौद्ध धर्मावलम्बीपिंसं गुंलायात तसकं महत्व बियाः हनावयाच्वंगु दु । थौंसिबें ६०० दँन्ह्यः गुंला खँग्वःयात 'गुणिला' धाइगु खः । 'गुणिला'या अर्थ गुणं हे गुणं जायाच्वंगु महिना खः । गुंलाबलय् विशेष यानाः चैत्ययात पूजा याइगु खः । चैत्ययात कयाः *स्वयम्भू पुराणय्* बरु गंगा खुसिया सिथय् च्वंगु फिग्वः ल्याःखाय्फइ, चैत्ययात पूजा याःगुया फल अल्याख जुइ धकाः वर्णन यानातःगु दु ।

चैत्य पूजा याय्बलय् विशेष यानाः इहिलोकय् सुख व परलोकलय् शान्ति दय्मा धकाः फ्वनीगु खः । थुकिया अर्थ थुगु जन्मय् सुख हे सुख दय्मा व मेगु जन्मय् बांलाःगु भुवनय् जन्म जुयाः बुद्ध-पदवी लाय्मा खः । स्वयम्भू महाचैत्य दक्व चैत्यया नं 'महाचैत्य' खः । उकिं दक्व बुद्धपिंसं नं स्वयम्भू महाचैत्ययात दर्शन याय् हे माः । बुद्धधर्मया प्रणेता दीपंकर बुद्धं बंगलादेशंनिसें वयाः बनेपाया सांगां स्वयम्भू महास्थानया दर्शन याःगु खनेदु । बंगलादेशया राजदूतया धापूकथं दीपंकर बुद्ध बंगलादेशयाम्ह हे खः । विपश्वी बुद्ध, कनकमुनि बुद्ध, काश्यप बुद्धपिंसं नं तापाक्कं हे स्वयम्भू महास्थानया दर्शन यानाबिज्यात । स्वयम्भू महास्थानय् न्हापां पलाः तःम्ह गुरु मञ्जुश्री खः । सर्वज्ञानं सम्पन्नम्ह मञ्जुश्रीं स्वनिगःया लः पिछ्वयाः स्वयम्भूस्थानय् हे थ्यंकःवनेमाःगुया कारण विशेष यानाः थ्व क्षेत्रया लागि छगू न्हूगु व्याकरण दय्कूगु व अभिलेख छाय्त खः । थौंकन्हय् गथे सफू उलेज्या ततःधंपिं मनूपाखें याकीगु खः उबलय् द्यःयात छायाः उलेज्या याइगु खः । मञ्जुश्रीधुंकाः वःम्ह शाक्यमुनि बुद्ध नं स्वयम्भू दर्शन याय्त बिज्याःगु दु । बुद्ध स्वयम्भूइ च्वनाबिज्याःगु खँयात कयाः नेसं ४९२ या स्वयम्भूइ च्वंगु छपाः शिलापत्रय् थुकथं न्ह्यथनातःगु दु –

विमलः स्तूपो मूने केतन श्री साह्मे शिखरी प्रसिद्ध भूवनय्

(वज्राचार्य, २०६८ः १५४)

(अर्थ – शाक्यमुनि बुद्ध बांलाःगु चैत्य दुगु श्री स्वयम्भू पर्वत धकाः नांजाःगु थासय् बास यानाबिज्यात ।)

बुद्ध बिज्याःगु दु धयां जक मगाः, च्वनाबिज्याःगु थाय् नं क्यनेमाः । शाक्यमुनि च्वनाबिज्याःगु पवित्र थाय् न्हापा गथे खः आः नं अथे हे दनि । इल्हने सम्यक् शाक्यमुनि बुद्धनाप स्वानाच्वंगु संस्कृति खः ।

यलय् च्वंपिं बौद्धतय्सं गुंलाबलय् विशेष यानाः प्यंगः थूर काःवनेगु, बोगी वनेगु व मतयाः यानाः स्वंगू धार्मिक ज्याभ्वलय् दानधर्म यानावयाच्वंगु दु । छुं नं जात्रापर्व थः यत्थे न्ह्याइपुकेगु लागि न्याय्कावयाच्वंगु मखु । दक्व जात्रापर्वय् नं छगू-छगू इतिहास सुलाच्वंगु दु । ऐतिहासिककालय् जूगु घटनायात लुमंकातय्गु लागि जात्रापर्वया रूपय् न्याय्काः सुरक्षित यानातःगु खः । जात्रापर्वय् छु याय्ज्यू, छु याय्मज्यू, गय् गथे यानावयाच्वंगु, जात्रापर्वया पूजाज्वलं, जात्रा न्याय्कीगु ईव्यः आदि सकतां ज्याखं थुकिया इतिहास क्यनाच्वंगु दु । थ्व स्वंगू धार्मिक ज्यां नं ईपू २५० पाखेयाम्ह अशोक महाराजं दय्कूगु ईबही थूर, तेता थूर, लगं थूर व पूच्व थूरनाप स्वानाच्वंगु दु । थुपिं थूर अशोक महाराजं दय्कूगु मखुसे

वं सेनात छ्वयाहयाः दयकूगु खः धाइपिं यक्व दु । वास्तवय् थुपिं प्यंगः थूर दय्केत अशोक महाराज थः हे वःगु खः । व थन वयाः यलया ईबहिली च्वंगु खनेदु । *स्वयम्भू पुराणय्* अशोक महाराजं स्वयम्भू दर्शन यानाः त्यानुकाः लिहांवःगु खनाः वयात थन ब्वनाहःम्ह अर्हत् उपगुप्त भन्तेनं म्हंफुला धकाः न्यंगु न्ह्यसलय् थुकथं लिसः बिल – “सम्बुद्ध शास्ता तथागतया कृपाया अनुभाव दु थें छपलोलया कृपां जित न्ह्याबलें कुशल दु” (शाक्य व वज्राचार्य, ११२१ः २४७) ।

मतयाःया अर्थ

नेवाःतय् न्ह्यागु खँग्वःयात नं चीहाकः यानाः न्ववाय्गु बानीकथं मतयाःयात नं ‘मत्याः’ धाय्गु यानाच्वंगु दु । मतयाः खँग्वः ‘मत’ व ‘याः’ निगू खँग्वः स्वानाः निर्माण जुयाच्वंगु खः । मत च्याकेगु धालकि देवा, पाल्चा, दलूचा, त्वाःदेवा, सुकुन्दा, इताः आदि च्याकेगु खः । थुपिं दक्वया न्हापांगु रूप इताः च्याकेगु खः । इताः च्याकेगुया अर्थ इताः च्याकाः वइगु जलं गथे खिउँसे च्वंगुयात चीकी अथे हे जित नं प्रज्ञा बुयावय्मा धकाः मनंतुनेगु खः । मत धैगु निभाः त्वःबलय् बीमज्यू, द्यः खिउँखिउँ धालकि जक बीमाःगु प्रचलनं थ्व खँयात पुष्टि यानाच्वंगु दु । अथे हे ‘याः’या अर्थ छुं थासय् तक थ्यंकेगु तातुनां याइगु धार्मिक कार्य खः । बुंगद्यःया रथजात्राय् बुंगद्यःयात पूच्वं सालीबलय् गाःबहाय् तक थ्यंकेगु तातुनां सालीगु जूगुलिं अन थ्यनकि गाःबहाःयाः न्यात धाइगु खः । थुकथं गुंलागा (भाद्रकृष्ण) दुतियाखुन्हु याइगु मतयाःया अर्थ थःत प्रज्ञा लाय्मा धकाः इताः च्याकःवनेगु खः । थ्व विशेष थाय् धैगु उबलय् यलया लाय्कुलिं तस्कं तापाःगु थाय्कथं कयातःगु प्यंगः थूर खः । आः वयाः मेमेगु चैत्य नं काय्गु यात ।

बौद्ध संस्कृतिइ मतयाः संस्कृति न्हापांनिसें दुगु खः । ईशाया न्हय्गूगु शताब्दी भारतय् तीर्थयात्रा याःवःम्ह इत्सिंगं मतयाः थें हे जाःगु संस्कृति छगू बौद्धधर्मया ज्याय् खंगुयात कयाः थुकथं वर्णन यानातःगु दु - “भिंप्यन्हुगु दिंया चान्हय् (पूजाया अन्तिम दिं पुन्हि) संघं सूत्र ब्वनेसःम्ह छम्ह गुरुयात निमन्त्रणा यानाः वयात तःजाःगु आसनय् तयाः बौद्ध सूत्रत पाठ याकी । शिष्यनाप अन दुपिं गुरुपिंसं नं सुपाँय् व खसु नापनापं वइथें यानाः स्तोत्र ब्वनी । इमिसं मत च्याकाःतुं च्वनी, नापनापं धुं व स्वां नं छायाच्वनी । सुथय् जुलकि इपिं दक्व पिहांवयाः गां व शहरय् च्वंगु दक्व चैत्यप्रति श्रद्धाभाव तयाः पूजा याःवनी (ताकाकुसु, १८९६ः ८७) ।

यलया मतयाः जुजु बालार्चनदेवं न्ह्याकूगु धकाः धाय्गु यानावयाच्वंगु दु । नेपाःया छुं नं अभिलेखय् बालार्चनदेवया नां न्ह्यथनातःगु मदु । तर थ्व सन् ४०० पाखेयाम्ह जुजु वृषदेवया किजा धकाः क्याम्ब्रिज विश्वविद्यालयय् सुरक्षित जुयाच्वंगु भाषावंशावली थुकथं च्वयातःगु दु –

> ... यमराजं थज्याःम्ह पुण्यवान् जुजुयात छाय् हयागु धकाः त्वःताबिल । सीधुंकूम्ह वृषदेव हानं म्वानावल । थ्व दक्व यमराज अर्थात् धर्मराजया प्रताप खः धकाः थुइकाः छाय् वयागु मूर्ति छगू स्थापना मयाय्गु धकाः वं हानं म्वानावःगु थासय्. विधिपूर्वक छम्ह लोकेश्वर स्थापना यानाः धर्मराज लोकेश्वर धकाः नां प्रख्यात यानाः यमान्तक आगं छगू नं दय्काः थः किजा बालार्चनदेवयात अन तयाः थः हानं गोदावरीया नापसं च्वंगु थाय्यात बंद्यःगां (बदेगां) नां तयाः देश छगू दय्कल । (वज्राचार्य व मिखाइल्स, २०१६ः ३३)

थ्व मतयाः धात्थें बालार्चनदेवया पालंनिसें हे न्ह्याःगु खःसा थ्वयागु इतिहास भिंखुसः दँ पुलांगु जुल ।

मतयाः वनेगुया अर्थ सिद्धार्थ गौतमं मारगणयात त्याकूगु दियात लुमंकेकथं काय्‌गु यानावयाच्वंगु दु । थ्व तस्कं मखुगु खँ खः । छाय्‌धाःसा सिद्धार्थ गौतमं बुद्धत्व प्राप्त याःगु दिं धैगु वैशाख पुन्हिबलय्‌ जूगुलिं वैशाख पुन्हिधुंकाः वइगु गुंलायात मारगणनाप स्वाकेगु पाय्‌छि मजू ।

छथ्वःसिनं हानं मतयाःयात बुद्ध लुम्बिनी बिज्याःगु दिंनाप स्वाकाच्वंगु दु । थ्व नं पाय्‌छि मजू । छाय्‌धाःसा बुद्धं बुद्धत्व प्राप्त याय्‌धुंकाः जक थः बौ नापलाय्‌त कपिलवस्तु बिज्याःगु खः । *ललितविस्तरय्‌* न्ह्यथनातःकथं बुद्धं थः बौ शुद्धोदन महाराजयात असोज महिनाया कतिंपुन्हिखुन्हु छगः चैत्य न्ह्यःने तयाः बुद्धधर्मय्‌ दीक्षित याःगु धकाः वर्णन यानातःगु दु ।

बुद्ध लुम्बिनी बिज्याःबलय्‌ नापनापं वःपिं ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, सरस्वती, महादेव, इन्द्र नापं यक्ष, गन्धर्व, किन्नर, गरुड, नागराजा, ऋषिमुनि आदि बुद्धधर्मया महिमा थुयाः बुद्धया शिष्यगण जूवःपिं खः ।

थौंकन्हय्‌ मतयाः वनीगुया अर्थ थःगु छेँया सुं दुजः मन्त धाय्‌वं दिवंगत आत्मा जन्म-मरणया दुःखचक्रं मुक्त जुयाः हानं-हानं जन्म काःवने म्वाःलेमा धकाः कामना याय्‌त खः । थ्व अशोक महाराजया जीवनीनाप स्वानाच्वंगु खः । *अशोकावदानकथं* अशोक महाराजया न्हापाया छगू जन्मय्‌ मचाबलय्‌ म्हिताच्वंगु थासय्‌ शाक्यमुनि बुद्ध बिज्याःगु खनाः निःस्वार्थ भावं थः म्हिताच्वंगु फि वा चा बुद्धया गुलुपातय्‌ तयाः दान याःगुया प्रतापं लिपाया जन्मय्‌ चक्रवर्ती जुजु धाय्‌काः बुद्धधर्मय्‌ आपालं दानधर्म यात । न्ह्याक्व दानधर्म याःसां वं थः जुजु जुइत थःगु ९९ म्ह दाजुपिं व वया कलाःपिन्त लित्तुलिनाः स्याःगुया फलं नागलोकय्‌ जन्म जूवन । अनं उद्धार याय्‌त वया काय्‌ महेन्द्र व म्ह्याय्‌ संघमित्रा बुद्धधर्मय्‌ दीक्षित जुयाः थः बौनं दय्‌काःथकूगु चैत्यय्‌ पूजा याःसां नं उद्धार मजू । थ्व निगू घटना नं आःयागु यलय्‌ हे जूगु खः । यलया अन्तर्गत लाःगु निगू बहालय्‌ आः नं अशोक महाराजया आत्मा नाग जुयाः भट्‌के जुयाच्वंगु दनि ।

न्यकूजात्रा

मतयाःया दिंखुन्हु हे मतयाः पाःफःपिन्सं न्यकूजात्र (श्रृङ्गभेरी जात्रा) धकाः त्वाःत्वालय्‌ वनाः न्यकू पुइगु नापं नौबाजा नं थाःवनेमाः । मतयाः व न्यकूजात्रा व हे छन्हुया दिनय्‌ हनीगुलिं थ्व छगू संस्कृतिया निगू कचाकथं काय्‌गु यानाच्वंगु दु । वास्तवय्‌ थ्व निगू बिस्कं हे संस्कृति खः ।

बुद्धधर्मया 'चित्रविंशति अवदान'य्‌ न्यकू पुयाः चैत्य पूजा याय्‌गु छपु बाखं थथे दु –

शशिपतन धैगु नगरय्‌ सिंहकेतु धैम्ह छम्ह हिंसावादी जुजु दु तर वया कलाः सुलक्षणा अहिंसावादी जुयाच्वन । जुजुं यक्व विपाक कर्म याःगुलिं ई मत्यवं सिनाः म्येय्‌या रूपय्‌ जन्म काःवन । रानीं थःगु लिपाया जन्मय्‌ नं व हे भाःतनाप ह्वनेदय्‌मा धकाः प्रार्थना याःगुलिं छन्हु व नं सिनाः व हे म्येय्‌ लहिनाच्वंम्ह ब्राह्मणया म्ह्याय्‌ जुयाः जन्म काल । उम्ह ब्राह्मणीनं न्हापा यानावःगु भिंगु संस्कारं वयात पूर्वानुस्मृति दयाः व म्येय्‌ न्हापाया जन्मय्‌ थः भाःत खः धकाः सीकाः वयात सुसाःकुसाः यानाच्वन । जुजुया न्हापा यानावःगु कर्मविपाकया फल अझ भोगे याय्‌गु ल्यंदनिगुलिं हानं वयात धुं नयाः स्यानाबिल । बाह्मणीनं म्येय्‌या क्वँय्‌ दक्व गर्भय्‌ तयाः छगः चैत्य दय्‌कल । म्येय्‌या छपु न्यकू चैत्यया गजू छुनाबिलसा मेगु छपु न्हियान्हिथं पुयाः जिमि स्वामी हानं जित प्राप्त जुइमा धकाः व चैत्यप्रति भक्तिभाव तयाः पूजा यानाच्वन । छन्हु धात्थें चैत्यया गजुलिं सिंहकेतु जुजु प्रकट जुल । थ्व जूगु ई गुंलाबलय्‌ खः धकाः मानेयानाच्वंगु दु ।

थुकथं न्यकू पुयाः चैत्यप्रति भावभक्ति तयाः पूजा यानाच्वनकि न्ह्याथेंजाःगु नं फल दइ धैगु खँ थुइकाः उबलय्‌निसें बौद्धधर्मय् न्यकू पुयाः पूजा याय्‌गु प्रचलन जुल । मतयाःबलय् पिहांवइगु न्यकूजात्रा नं थ्व हे बाखंनाप स्वाकाच्वंगु दु । धात्थें धाय्‌गु खःसा दक्व बाजाया न्हापांगु रूप न्यकू पुइगु हे खः । स्वयम्भूया गुंला बाजनय् आः नं न्यकू पुयाः हे थानावयाच्वंगु दु ।

मतयाःबलय् विशेष यानाः यलया प्यंगः थूरया दुने लाःगु दक्व चैत्य काइसा न्यकूजात्राय् लँय् लाःगु चैत्य ला छु, गुगुं नं बहालय् तक नं दुहांमवंसे त्वाःत्वालय् दय्‌काःगु दबुली जक न्यकू पुयाः नौबाजा थानाः क्यनीगु खः । थुकथं स्वय्‌बलय् नेसं ७५८ पाखेया जुजु सिद्धिनरसिंह मल्लं बहाःबही सुधार याःगुया नापनापं न्हापांनिसें न्ह्यानाच्वंगु मतयाःदुने न्यकूजात्रा स्वाय्‌ह्ःगु खनेदु । न्यकूजात्राया 'जात्रा' व 'नौबाजा' थेंजाःगु गैरनेवाः खँग्वलं थ्व खँयात तिबः ब्यू ।

मतयाः छगू न्हूगु संस्कृति

वास्तवय् गुंला भगवान् बुद्धया छगू धर्मसभानाप स्वापू दु । प्यंगः थूर काःवनेगु संस्कृति अशोक महाराजं थः हे न्ह्यःने च्वनाः दय्‌कूगु प्यंगः थूरयात प्रदक्षिणा याःगु दिं खः । थ्व प्यंगः थूरयात प्यंगू युगया प्रतीककथं काय्‌गु यानाच्वंगु दु । उबलय्‌या अशिक्षित समाजयात चैत्यप्रति श्रद्धाभाव तयातय्‌केत थुकथं धयातःगु खः । थ्व प्यंगः काःवनीबलय् प्रदक्षिणा याय्‌गु पहः नापं फल नं कथंकथंया दु । थूर काःवनेबलय् दकलय् न्हापां ईबही थूर काय्‌माः । अशोक महाराज थ्व थासय् च्वंगुया प्रमाण थ्व नं खः । ईबही थूरयात चाःहिलेबलय् दकलय् न्हापां दक्षिणं दर्शन याय्‌माः । थुकिया फलं धनसम्पत्ति बृद्धि जुइ । अनं तेता थूरयात पश्चिमं दर्शन याय्‌माः । थुकिया फलं निरोगी जुइ । लगं थूरयात पूर्वं दर्शन याय्‌माः । थुकिया फलं विघ्नबाधा दमन याय्‌फइ । पूच्व थूरयात उत्तरं दर्शन याय्‌माः । थुकिया फलं अष्टभय चिलावनी । चैत्य चाःहिलेबलय् स्वचाः हे चाःहिलेमाः । नत्र पूमवनाः फल दइमखु । थौंकन्हय् चैत्य चाःहिलेगु पहः लँया सुविधां परम्परायात हुयायंकल ।

बुगी वनेगु धैगु अशोक महाराजया काय् महेन्द्र यलय् हे वयाः नागलोकय् जन्म जूवंम्ह थः बौयात उद्धार याय्‌त चैत्य पूजा याःगु दिनया संस्कृति खः । मतयाः वनीगु थ्व निगू संस्कृतिया ऐतिहासिकता थुयाः सुं छम्ह जुजुं लिपा दय्‌कूगु छगू न्हूगु संस्कृति खः । थ्व स्वंगुलिं खँ अन न्याय्‌काः वयाच्वंगु ईव्यः, दिं आदिं सिद्ध याः ।

अन्तय्, 'मतयाः' नेवाः खँग्वःदुने हे मतयाःया संस्कृति सुलाच्वंगु दुगुलिं थ्वया पलेसा मतयाः संस्कृतिनाप छुं कथंया स्वापू मदुगु खँग्वःत मछ्यले । बौद्ध संस्कृतिविद् धाय्‌केत थुकिया पलेसा कथंकथंया खँग्वः छ्यःसा थज्याःपिन्त शाक्यमुनि बुद्धं बीगु 'बालख' पदवी ब्यूसां छुं मपाः ।

लिधंसा

वज्राचार्य, धनवज्र, विसं २०६८, *पूर्वमध्यकालका अभिलेख* । यें : नेपाल र एशियाली अनुसन्धान केन्द्र ।

शाक्य, मीनबहादुर व शान्तहर्ष वज्राचार्य (अनु.), नेसं ११२१, *श्री स्वयम्भू पुराण* । यल : नागार्जुन इन्स्टिच्यूट अफ् एक्ज्याक्ट मेथड्स ।

Bajracharya, Manik and Axel Michaels, 2016, *नेपालिकभूपवंशावी History of the Kings of Nepal: A Buddhist Chronicle* (Edition). Kathmandu: Himal Books.

Takakusu, J. (Tr.), *A Record of the Buddhist Religion as Practised in India and Malay Archipelago (A.D. 671-695) by I-Tsing*. Oxford: At the Clarendon Press.

परम्पराय् जक लिकुनाच्वंगु छगू मौलिक नेवाःबाजं नाय्खिं छगू विवेचना

✍ रविन्द्र शाक्य

प्रस्तावना

ललितकला व संस्कृतिं भ्रीगु नेपाःदेय् हलिमय् गुलि बय्बय् जू थें भ्रीगु बाजं व भ्रीगु संस्कृति, लोक वाद्यवादन व शास्त्रीय संगीतपाखें नं उलि हे च्वन्ह्यानाः तःमि जुयाच्वंगु जुल । नेपाःयागु कलाकौशल, नखःचखः, जात्रापर्व, बाजं, संस्कृतिपाखें हलिमय् कुंकुनय् च्वंपिं विदेशी पर्यटकतय्त आर्कषित याय्फयाच्वंगु छगू मू वंगु धन खः । थःगु संस्कृति पिब्वय्गु, थःथःगु कौशलता क्यनेगु निंतिं भ्री पुर्खातय्सं तःताजि जात्रात, बाजंत, प्याखंत भ्रीत लःल्हानाथकूगु दु । थुकिं यानाः भ्री नेपाःमितय्सं गौरव यानाः धाय्फु कि भ्रीगु बाजं भ्रीगु संस्कृति हलिमय् च्वछाय्बहःगु ज्वःमदुगु नेपाःमितय्त म्हसीका बीगु मू आधार खः । नेपाःदेय् प्राचीनकालंनिसें हे संगीतकलां युक्तगु देय् खः धकाः परापूर्वकालंनिसें न्ह्यानावयाच्वंगु रितिथिति व संस्कृतिं क्यनाच्वंगु दु । संगीत धाय्बलय् गायन, वादन व नृत्य स्वंगुलिं विधां सम्पन्न जूगुयात धाइगु खः । थथे भ्रीगु साँस्कृतिक कला कौशलतां सुशोभित व भरीपूर्ण नेपालमण्डलय् थःथःगु समाजकथं थःथःगु बिस्कं मौलिकता दुगु थीथी बाजागाजां निपूर्णपिं महापुरुष व गुरुजनपिं दुथाय् जात्रा नखःचखःत नं आपालं हे दु ।

उकिइ मध्येय् नं गुंलाथ्वः पारुया नसंचा इलय् दनाः बुद्धगीत (बोगी) हालाः श्रृंगभेरी (न्यकू) पुयाः धाः, खिं, नाय्खिं, दम्वःखिं, धिमय् आदि बाजं थानाः बहाःबही, चुकननि, चैत्य, धर्मधातु, बुद्ध भगवानयाथाय् ब्वगी ब्वनाः द्यःपुजा याःवनेगुया नापनापं थीथी देवदेवीपिनिगु म्ये हालाः ग्वारा थानावयाच्वंगु चलन यद्यपी दनि । थ्व छगू तसकं च्वछाय्बहःगु नेवाः बौद्ध परम्परा खः । थ्व हे भ्वलय् गुंलापर्व दुने गनं नं ज्वःमदुगु यल महानगरय् जक दुगु यल देय्या छगू मू जात्रा खः “श्रृंगभेरी न्यकूजात्रा मतयाः” । थ्व जात्राय् जात्राया महत्वजक मखु जात्राया नापनापं आपालं वाद्यवादनयात नं उलि हे महत्व बियातःगु दु । थ्व न्यकु जात्राय्ति नेवाः मौलिक वाद्यवादन प्रस्तुत याय्दुगु जात्रा भ्रीगु नेपाःदेसय् मेगु जात्रा हे मदु । थुकिइ नौबाजं धकाः भिंन्याता भिखुंता थीथी नेवाः जाति वर्गया बिस्कं म्हसिका दुगु मौलिक बाजं थानाः यल देय्या भिगू मू क्षेत्रं पाःपाः यानाः थःथःगु वाद्य कौशलता क्यनेगु ह्वःताः बियातःगु दु ।

ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

थ्व हे नेवाः समाजय् ब्वलनाच्वंगु संस्कृतिया छगू मू अंग जुयाच्वंगु संगीत अन्तर्गत नं थीथी कथंया बाजंत दु । गथेकि कीगु बाजं, प्वीगु बाजं, थाय्गु बाजं आविष्कार जुयाच्वंगु दु । थुकिइ थाय्गु बाजंया पुचलय् दक्वसिबय् लोकं ह्वानाच्वंगु बाजं खः धाःबाजं, खिंबाजं, नाय्खिंबाजं, धिमय्बाजं व दम्वःखिंबाजं प्रमुख जुल । थ्व हे भ्वलय् नेपाः गालय् प्रचलित प्राचीन वाद्यकलाय् श्रृंगभेरी न्यकूजात्राया थीथी बाजंत मध्येय् छगू मू बाजं जुयाच्वंगु नाय्खिंबाजंया विवेचना न्ह्यथने बहःजू ।

परापूर्वकालंनिसें हे थीथी नेवाःजाति वर्गकथं फरक-फरक रुपं थीथी धार्मिक कर्मकाण्ड, नखःचखः, जात्राया इलय् अथे हे सामाजिक जनजीवनय् मनूत सीबलय् नाय्खिंबाजं थाइगु व थाकीगु चलन दु । थुकिया अतिरिक्त न्हापान्हापा नेपालय् जुजुया आज्ञा प्रजापिनिथाय् थ्यंकीगु, प्रचारप्रसार याइगु अवस्थाय् थ्व हे नाय्खिंबाजं थानाः मनुतय्गु ध्यान आर्कषण यानाः राज आज्ञा न्यंकीगु जुलसा वथें तुं हे सामाजिक क्षेत्रय् नं छुं विशेष ज्याभ्वःया सुचं प्रसार याय्माःसा थ्व हे नाय्खिं बाजं थानाः प्रचार याइगु खः गुकियाथ "नाय्खिं च्वय्केगु" धयागु छगू लोकं ह्वाःगु खँत्वाः प्रचलनय् बयाच्वंगु आःतक नं न्हनामवंनि, जात्रामात्राया इलय् सामाजिक क्षेत्रय् न्ह्यानावयाच्वंगु हे दनि । लिपांगु इलय् वयाः राणाकालिनया जनक्रान्तिया इब्यःतक नं सरकारी सुचं जनतायात कनेमाल, न्यंकेमाल, सीकेबीमाल धाःसा नाय्खिं च्वय्के बीगु चलन खनेदु । अथे हे यलय् बुंगद्यः करुणामय रथय् तैगु सुचं, बुंगद्यःया जात्रां हनेमाःगु रितिथिति नितिनियम सकतां नं नाय्खिं च्वय्काः कनेगु प्रचलन दुगु जुल । आः वयाः थौंकन्हय् थुज्वःगु चलन न्हनावनाच्वंगु वाःचाया च्वंगु खनेदःसां तबिं यलय् सापारु, कृष्ण पुजा, गणेश पुजा आदि न्याय्किबलय् नाय्खिं च्वय्कीगु थिति स्वानाः हे च्वंगु यद्यपि खनेदनि ।

परम्परा व म्हसीका

परम्परा व प्रचलनय् न्ह्याग्गु हे जाति व वर्ग विषेशं थुगु बाजं नालाः संरक्षण व संबर्द्धन यानाः थौंतक थुगु नाय्खिं बाजं ल्यंकातःसां तबि थन न्ह्यथनागु थुगु नाय्खिंबाजं नेपाःया प्रचलित वाद्यवादनकलाय् विशेषत यलया श्रृंगभेरी न्यकूजात्रा मतयाःया थीथी मू बाजंत मध्येय् नं छगू कजीबाजं जुयाच्वंगु धाःबाजंयात मतयाःबलय् जक मखुसें न्ह्याबलें न्ह्याथासं नं सहयोगीया रुपय् न्ह्यानावनाच्वनीगु थःगु हे मौलिक व बिस्कं म्हसिका व विशेषता दुगु नाय्खिंबाजं खः ।

नेपालमण्डल स्वनिगलय् थ्व नाय्खिंबाजं विशेष यानाः गुंलां न्यकूजात्रा मतयाः, बोगी वनेबलय्, गणेश पुजा आदि अनेक धार्मिक पुजाआजा ज्वीबलय् श्रद्धालु भक्तजनपिं ल्यूल्यू तयाः ॠतु अनुसारया थीथी रागया अनेग देवदेवी व लोकम्येत स्वाहालिइ प्वीकाः देवदेवी स्थानय् प्रदक्षिणा व परिक्रमा याइगुलिं थ्व बाजंयात गुंलाबाजं धकाः धाइगु नं प्रचलन दु । अथे हे बसन्त ॠतुबलय् सरस्वती पुजा (ससुपुजा) आदि ज्वीबलय् नं श्रद्धालु भक्तजनपिनिगु न्ह्यःन्ह्यः च्वनाः न्ह्याइपुक झःझः धाय्क धाः नापनापं तुं थाइगु बाजं जुगुलिं थुकिया महत्व नं उलि हे च्वन्ह्याः ।

विशेष रुपं यल महानगरय् दँय्दँसं गुंलाबलय् न्यकूजात्राया भ्वलय् थनावयाच्वंगु नौबाजं धकाः थाइगु भिंखुता कचाबाजं मध्येय् नं मूबाजंया रुपय् गुँपुन्हीकुन्हु क्वन्ति महाद्यः पुखुलिइ तैबलय्, श्रृंगभेरी यात्रा न्यकूजात्राबलय् मंगः लाय्कूया न्ह्यःने लुँभ्याः क्वय्, बुंग करुणामय स्थानय्, स्वयम्भु हारती मांया स्थानय् नाय्खिं थाय्गु चलन दु ।

थुगु बाजं थीथी देवदेवीपिनिगु जात्रा, रथ यात्रा, द्यःखः जात्रा आदि ज्वीबल्य व सुं नं मनूत मृत्यु ज्वीबलय् नं नाय्बाजं धकाः थ्व हे नाय्खिं बाजं थाइगु चलन दःसां तबि धाःबाजंनाप सहभागी जुया थाइगु ताल, बोल व मेगु अवस्थाय् थाइगु बोल फरक जुयाच्वनी । उगु हे फरक बोलं हे थ्व बाजं देवदेवीया जात्राय् थाःगु कि सुं मनू मृत्यु जूपिनिगु शवयात्राय् थाःगु धकाः प्रष्ट छुटेय् यानाः क्यनाच्वनी ।

विधि

धाःबाजंया ल्यूल्यू थाय्माःगु बाजं जुगुलिं नाय्खिं बाजनय् नं धाःबाजनय् थें तुं छ्वातं, मात्वाः, न्ह्याः, चल्ति व गौ सहित न्ह्यगु हे ताल दु । गथेकि

१. चोताल	४।४ मात्रा
२. एकताल	३।३ मात्रा
३. जतिताल	३।४, ३।४ मात्रा
४. प्रताल	४।३, ४।३ मात्रा
५. पलेमाताल	२।४, २।४ मात्रा
६. ब्रम्हताल	४।२।४ मात्रा
७. गन्धताल	६।४।४ मात्रा

नाय्खिं थाय्बलय् न्ह्याबलें न्ह्याथासं नं न्हापां द्यःल्हानाः श्री नृत्यनाथ स्मरण याय्माः । न्हापां छ्वातं व मात्वाः कयाः अलय् न्ह्याः कयाः थानावनाः इच्छा अनुसार छ्पू धुंकाः मेगु न्ह्याःत छसिकथं थानाः दथुदथुइ चल्ति धकाः च्वाकाः नं थानाः हाकनं न्हापाया हे समय व तालय् वयाः थानायंकेगु चलन दु । थथे नाय्खिनं न्ह्याः थाइबलय् म्वाहालि बाय् कनाथबाजं प्वीपिंसं ल्यूल्यू ई व ऋतु कथंया रागय् लाःगु धार्मिक व लोकम्येया तालय् पुयावनेगु याइ । न्ह्यातले न्ह्याः थाय्धुंकाः अन्तय् निक्वः गौ काइ, छक्वः धाः यात क्वचाय्के त्यनागु छुमा बीसा निक्वःगु खुसिइ गौ क्वचाय्काः व हे तालय् धाःयात लःल्हानाः न्ह्याः कयाः धाःबाजनं स्वाकाः थानाः न्ह्याकावनी । धाः थानाः न्ह्यानाच्वनीबलय् नं थाय्थासय् मूमू देवस्थल थ्यनीबलय् नं पटक-पटक द्यःल्हाय्माः । अन्तय् धाःबाजनं क्वचाय्काः द्यःल्हाय्धुंकालि नाय्खिनं द्यःल्हानाः सिधय्केमाः ।

नाय्खिं थाइबलय् ताल बीत ग्वाहालि बीगु ज्वलं कँय्यागु बःचापाःगु छुस्याःचा खः । नाय्खिं थाय्बलय् थुकिया बोल काय्गु वा थाय्गु नं तरिका दु । न्हापां दक्व ताल कथं बोलत कण्ठ वय्काः गुरुपिंसं निर्देशन ब्यूगु कथं जवगु ल्हातं कथिं रं, तं, धं जक तस्सकं थाय्गु अलय् था, ज, द, क, दु जक कथिं चिसकं थाय्गु ज्वी । वथें तुं खवगु ल्हातं मा, पा, ख, न, नि शब्द थाय्गु ज्वी । बोल काय्बलय् ताल लुमंकेमाल अलय् ताल मात्रा दुगु काल मात्रा कथं बोल शुद्ध ज्वीक थानायंकेमाः । तरिका अनुसार बोल काय्मफुतकि बोलया यथार्थ शब्द वैमखु । थथे बाजं थाय्गुलिइ मुख्यगु अंग बाजंया एक स्वर व ताल हे खः उकिं बोल काय्गु व थाय्गु तरिकाया बिषयलय् संक्षिप्त ज्ञान सुं नं वाद्यवादकयात अति हे आवश्यक ज्वी ।

वस्तुस्थिति व चुनौति

झीगु जन्मंनिसें मृत्यु पर्यन्ततक नं संगीत व संस्कृति रितिरिवाजं बिलिबिलि जायाच्वंगु समाज जुगुलिं झीगु मानव जीवनया दुने नुगःचूया ढुकढुकीया रुपय् प्रतिस्थापित जुयाच्वंगु झीगु बाजं व झीगु संस्कृतियात पूर्णता बीगु झीगु परम कर्तव्य खः । छखें थुगु बाजं संरक्षण व बिकास याय्या निंतिं यथोचित कार्ययोजनाया अभावसा मेखें पश्चिमी सभ्यता व सांगितीक हस्तक्षेप व प्रभावं युवा पुस्तातय्त यानाच्वंगु आर्कषण छगू चुनौतिया रुपय् तिब्रगतिं न्ह्यानाच्वंगु दु । मेखें थुगु बाजंख्यलय् वाद्यज्ञातापिनिगु पलायन व अवषेशं नापं समयसापेक्ष थुगु वाद्यकला परम्परागत सोच व मूल्य मान्यतापाखें उन्मुक्त ज्वीमफया न्हूगु पुस्ताया वर्तमान पाश्चात्य संगीत प्रतिया आर्कषण व ईयागु मागलिसें परिमार्जित व समिश्रण यानावनेगुपाखे थुगु वाद्यपरम्पराया उदासिनताया हुनिं न्हिथं थ्व बाजं थाइपिं बिचलित जुयाः तनावनाच्वंगु दु ।

ईलिसे ह्यूपाः वैगु प्रकृतिया नियमकथं इलं घ्वानाहःथें इलय् ब्यलय् आपालं प्रचलन व परम्परालिसें ईनाप हे धेंधेंबल्ला म्हितावयाच्वंगु थुगु नाय्खिंबाजं थनतक थ्यंबलय् इलं जन्म बीगु व बुयावःगु नापं बुयावैगु परिस्थिति पंगलःत वाःचाय्का थाकु मचाःसे उसि मचाःसे स्वच्छ चित्त स्वच्छ मनं थ्व नाय्खिंबाजंयात संरक्षण बीगु कुतःकथं नच्चा-नच्चापिं भविष्यया कर्णधारपिंत छुं नं कथंया समस्या पंगलः मदय्क फक्व भिंदँय् छक्वः जुसां थ्व नाय्खिंबाजंया प्रशिक्षण बियाच्वंगु हुनि थुगु बाजं जेनचेतन स्वानाच्वंगु दनि ।

उपसंहार

वास्तवय् थौंयागु परिवर्तनशील युगय् झीसं झीगु सांगितिक बाजंया संरक्षण व प्रवर्द्धन याय्मफुत धाःसा संगीतया ख्यलय् झीगु परम्परा यक्व हे दःसां पिनें दुहां वयाच्वंगु साँस्कृतिक अतिक्रमणं यानाः झीसं झीगु संस्कृतियात कःघाय्मफया झीगु वाद्यसंस्कृति व परम्परा बुलुँबुलुँ न्हनाः वनाच्वंगु वाःचाय्काः तुलुतुलु स्वया च्वनेगु सिबय् मेगु बिकल्प हे दैमखु ।

उकिं मौलिक परम्पराय् जक लिकुनाः जीवित जुयाच्वंगु, न्ह्यानावयाच्वंगु झीगु वाद्यवादन विधि व पद्धतियात वैज्ञानिक ढंगं कःघाना, सम्पादन परिमार्जन यानावनेगु थौंयागु महत्वपूर्णगु व मजिमगाःगु पलाः खः । थ्व झीगु सामुहिक संस्कृति व परम्परा खः, थुकियात सकसिनं बांलाकाः तय् हे माः, जीवित रुप बियाः सदांया लागिं जीवन्त तयाः तय् हे माः, कन्हय्या झी पुस्तापिंत संरक्षण व सम्वर्द्धन यानाः धःस्वाकाः तय् हे माः, मखुसा कन्हय्या पुस्तां झी सकसित लाय्लाय् ब्वीकाः च्वनेगु सिबय् मेगु बिकल्प हे दैमखु ।

विसं २०३४ सालय् नागबहाःपाखें बुबहाःयात मतयाःया पाःब्व लःल्हानाच्वंगु

बाडेगाउँको षडक्षरी लोकेश्वर र पाटनको मतया:

✍ दयाराम श्रेष्ठ

काठमाडौं उपत्यकामा रहेका नेवार बस्तीहरूमध्ये ललितपुरको ठैव गा.वि.स.मा पर्ने बाडेगाउँ पनि एक हो । यस गाउँको मध्यभागमा अवस्थित लाछि टोलमा एक पोखरी, केही पाटीहरू, ऐतिहासिक ढुंगेधाराहरू रहेका छन् । उक्त स्थानमा रहेका विभिन्न बौद्ध चैत्यहरूमध्ये मुख्य चैत्यको रूपमा रहेको चैत्यमा दक्षिणाभिमुख गरी षडक्षरी लोकेश्वरको स्थापना गरिएको छ । शिलाद्वारा निर्मित यो मूर्ति वज्रासनमा रहेको छ । यस लोकेश्वरका चार हातमध्ये दुई हात अञ्जली मुद्रामा रहेका छन् भने बाँकी रहेका दुई हातमध्ये दायाँ हातले माला र बायाँ हातले कमलको फूल धारण गरेको छ । विभिन्न चाडपर्वहरूमा उक्त मूर्तिमाथि उस्तै प्रकारका अन्य दुई धातुका मूर्तिहरू पनि राख्ने परम्परा छ । षडक्षरी लोकेश्वरको उक्त मूर्तिको ठीक अगाडि शिलाकै कमलको पुष्प र वज्रधातु पनि स्थापना गरिएको छ ।

बाडेगाउँको स्थापना लिच्छवि राजा वृषदेवले गरेका थिए भनी *भाषावंशावली*मा उल्लेख गरिएको छ । त्यसमा लेखिएको छ –

> फेरि यी राजाले (वृषदेवले) विचार गरी नेपालका देवताहरू चतुक्रम गरी विराज होउन् । बौद्ध मूर्तिले पनि विचार गरौला भनी गोदावरीसन्धि पञ्चबौद्ध एक मूर्ति गरी प्रकाश गराया । बन्देगाउँ भनी एक देश बनाया । इन दिनदेखि नेपालमा बौद्ध मूर्ति चार भै गयो । सिम्भू खासा धंदो बन्दे गाउँको देवता यति प्रसिद्ध भयो । (पौडेल, २०२०: ५६)

बाडेगाउँलाई 'बन्देपुर' पनि भन्ने गरिन्छ । यस स्थानको नामाकरणबारे एक रोचक किम्बदन्ती छ । कुनै समयमा गोदावरी कुण्डमा मेला भर्न आएका एक प्रख्यात बौद्ध भिक्षुले यस क्षेत्रमा चैत्य स्थापना गरेका थिए । बन्देजु भनिने ती भिक्षुले त्यहाँ विहारमा बसी पूजाआजा गरी त्यस क्षेत्रको संरक्षण गरेको हुनाले त्यस ठाउँको नाम 'बन्देपुर' रहन गएको र पछि 'बन्देपुर' शब्द अपभ्रंश भई 'बाडेगाउँ' रहन गएको हो (प्रुश्चा, १९७५: ९६) ।

षडक्षरी लोकेश्वर

*साधनामाला*मा उल्लेख गरिए अनुसार षडक्षरी लोकेश्वरका चार हात हुन्छन् । ती चार हातमध्ये दुई हात अञ्जली मुद्रामा रहेका हुन्छन् भने बाँकी रहेका दुई हातमध्ये दायाँ हातले माला र बायाँ हातले कमलको फूल धारण गरेको हुन्छ । षडक्षरी लोकेश्वरको वर्ण सेतो हुन्छ । स्फटिकको माला धारण गरेका षडक्षरी लोकेश्वरको साथमा मणिधर र षडक्षरी महाविद्या रहने उल्लेख गरिएको छ । यस स्वरूपको अवलोकितेश्वरको मन्त्र *ॐ मणि पद्मे हुँ* हो जुन अति नै लोकप्रिय मन्त्र रहँदै आएको छ । यस मन्त्रमा निहित रहेका ६ वटा अक्षरलाई देवत्वको रुपमा पूजा गरिन्छ । नेपालका बौद्ध मठमन्दिरहरूमा षडक्षरी लोकेश्वरको प्रतिमा स्थापना गरिएको पाइन्छ ।

हेमराज शाक्यको *श्री स्वयम्भू महाचैत्य* पुस्तकमा चार भगवान् बुद्धको विशेष पूजा गर्ने वा *प्यम्ह भगवान् सीकःवनेगु* परम्पराको चर्चा गरिएको छ । ती चार भगवान् बुद्ध हुन् - आदिबुद्ध श्री स्वयम्भू, नमोबुद्ध (नमरा), खास्ति चैत्य (बौद्ध) र बाडेगाउँको चिभाः । यी चारमध्ये श्रीस्वयम्भू महाचैत्यलाई सर्वोपरि स्थान दिइएको छ ।

प्रत्येक महिनाको संक्रान्तिको दिन करुणामयले एउटा-एउटा अभिनव रूप धारण गरी भक्तजनहरूको उद्धार गर्न दर्शन दिने भएकोले संक्रान्तिको दिन करुणामय दर्शन गर्न जाने परम्परा चलेको देखिन्छ । यस क्रममा सबैभन्दा पहिले षडक्षरी लोकेश्वरको दर्शन गर्ने प्रचलन छ ।

बाडेगाउँको षडक्षरी लोकेश्वर (बुधवाःद्यः) जात्रा

प्रत्येक वर्ष भाद्रकृष्ण त्रयोदशी (जुगः)को दिनमा बाडेगाउँमा अवस्थित षडक्षरी लोकेश्वरको जात्रा भव्यरूपले मनाइन्छ । जात्राको क्रममा षडक्षरी लोकेश्वरको मूर्तिलाई खटमा राखेर बाजागाजा सहित सबै टोलहरूमा परिक्रमा गराइन्छ । लोकेश्वरको मूर्ति परिक्रमा गराइने मार्गमा भक्तजनहरू लहरै बसेका हुन्छन् । यस जात्रामा लोकेश्वरको मूर्ति परिक्रमा गराइने मार्गमा पर्ने मुख्य-मुख्य देवीदेवताहरूलाई विभिन्न परिकार एवं खाद्यवस्तु चढाउने गरिन्छ । यस जात्रामा गाउँमा रहेका सबै धर्म-सम्प्रदायका मानिसहरूको सहभागिता रहेको हुन्छ । जात्रामा धाः, धिमय्, स्वाहालि, बाँसुरी आदि वाद्यवादनसहित नेपाल सरकार, स्थानीय सामाजिक संस्था, क्लब लगायत छिमेकी गाउँका व्यक्तिहरूको पनि संलग्नता रहेको हुन्छ । भाद्रकृष्ण त्रयोदशीको दिनमा यहाँ रहेका शिलाको षडक्षरी लोकेश्वर, धातुको षडक्षरी लोकेश्वर र अभिताभ बुद्धको पूजा भव्य रूपमा गरिन्छ । पूजा सकिएपछि अपरान्ह अभिताभ बुद्धको जात्रा गरी नगर परिक्रममा गराइन्छ । यस जात्रालाई 'बुधवाःद्यः जात्रा' भनिन्छ तर स्थानीयवासीहरू यस जात्रालाई *मतयाः वनेगु* (दीपजात्रा जाने) भन्न रुचाउँछन् ।

षडक्षरी लोकेश्वरको मेला

१. गुंला मेला : प्रत्येक वर्ष गुंला महिनाभरि (श्रावण शुक्ल प्रतिपदादेखि भाद्र शुक्ल प्रतिपदा सम्म) बाडेगाउँमा रहेको षडक्षरी लोकेश्वरको मेला लाग्दछ । स्थानीय बासिन्दा र बाडेगाउँ वरिपरिका भक्तजनहरू दैनिकरूपमा षडक्षरी लोकेश्वरलाई केन्द्रविन्दु मानेर बाडेगाउँमा रहेका बौद्ध विहार परिक्रमा गर्दछन् । आफ्नो मनोकामना पूरा होस् भन्ने अभिप्रायले यस्तो परिक्रमा गरिन्छ । प्रातःकालमै भाले बासेपछि, घरको छानाको झिंगटी वा टायलको धर्सो देखिनु अघि, काग कराउनु अघि, उज्यालो हुनुभन्दा पहिले नै उठेर स्नान गरी, परिक्रमा गरी पूजा गरिन्छ । भक्तजनको क्षमताले भ्याए प्रत्येक दिन १०८ पटक परिक्रमा गर्ने, नसके एक महिनाभरिमा १०८ पुऱ्याउने गरिन्छ । सो पुऱ्याउन नसक्नेले आफ्नो क्षमताले भ्याए जति मात्र परिक्रमा गरे पनि पुण्य कमाउन सकिने जनविश्वास रहेको छ । यो कार्य सकेपछि मात्र *देखे चाय्केगु* गरिन्छ । द्यःपाःलाःले पूजा गर्ने समयमा पुरोहित वा मूलपूजारीद्वारा श्लोक वाचन गरिन्छ ।

२. प्रत्येक बुधवारको मेला : गुंला महिनाभित्र पर्ने प्रत्येक बुधवार विशेष मेला लाग्दछ । बाडेगाउँ वपिरपरिका गाउँहरू - लुभु, सानागाउँ, हरिसिद्धि, गोदावरी, गोदामचौर, चापागाउँ, धापाखेल, पाटन, भक्तपुर, ठिमी, नगदेश, बोडे, सतुंगल, पांगा, कीर्तिपुर, नगाउँ, थानकोट, नैकाप आदि स्थानबाट भक्तजनहरू आएर पूजा गर्छन् । पूजा गर्दा आ-आफ्नो खेतमा भएको मकै, भटमास, मास, धान, गहुँ

आदि चढाउने परम्परा रहेको छ । गुंला बाहेकका अन्य महिनाको प्रत्येक बुधवार शिलाको षडक्षरी लोकेश्वरलाई गहना लगाई पूजा गरिन्छ ।

३. दीपयात्रा : प्रत्येक वर्ष भाद्र कृष्ण द्वितीयाको दिन पाटनमा मनाइने दीपयात्रा (मतयाः/न्यकूजात्रा)मा सामेल हुने सबै भक्तजनहरू दीपयात्रा सकेलगत्तैको पहिलो बुधवारको दिनमा यस षडक्षरी लोकेश्वरको परिक्रमा गरी पूजा गर्नुपर्ने परम्परा रहेको छ । यस षडक्षरी लोकेश्वरको दर्शन गरेपछि मात्र दीपयात्रा पूरा हुन्छ भन्ने विश्वास रहिआएको छ। षडक्षरी लोकेश्वरको पूजा गर्दा आफ्नो इच्छानुसार १०८, ३६०, १००८ वा सवालाख बत्ती बाल्ने प्रचलन छ । बत्ती बाल्दा देवामा चिउरी, मैन, तेल, घ्यू, वनस्पनि घ्यू पनि प्रयोग गरिएको हुन्छ । आफ्नो परिवारमा कसैको मृत्यु भएको छ भने दुर्गतिमा नपरी सद्गतिमा परोस्, सुखावती भुवनमा जन्म लिन सकून् भन्ने कामना गरी दीपयात्रा चलाइएको हो । त्यस्तै कुनै विशेष अवसर पारेर दिवंगत हुने आफ्नो परिवारजनको सम्झनामा विभिन्न मठमन्दिरहरूमा दीपबत्ती बाल्न जाने क्रममा यस चैत्यमा पनि दीप प्रज्वलन गर्ने प्रचलन रहेको छ ।

सन्दर्भ–सूची

पौडेल, नयनाथ (सं.), विसं २०२०, *भाषा वंशावली*, भाग १ । काठमाडौं : नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय ।
शाक्य, हेमराज, नेसं १०९८, *श्री स्वयम्भू महाचैत्य* । काठमाडौं : स्वयम्भू विकास मण्डल ।
Bhattacharyya, Benoytosh, 1958, *The Indian Buddhist Iconography*. Calcutta: Firma K. L. Mukhopadhyaya.
Pruscha, Carl, 1975, Kathmandu Valley: *The Preservation of Physical Environment and Cultural Heritage of Protective Inventory*. Vienna: Anton Schroll & Co. Publishers.

लेखक *बन्देपुर (बाडेगाउँ)को षडक्षरी लोकेश्वर : एक अध्ययन* विषयमा विद्यावारिधि गर्दै हुनुहुन्छ ।

विसं २०७४ श्रावण २७ गते शुक्रवार स्वयम्भूइ नौबाजा थानाच्वंगु

न्यकूजात्रा र मतयाःको सन्दर्भमा

✍ पूर्णकाजी शाक्य

संस्कृति, कला-वास्तुकलाको क्षेत्रमा धनी मानिने काठमाडौं उपत्यकालाई खुल्ला संग्रहालय (Open Museum) को रूपमा लिने गरिन्छ। काठमाडौंका तीन शहरमध्ये बौद्ध नगरी ललितपुर ललितकलाको लागि प्रसिद्ध मानिन्छ । ललितपुर कला-वास्तुकलाको लागि मात्र नभई आफ्ना मौलिक संस्कृति, परम्पराको लागि पनि प्रसिद्ध छ। अशोकपत्तन, ललितपत्तनको नामबाट पनि चिनिने ललितपुरमा मनाइने विभिन्न सांस्कृतिक पर्वमध्ये १६०० वर्ष अगाडिदेखि संचालन हुँदैआएको न्यकूजात्रा मतयाः पनि एक हो। यो पर्वलाई 'श्रृङ्गभेरी जात्रा' पनि भनिन्छ। यस पर्वमा बजाइने नौबाजाले पनि आफ्नै विशिष्ट पहिचान बोकेको छ।

मतयाः पर्व

मतयाः बौद्ध धर्मसँग सम्बन्धित पर्व हो। 'मतयाः' नेपालभाषाको शब्द हो। यहाँ 'मत' भन्नाले 'दीप' हो भने 'याः' भन्नाले 'यात्रा' भन्ने बुझाउँछ। तसर्थ 'मतयाः' शब्दको शाब्दिक अर्थ 'दीपयात्रा' अर्थात् 'दीप परिक्रमा' हो भन्ने बुझिन्छ। मतयाःमा बहाः-बही, ननि, लाछि, गल्ली आदि ठाउँमा स्थापना गरिएका बुद्ध, बोधिसत्व, मैत्रेय बुद्ध अवलोकितेश्वर, आर्यतारा, वज्रसत्व, वसुन्धरा, चैत्य, स्तूप, धर्मधातु आदिको परिक्रमा गरी पूजा गरिन्छ। बिहान उज्यालो नहुँदै शुरु हुने यो यात्रा दिनभरि सञ्चालन हुन्छ। यात्रामा सहभागी हुने भक्तजनहरू पुष्प, धूप, दीप, सुगन्धादिले पूजा गरी नगर परिक्रमा गर्छन्। त्यस्तै परिवारमा कोही दिवंगत भएमा उनीहरू सुखावती भुवनमा बास होस् भन्ने कामना गरी दक्षिणा, अन्न, धूप, दीप, कपुर आदि बढाएर परिक्रमा गर्ने चलन छ। आफ्नै स्वइच्छाले बुद्धप्रति श्रद्धाभक्ति राखी मतयाः जानेहरू पनि छन्।

न्यकूजात्रा मतयाःमा खिंबाजा, धाःबाजा, नौबाजा जस्ता विविध बाजा बजाउने चलन छ। त्यस्तै बोगी स्तोत्र, बुद्धगीत वाचन गरेर बहाः, बही, चैत्य, धर्मधातु आदि परिक्रमा गरिन्छ। न्यकूजात्रा र मतयाःको सन्दर्भमा प्रचलित किम्वदन्तीअनुसार परापूर्वकालमा शशिप्रभा देशका राजा सिंहकेतु शिकारका शौकीन थिए। उनी प्रतिदिन जंगलमा गई निर्दोष पशुपंक्षीको शिकार गरी फर्कन्थे। अहिंसामा विश्वास गर्ने उनकी रानीले आफ्ना पति सिंहकेतु राजालाई निर्दोष पशुपंक्षीको हिंसा नगर्न धेरै आग्रह गरिन्, तर राजा मानेनन्। मृत्युपश्चात् राजा एक ब्राह्मणको घरमा राँगो भएर जन्म लिन पुगे भने रानी उही ब्राह्मणकी छोरी भएर जन्मिन्। ब्राह्मणले छोरीको नाम रूपवती राखिदिए। समय बित्दै जाँदा युवावस्थामा पुगेपछि कन्या रूपवतीले उक्त राँगो आफ्नो पूर्वजन्मको पति हो भन्ने कुरा थाहा पाइन्। त्यसपछि रूपवतीले उक्त रांगालाई अझ बढी हेरविचार गर्न थालिन्। एकदिन बाघको आक्रमणमा परी राँगोको मृत्यु भयो। रूपवतीले अत्यन्त विरह गरी राँगोको अस्थि गर्भमा राखी वालुवाको चैत्य बनाइन्। राँगोको सिङलाई बाजा बनाई फुकेर त्रिरत्नको नामोच्चारण गरी दिनदिनै उक्त चैत्य परिक्रमा गर्न थालिन्। सदा झैं चै

त्य परिक्रमा गरिरहँदा एकदिन उक्त चैत्यबाट सिंहकेतु राजाकै पुनर्जन्म स्वरूप एक पुरुष प्रकट भए । यो कथा 'चित्रविंशति अवदान'मा उल्लेख गरिएको पाइन्छ । राँगोको सिङ बजाएर विभिन्न बाजासहित बहाः-बही, चैत्य, स्तूप, धर्मधातु आदि परिक्रमा गर्ने बारे *गुणकारण्डव्यूह*मा पनि उल्लेख गरिएको पाइन्छ । ललितपुरमा गुंला महिनाभरि परम्परागत बाजागाजा बजाउँदै बुद्धगीत गाएर परिक्रमा गर्ने प्रचलन निरन्तररूपले आजपर्यन्त चलिरहेकै छ ।

वंशावलीमा उल्लेख गरिएअनुसार राजा बालार्चनदेवले सर्वप्रथम मतयाः सञ्चालन गरेका थिए । यी बालार्चनदेव बुद्धधर्मका उपासक थिए । *गोपालराजवंशावली*को पत्र २३ मा ठकुरी वंशका राजा बालार्जुनदेव (बालार्चनदेव)ले बुंगद्यः आर्यावलोकितेश्वरको चरणमा श्रद्धाभक्ति गरी आफ्नो राजमुकुट (श्रीपेच) समेत चढाएका थिए भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । राजा बालार्चनदेवले ज्येष्ठवर्ण महाविहार, तंगःबहाः (चाकबहाःद्यः अर्थात् धर्मराज लोकेश्वर स्थापना गरिएको विहार) निर्माण गरेको उपलक्ष्यमा मतयाः (दीपयात्रा) संचालन गरेका थिए भन्ने जनविश्वास पनि छ ।

डानियल राइटद्वारा सम्पादित वंशावलीमा उल्लेख गरिएअनुसार राजा बालार्चनदेवपछिका गुणकामदेवले मतयाःलाई व्यवस्थित रूपले सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाएका थिए । पछि राजा सिद्धिनरसिंह मल्लले ललितपुरका प्रमुख १० टोललाई पालैपालो मतयाः सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाएका थिए । सिद्धिनरसिंह मल्लले नै मतयाःमा नौबाजालाई समावेश गरी ठाउँठाउँमा बजाउनु पर्ने नियम बनाएका थिए । सिद्धार्थ गौतमले मारमाथि विजय प्राप्त गरी बोधिज्ञान लाभ गरेको प्रसङ्गसित पनि मतयाःलाई जोड्ने गरेको पाइन्छ । यसबारे केशर पुस्तकालयमा रहको वंशावली (क.न. १२७६ पृष्ठ ६०) मा उल्लेख गरिएको पाइन्छ । तसर्थ मतयाःमा मानव मात्र नभएर ब्रम्हदेव, नाग, यक्ष आदिको प्रतिनिधि स्वरूप महाद्यः (महादेव) लाखे बनेर नाग समाती बोधिसत्व लगायत सम्पूर्ण चैत्य, धर्मधातु परिक्रमा गरी पूजा गर्ने प्रचलन रहको छ ।

ऐतिहासिकरूपले महत्वपूर्ण अमूर्त (Intangible) सांस्कृतिक परम्परा न्यकूजात्रा मतयाः निरन्तररूपले संचालन गर्न नेसं १११३, विसं २०५० श्रावण २ गते केन्द्रीय व्यवस्थापन समिति गठन गरिएको थियो । यस समितिले विधिवत्‌रूपमा ललितपुरका १० वटा टोललाई पालैपालो मतयाः संचालन गर्ने जिम्मेवारी दिई मतयाःलाई व्यवस्थितरूपले संचालन गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आइरहेको छ । उक्त व्यवस्थाअनुसार यस वर्ष विसं २०७४ सालमा मतयाः संचालन गर्ने जिम्मेवारी इलाका नं. ४ इखाछें, नागबाहाललाई दिइएको छ । न्यकूजात्रा मतयाःलाई व्यवस्थितरूपले संचालन गर्नको लागि इखाछें, नागबाहालमा २२१ जना सदस्यको मूल समारोह समिति बनाइएको छ । साथै न्यकूजात्रा मतयाः सम्पन्न गर्न विभिन्न टोल इलाकाका प्रतिनिधिहरूलाई संलग्न गराई ३३ जनाको कार्यसमिति पनि गठन गरिएको छ । त्यस्तै १२ वटा उपसमिति बनाई भव्य रूपमा कार्य सुसम्पन्न गर्ने लक्ष्य लिइएको छ । ती कार्यक्रमहरू यसप्रकार रहेका छन् –

१. विसं २०७४ श्रावण ७ गते (नेसं ११३७ दिल्लागा १४) शनिवार नौबाजा प्रदर्शन गर्ने । उक्त अवसरमा केन्द्रका २४ जना पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्ने ।
२. श्रावण ८ गते (दिल्लागा अमाई) आइतवार हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबहाःमा अवस्थित वज्रसत्व

देवता अगाडि बोगी स्तोत्र पाठ गर्ने एवं इखाछैं दाफा भजन खलःको तर्फबाट कजीबाजा प्रस्तुत गर्ने ।

३. श्रावण ९ गते (गुंलाथ्व पारु) सोमवार गुलाधर्मारम्भ हुने दिन बोगी न्यकूजात्राको शुरुवात गर्ने ।
४. श्रावण २३ गते (गुन्हुपुन्हि) सोमवार बेलुकी कुम्भेश्वरमा नौबाजा प्रस्तुत गर्ने ।
५. श्रावण २४ गते (गुंलागा पारु) मंगलवार बिहान हिरण्यवर्ण महाविहार क्वाःबाहालमा देवता लिन जाने ।
६. श्रावण २५ गते (गुंलागा द्वितीया) बुधवार मतयाःको दिन विशेषरूपले मंगलबजारस्थित दरबारक्षेत्रमा नौबाजा प्रस्तुत गर्ने र दिनभरि टोल-टोलमा गई नौबाजा प्रस्तुत गर्ने ।
७. श्रावण २६ गते (गुंलागा तृतीया) बिहिवार बुंगमतीमा कजीबाजा र नौबाजा प्रस्तुत गर्ने ।
८. श्रावण २७ गते (गुंलागा चौथी) शुक्रवार स्वयम्भूमा नौबाजा प्रस्तुत गर्ने र गणेशपूजाको नायृखिं बाजाबाट सूचना दिने ।
९. श्रावण २८ गते (गुंलागा पञ्चमी) शनिवार गणेशपूजा संचालन गर्ने । सोही दिन मतयाःको पालो हस्तान्तरण गर्ने र नौबाजा पुरस्कार प्रदान गर्ने ।
१०. श्रावण ३० गते (गुंलागा अष्टमी) सोमवार मंगलबजारस्थित कृष्णमन्दिरमा राधाकृष्ण ग्वारा प्रस्तुत गर्ने ।

यसप्रकार विसं २०७४ सालको न्यकूजात्रा र मतयाः भव्यताका साथ सम्पन्न गर्ने योजना रहेको छ । ललितपुरका विविध जातिको समन्वयात्मक सहभागिता रहेको न्यकूजात्रा मतयाः एउटा उत्कृष्ट सांस्कृतिक नमूनाको रूपमा प्रस्तुत हुँदै आएको देखिन्छ । यसलाई ललितपुरवासीहरूको गौरवमय परम्पराको रूपमा लिन सकिन्छ ।

विसं २०७४ श्रावण २४ गते मंगलवार क्वाःबहालय् द्यः काःवंगु

दम्वःखिं

✍ रुबिन शाक्य

मनूतय्गु जन्म नापनापं थीथी कलाया जन्म नं जुल धैगु खँ गुफाचित्र व थीथी ज्याभलं प्रमाणित यानाच्वंगु दु । कला जीवनया छगू ब्व खः गुगु उम्ह मनूया म्हसिका नं जुयाच्वनी । न्ह्याम्ह मनूया दुने थीथी कला सुलाच्वंगु दै अलय् व हे कलां व मनूयात लोकं ह्वाकाच्वनी । मनूतय्के दुगु रचनात्मक ज्याखँ गथेकि चित्रकला, संगीतकला, साहित्यकला व हुलाप्याखं मध्येय् संगीतकला दक्वसिया यःगु व स्यूगु कला खः । हलिमय् दुगु थीथी संगीतया ख्यलय् मचांनिसें कयाः बुरातकं दुनाच्वंगु दै । झी मनूजक मखुसें जीवजन्तुत नं संगीतया तालय् प्याखं हुली । मनूत नं संगीतया ख्यलय् दनेत थीथी बाजंया आविस्कार यात । मनूतय्सं थाय् थासय् थानावयाच्वंगु थीथी बाजंया उगु हे थाय्या मौलिकता दयाच्वनी । झीगु न्ह्यःने खनेदुगु थीथी बाजं गथेकि थाय्गु, कीगु व प्वीगु बाजं बिस्कं पहलं छ्यली । थुकिइ बाजंया प्रकृति स्वयाः शैली पानावनी । थथे हे नेपाःदेसय् दुपिं थीथी जनजातितय्गु संस्कृतिइ नं आपालं बाजं थाय्गु परम्परा दु । विशेष यानाः स्वनिगःया नेवाःतय्सं तःताजि बाजं थानावयाच्वंगु दु । नेवाःतय्गु इलय्ब्यलय् वैगु नखःचखः, जात्राया भ्वलय् थःथःगु परम्पराकथं नेवाः लोकबाजं थानाच्वंगु दु । यैं, यल व ख्वप अलय् स्वनिगः पिने चिलं, तिस्तुङ, पालुङ, पन्ति, सांगा, भ्वँत, नाला, द्वाल्खा, पाल्पा तानसेन व मेमेगु थासय् नं थःगु हे मौलिक लोकबाजं थानाच्वंगु दु । नेवाःतय्सं धाः, खिं, नाय्खिं, मगःखिं, दबदब, नगरा, ज्वःनगरा, मृदंग, ढोलक, धिमय्, क्वंचाखिं, दम्वःखिं व मेमेगु थाय्गु बाजंकथं थानाच्वंगु दु । अथे हे काहाः, प्वंगा, बासुरी, म्वाय्लि, गुजेरोति व मेमेगु प्वीगु बाजंकथं पुयावयाच्वंगु दुसा तानपुरा, सितार थें जाःगु कीगु बाजं थानाच्वंगु दु । थथे बिस्कंकथंया तःताजि बाजंत नेवाःतय्सं थानावयाच्वंगुलिइ दम्वःखिं छता बाजं विशेष द्यःबाजं खः ।

दम्वःखिं नेवाःतय्सं गुबलेनिसें थानावयाच्वन धयागु सीमदु । थुगु बाजं यलय् दँय्दँसं थानाच्वंगु खनेदुसा मेमेथाय् उलि थानाच्वंगु खनेमदु । पुलांगु नेवाःतय्गु प्याखंत गथेकि जलया गथुप्याखं, ख्वानाया सिकालीप्याखं व मेमेगु छुंछुं प्याखनय् दम्वःखिनय् म्येय्या न्यकू तयाः थानाच्वंगु दु । थुगु बाजनय् न्यकू तयाः थाइगु यलया मतयाःबलय् स्वंग्वः दम्वःखिं विशेषरुपं भैरब, महालक्ष्मी व कालीया द्यःम्वः व तिसां तीकाः थौंतक थनावयाच्वंगु दु । थथे न्यकू व द्यःतयाः साधना यानाः बाजं थाय्माःगुलिं थुगु बाजंया शाब्दिक अर्थकथं द्यःया म्वः दुगु खिंयात "द्यःम्वःखिं" अर्थात् "दम्वःखिं" धाःगु नं जुइमाः । दम्वःखिंबाजं द्यःबाजं जूगुलिं धार्मिक ज्याखँय् जक थानाच्वंगु दुगुलिं औगुतिं थाय्गु उलि प्रचलनय् मवः ।

दम्वःखिंबाजं मेमेगु बाजंसिबें पाः । थुगु बाजं भतिचा तग्वः ज्वी । बाजंया ग्वः थ्यंमथ्यं ३२ इन्चया चाकः व २२ इन्चया हाकः अथे हे नासःया चाः ९ इन्च व भैलःया चाः १० इन्चया दै । बाजंयात जवं थाय्गु ब्वयात नासः धाइ गुकिइ सालूगु छ्यंगू व खवं थाय्गु ब्वयात भैलः धाइ गुकिइ भतिचा ख्वातुगु छ्यंगू तयातै । थुगु बाजनय् मृदंग, तबलाय् थें चाःया सिथय् छ्यंगूया द्यःने छ्यंगूया हे मेगु चाः (चाँति) तयाः छ्यंगूया हे तनां थानाः साय् कातै । बाजनय् द्यः तय्या निंतिं सिँ छाःहाकः द्यःने तानातै । थुगु बाजनय् सः पिकाय्त खौ तयाः थाय्माः तर खिंबाजनय् थें हाकुगु न्हापां हे खौ तयातैमखु । थुकिइ स्याःबजि बाय् छुचुं न्हायाः निखें खौ तय्माः । थुगु बाजं

थाइबलय् थीगु सः पिमज्वः । नासः व भैलःया सः पाइ । थथे सः पिज्वयक्केत खौ ततं पिकाय्माः । खौया पाय्गु मात्रां हे दम्वःखिंया सः पिज्वै । खौ तयातःगु गनावल धाःसा सः पानावनीगु जुयाः खौ न्ह्याबलें प्याकाच्वनेमाः । दम्वःखिंबाजनय् खौ तय्बलय् पाय्छि मात्राय् तय्माः । खौ तःगु अप्वः जुलकि व मगातकि सः थहांवैमखु ।

दम्वःखिं थाय्बलय् ल्हाःया पतिं प्यय्पुंकाः हे थाय्माः । पतिं प्यय्मपुंकि सः स्पष्ट ज्वीक पिज्वैमखु । दम्वःखिं थाइबलय् ल्हाः तय्गु व थाय्गु तरिकां सः पाइ व थीथी बोलया ध्वनि लुयावै । जवगु ल्हातं “दं”, “द”, “ज”, “त”, “ति”, “नि” सः पिज्वै । थुकिइ “दं” न्याक्क थाय्माःसा “द”, “त” तजक थानाः सः स्पष्ट पिहांवय्क काय्माः व मेमेगु दिकाः तिजक थाय्माः । अथे हे खवगु ल्हातं “फ”, “फा”, “क” सः पिज्वै थुकिइ “फ” काय्बलय् दथुइ खौ त्वःप्वीक नापं खौ मथीक काय्माः । खवगु हे ल्हातं तिजक पतिं प्यय्पुंकाः काय्बलय् “फा” सः पिहावै व दिकाः तिजक काय्बलय् “क” सः पिहांवै । निपां ल्हाः छ्यलाः गुकिइ “दं” काय्वंतु हे “फा” नं काचाक्क काय्वं “भ्या” सः पिज्वै । “दं” व “फा” निपा ल्हातं पाःलाक थाइबलय् “भ्या” सः स्पष्ट ज्वीक पिज्वैमखु । थाइबलय् बोलया प्रकृति स्वयाः खव ल्हातं नं तिजक थानाः “भ्या” काय्गु याइ गथेकि “दभ्या. दभ्या. दभ्या. दभ्या.” । अथे हे बोलया प्रकृति स्वयाः खवं हे न्याक्क थानाः नं “भ्या” काय् ज्यू तर स्पष्ट सः पिकाय्त धाःसा निपा ल्हाः छ्यलेगु हे खः । न्ह्यागुं बाजं थाय्बलय् नं ल्हाः बांलाक व पाय्छि ज्वीक तयाः थाय्गुलिं हे सः स्पष्ट पिज्वै । छगू हे ध्वनिलिपियात बोलया प्रकृति स्वयाः तःसः व चीसलं नं थाय्गु याइ । छगू हे ध्वनिलिपि गथे कि “फ. फ. जक.” थुकिइ न्ह्यःने च्वंगु “फ”यात भतिचा चीसलं व लिपाया “फ”यात तःसलं काइ । थथे यानाः थाइबलय् बोलया सवाः व लचक वै ।

दम्वःखिंबाजनय् मुक्कं न्हय्गु ताल गुगु चोताल, जतिताल, प्रताल, पलेमाताल, एकताल, गन्धताल, ब्रम्हताल थाय्माः । न्हय्गु तालया स्वरुप पाःगुलिं न्हय्थी हे स्वरुपया बोल दु गुकिइ बोलया लचक नं पाइ । छगू तालया बोल मेगु तालिसे गनंगनं ज्वःलाःसां प्रकृति धाःसा पानाच्वनी । चोतालया बोल ८ मात्रा, जतितालया बोल ७ मात्रा, प्रतालया बोल ७ मात्रा, पेलमातालया बोल ६ मात्रा, एकतालया बोल ६ मात्रा, गन्धतालया बोल १४ मात्रा व ब्रम्हतालया बोल १० मात्राय् हे लानाच्वनी । थथे थीथी मात्राया बोल उलि हे मात्रा जुयाच्वंसां तालकथं बोलया प्रकृति व थाय्बलय् लचक पानाच्वनी । थीथी थाय्या बोल पाय्फुसां मात्रा व ताल धाःसा ज्वःलाइ । बोल न्ह्याथे हे दय्कूसां छु ताल खः व हे तालया प्रकृतिइ दुने लाय्माः । दम्वःखिंया चोतालया छपु न्ह्याःया बोल थथे दु -

१	२	३	४	५	६	७	८
भ्या	जक	भ्या	दं	फति	निफा	दं	-
भ्या	दं	फति	निफा	दं	-	फ	जक

दम्वःखिं थाय्बलय् दकले न्हापां द्यःल्हाय्गु याइ अलय् थाय्माःगु तालत याइ । न्ह्याः थानाच्वनीबलय् ज्याछिंथाय् चल्ति काइ व चल्तियात त्वाःल्हाय्गु कथं स्वापू कयाः हाकनं च्वंनिसें हे न्ह्याः काइ । छगू ताल क्वःछीत चल्ति कयाः द्यःल्हानाछ्वै । थुगु बाजनय् क्वःछीगु बोल मदुगुलिं द्यःल्हाय्गुयात हे क्वःछीगु बोलकथं नालाकयातःतु दु । मेगु ताल थाय्त हाकनं तप्यंक हे न्ह्याः कयाः थानाहै । बाजं थाय्गु क्वचाय्वं मेमेगु बाजनय् थें हे दकले लिपा नं द्यःल्हानाः क्वचाय्की । दम्वःखिं थाइबलय् ताल बीत चीचाःगु भुस्याः थाइ गुगु भुस्याः नगरायात नं थाइगु खः । नेवाःतय्गु परम्पराकथं मेमेगु बाजं स्यनीबलय् थें हे दम्वःखिंबाजं स्यनीबलय् नं बिहिवाः लाकाः नासः पुजाः यानाः सय्कूपिंत किसली तय्काः विधि पूर्वक पुजा यानाः स्यनी । स्यनेज्याया भ्वलय् बिहिवाः पतिकं नासःपुजा याय्माः । बाजं स्यनेज्या क्वचाय्काः विधि पूर्वक नासःपुजा यानाः गुरुया बेतालिं चिकाः व हनाबना यानाः नासःद्यःयाथासं न्हूपिंत दम्वःखिं थाकाः नगर परिक्रमा यानाः बाजं पिथनी ।

दम्वःखिंबाजं विशेष यानाः यलय् अप्वः थाइगु खनेदु । उकिइ नं यलया मतया पाः फैगु त्वालं थानाच्वंगु दु । अथे हे गनंगनं दाफा भजनय् नं दम्वःखिं थानाच्वंगु व प्याखनय् नं थानाच्वंगु दु । मतयाः पाःलाःया भिगू त्वालय् गुंलाया मतयाःबलय् जक थानाच्वंगु दु व औवतिं थानाच्वंगु खनेमदु । थुकिया हुनिकथं द्यः तयाः थाय्माःगुलिं ज्वीफु । मतयाःबलय् गुंलाथ्वः पारु बोगीया दिनंनिसें न्यकूजात्रा मतयाःया ज्याभ्वःतक थाय्माः । मतयाःबलय् स्वंग्वः दम्वःखिं थाय्गु भ्वलय् दथुइ भैरव, जवय् काली व खवय् महालक्ष्मी द्यः तयाः थाइ व लँय् थानावनीबलय् छसिकथं काली, भैरव व महालक्ष्मी च्वनावनी । मतयाःया भ्वलय् थाइगु नौबाजनय् दुथ्याःगु थीथी बाजंया धलखय् दम्वःखिं दकलय् लिपांगु ल्याखय् लाः । मेमेगु बाजं छगू तालजक थानाः धाकं लानाकाइसा दम्वःखिं न्ह्यगु हे ताल थानाक्यनेमाः व थाइगु लिपांगु तालय् जक धाकं लानाकाइ । थथे द्यःतयाः थाइगु जुयाः नौबाजनय् दक्व ताल थाकाः विशेष थाय् बियातःगु खः नापं मतयाः न्यकूजात्राकुन्हु धाःया न्ह्यःने च्वनाः दम्वःखिनय् द्यः व तिसां तीकाः यलया ऐतिहासिक लँपुइ छत्रं क्वीकाः, म्ये प्वीकाः थाय्थासय् दिनाः विशेषकथं थानावनेमाः । अथे हे मेमेथाय् दाफा भजन, प्याखनय् थाइबलय् न्यकू तयाः छग्वःजक थाय्गु यानाच्वंगु दु ।

दम्वःखिं थाइबलय् द्यःतय्माःगु बाय् न्यकू तय्माःगु विशेषता खःसा थुकिया सः नाइक पिज्वैगु मेगु विशेषता खः । सः पिकाय्त माःकथं स्याःबजि बाय् छुचुं न्हायाः खौ तयाः थाय्माःगु नं छता विशेषता खः गुकिइ थुगु बाजनय् हाकुसेच्वंक खौ तयातैमखु । उकिं थुगु बाजंया सः तैगु खौया लिधंसाय् पिज्वै । बाजं थाय्गु क्वचाय्वं उगु खौ लिकाय्माः व हाकनं थाय्गु इलय् मेगु न्हूगु खौ तयाः थाय्माःगु विशेषता दु ।

थुगु नेवाःतय्सं थानावयाच्वंगु नेपाःया परम्परागत बाजं दम्वःखिंयात हलिमय् न्ह्यब्वय्त न्ह्यचिलेमाः । मुक्कं द्यःबाजं जुयाच्वंगु थुगु दम्वःखिं छगू बिस्कं पहःया विशेषता दुगुलिं पुस्तां पुस्तायात लःल्हानावनेमाः । थुगु बाजं द्यःबाजं जूसां इलय्ब्यलय् ई चूलाकाः थानावनेमाः । मतयाः व प्याखनय् जक थनावयाच्वंगुलिं मेमेबलय् तसकं म्ह्वःजक थानाच्वंगु खनेदु । विशेष ज्याभ्वलय् नं दम्वःखिं थानाः चाहिले ज्यू । थुगु बाजंयात लिपातकं ल्यंकातय्गु व औवतिं नं थानाः भी नेवाःतय्गु परम्परागत बाजं न्ह्यब्वयाच्वनेमाः नापं अध्ययन व अनुसन्धानया ज्याः न्ह्याकाः विश्व स्तरय् थ्यंकेगु कुतः जुयाच्वनेमाः ।

We are pleased to inform you regarding the

15th Handicraft Trade Fair

13th Craft Competition

organized by the

Federation of Handicraft Associations of Nepal

in cooperation with

Commerce Ministry (NTIS),
Trade & Export Promotion Center,
Governmental & Non-Government organisation.

Kindly, follow the details below:

Date	:	1-5 Mangshir, 2074 (Nov 17 to 21, 2017)
Time	:	10 am to 6 pm
Stall Rent	:	NRS. 25,000.00 (for member)
		NRS. 40,000.00 (for non-member)
		NRS. 1,50,000.00(for pavilion of six stalls)
		NRS. 1,70,000.00(for pavilion in 90 sq.m Bare space)
For the corner stall	:	20% extra charge
Size of Booth	:	3x3 m
Venue	:	Exhibition road, Bhrikuti Mandap, Kathmandu
Total No. of stall	:	Approximately 250

Special Discount: Members paying within 31st Ashoj 2074 will be provided with special discount of 10% on stall rent.

FEDERATION OF HANDICRAFT ASSOCIATIONS OF NEPAL

Upama Marg -11, Thapathali, Kathmandu, Nepal
Tel : 977-1-4244231, 4245467, 4245467
email : han@wlink.com.np | URL: http://www.nepalhandicraft.org.np

परम्परागत नेवाः नाय्खिंबाजं

श्रवण शाक्य

बाजं धैगु छता सः पिज्वैगु साधन खः गुगु हलिंया थीथी देसय् थीथी समूदाययागु थःथःगु कथंया मौलिक बाजंत दै । भ्कीसं खनाच्वंगु थाय्गु बाजं, प्वीगु बाजं व कीगु बाजं धकाः स्वथीया दु । थुपिं बाजंत थःथः धंग, प्रकृति व स्वरुप पाःलिसें बाजं थाय्गु प्रक्रिया नं पाइ । नेपालय् थीथी वर्गपिंसं थनावयाच्वंगु प्राचीन परम्परागत बाजंत यक्व दु धैगु दसि थौंतक भ्कीसं नखःचखः, जात्राय् थनावयाच्वंगु बाजंत हे जुल । विशेष यानाः स्वनिगःया नेवाःतय्सं थीथी थःगु मौलिकतां जाःगु परम्परागत बाजं थानावयाच्वंगु दु । तःधंगुनिसें कयाः चीधंगु नखःचखः अलय् तःधंगु दिनय् नेवाःतय्सं थःगु हे लागाय् छगू खलः दय्काः धाः, खिं, नाय्खिं, धिमय्, नगरा, क्वंचाखिं, दबदब, बासुरी, प्वंगा, प्वंगा, काहाः आदि बाजंत थानावयाच्वंगु दु । थ्व हे भ्वलय् नेवाःतय् बिस्कं पहः व थःगु हे मौलिकता दुगु छता बाजं “नाय्खिं” खः ।

नाय्खिंबाजं स्वय्बलय् चीग्वःसां उकिं पिज्वैगु सः धाःसा तसकं थी । थुगु बाजं सिँयागुलिइ छ्यंगुलिं भुनातै गुगु दुने फुसुलु ज्वी । थुगु बेलनाकार लूगु नाय्खिंबाजंया हाकः थ्यंमथ्यं १४ इन्च व ९ इन्चया चाः दै । नाय्खिंयात मेमेगु बाजं थें निखें छ्यंगुलिं भुनातै । सालुगु छ्यंगुलिं भुनातःगु चाः चीचाः ज्वी गुकियात “नासः” धाइसा तःचाःगुयात “भैलः” धाइ गुकिइ ख्वातुगु छ्यंगुलिं भुनातै । नाय्खिं थाय्बलय् क्वखाना थाइ गुकिइ नासः खवय् लाइ व भैलः जवय् लाइ । नाय्खिं छता कथिं थाइगु बाजं जुयाः जव ल्हातं कथि ज्वनाः त्वीकाथाइ । थुकिया कथि चीपुगु थ्यंमथ्यं १२ इन्च दुगु च्वका भति ग्वारा लूगु ज्वी ।

थुगु नाय्खिंबाजं विशेष यानाः धाः थाय्बलय् दथुदथुइ थाइगु चलन दु । धाः थानाः पिहांवैबलय् नाय्खिं ज्वनावय्माः । धाःबाजं व नाय्खिंबाजं पालंपाः थाय्गु याइ । धाःबाजं थानाच्वनिबलय् नाय्खिंबाजं दिपाः कयाच्वंसा नाय्खिंबाजं थाइबलय् धाःबाजं दिपाः कयाच्वनी । थुगु प्रक्रियाय् नाय्खिंबाजं दिपाः कयाच्वनीबलय् विशेष द्यःपिनिगु थाय्वैबलय् नाय्खिनं द्यःल्हानावै । नाय्खिंबाजं छताजक अलग थाय्गु याइमखु थुगु बाजं थाय्त धाकं हे पाः त्वताबीमाःगु चलन दु । धाकं नाय्खिंयात पाः त्वःताबीबलय् गौ

कयालि नाय्खिनं तालकथं पाय्छि इलय् लानाकाइ गुगु थुगु बाजंया विशेषता खः । थथे लानाकाइगु नेवाःतय्गु परम्परागत बाजंया हे विशेषता खः ।

नाय्खिंबाजं नेवाःतय्सं गुबलेंनिसें थाल व गनं वल धैगु क्वःमज्यूसां थौंतक थानाच्वंगु हे दु । न्हापान्हापा नेपाःया जुजुया आज्ञा व छुं नं सुचं न्यंकेत थ्व हे नाय्खिंबाजं थानाः मनूतय्गु ध्यान सालाकाय्गु माध्यमया रुपय् छ्यली । थथे याइगुयात “नाय्खिं च्वय्केगु” धकाः धाइगु आःतक नं न्हनामवंनी । विशेष द्यःपिनिगु जात्रा ज्वीबलय् व मनू सीनाः सीथं यंकीबलय् काहाः पुयाः नाय्खिंबाजं थाइ । थथे थुगु नाय् खिंबाजंयात विशेष थाय् बियातःगु दु । यलया न्यकूजात्रा मतयाःया भ्वलय् थाइगु नौबाजनय् नं नाय्खिं थाय्माःगु भूमिका दुथ्याकातःगु दु ।

नाय्खिंबाजंया सः मेमेगु बाजंसिबें थीगु जुयाः न्यनेबलय् तसकं न्ह्याइपुसेच्वं । थुकि पिज्वैगु सः थीथी कथं दु । नासःया सः व भैलःया सः पाइ । नासलय् सः पिज्वैगु कथं “मा”, “पा”, “ख”, “न”, “नि” सः वै । अथे हे भैलखय् “रं”, “तं”, “धं”, “ज”, “द”, “क”, “दु” “उइं” सः पिज्वैइ । थुपिं सः थाय्बलय् ल्हाः तय्गु थाय् व तरिकाकथं पिज्वै । ल्हाः चकंका थाइबलये “मा” व “पा” सः पिज्वै । तीजक ल्हातं स्वपतिं प्यय्पुंकाः थाइबलय् “ख”, “न” सः पिज्वै । अथे हे ल्हाः प्यय्पुंकाः दिकीबलय् “नि” सः पिज्वै । कथिं तसकं थाइबलय् “रं”, “तं”, “धं” सः पिज्वै । अथे हे कथिं तीजक थाइबलय् “ज”, “द”, “क” सः पिज्वै । थाइबलय् कथि दिकीबलय् “दु” सः पिज्वै । अथे हे जव ल्हातं भैलखय् कथि ज्वनाः हे म्हालापतिनं दथुपतिनय् तियाः छ्यंगुलिइ दिकाः घ्वानाछ्वतकि “उइं” सः पिज्वै । थुगु विशेष सः “उइं” पिकाय्त नाय् खिंया भैलखय् सी इलातै । थथे हे मेगु विशेष सः “क्र” नं छता खः । थुगु सः पिकाय्त जवं कथि त्वीकाः “क” काइबलय् हे खवं काचाक्क “न” काय्वं “क्र” सः पिज्वै । थथे थीथी थासय् थीथी सः पिज्वैबलय् नाय्खिंया ध्वनिलिपि (बोल)या रचना ज्वी ।

नाय्खिंया बोल

नाय्खिं थाय्गु बोल काय्बले,
जवं खवं थुगु शब्द वई ।
सीका थ्वीका बोल काय्गु या,
गुरूं ब्यूथे फुक कण्ठ याना ॥
रं, टं, धं, जक जवं कथिं था,
ज, ड, क, दु,जक तीसक था ।
मा, पा, ख, न, नि, खवं कया छो,
उई जक जःपाखें दथुपतिनं ॥
बोल काय् बले ताल लुमंकि,
मात्रा मिलेया ताल कथं ।
न्ह्यात्तले न्ह्याः का छिंसा चल्टि का,
अन्ते गौ का छसिं कथं ॥
– धर्मरत्न शाक्य “त्रिशुली”

(साभार – भ्गीगु बाजा भ्गीगु संस्कृति भाग २, ने.सं. ११९७)

नायुखिंबाजं थाइबलय् मेमेगु बाजनय् थें न्हयुता ताल दु। चो, जति, पलेमा, एकताल, प्रताल, ब्रम्हताल, गन्धताल थाइबलय् यक्व न्ह्याः दै। दक्व तालय् उगु हे मात्राकथं न्ह्याःया रचना जुयाच्वंगु दै। नायुखिं थाय्‌गु भ्वलय् ज्याछिंथाय् चल्ति काइ। नायुखिंयात ताल बीत मेम्हं छुस्याः थाइ। नायुखिंया बोलया शैली भतीचा च्वाःगु ज्वी। बोलया आखः काइबलय् ल्हातं स्पष्ट ज्वीक थालकि पाः थ्वी। बोलया रचना न्ह्याथे याःसां तालया मात्रा व शैलीइ लानाच्वनेमाः। छगू त्वाःया बोल मेगु त्वाःया बोलसिबें पाय्‌फु। थथे पाःसां ताल व शैली धाःसा व हे जुयाच्वनी।

नायुखिं बाजं स्वय्‌बलय् चिग्वः जुसां नं नायुखिंबाजं धयागु धाःबाजं थें हे महत्व दु गुगु धाःपुचःया दथुइ याकचां जक नायुखिंबाजं थाय्‌गु थुगु बाजंया विशेषता खः। थ्व बाजं याकचां थाय्‌गु जुयाः थाइम्हेसिया द्वनीबलय् दीमाय्‌क हे द्वनीगु छगू मभिंगु पक्ष खःसा व हे पक्ष नायुखिं वाद्यबादकयात वरदान नं खः। थ्व पक्ष वरदान गथे याना जुल धासा -

१. नायुखिंबाजं थाय्‌बलय् केवल छम्ह वाद्यवादक हे मूपात्र ज्वी व बांलाक रसं जाय्‌काः थाइगुलिं हे थाइम्हेसित जक सकसियां स्वयाच्वनी।
२. नायुखिं वाद्यवादक स्वतन्त्र ज्वी। वं न्ह्याग्गुं हे बोल थासां नं तालय् संरचित जुयाच्वंसा गाः थ्व हे बोल थाय्‌मा धैगु मदु।
३. नायुखिं वाद्यबादक संरचनात्मक ज्वीफै। वाद्यवादकं नायुखिंबाजं थानाच्वच्वं हे न्हून्हूगु बोलया रचना यानाः थानावनेफै। बोल रचना याय्‌फैगु धयागु हे सफल वाद्यवादकया म्हसिका खः। वाद्यवादकयाके रचनाया क्षमता दयावनी व न्हूगु धंगया बोल नं अप्वयावनी।
४. नायुखिं थाइम्ह वाद्यवादकं द्वलंद्वः दर्शकया न्ह्यःने याकःचां थाय्‌माः व द्वलंद्वः दर्शकया न्ह्यःने थाय्‌त आत्मबल बःलाकेमाः।
५. धाःबाजं थाइबलय् सकसिगु तालमेल ज्वःलाकेमाःसा नायुखिं थाइबलय् थाइम्ह वाद्यवादक थःम्हं हे दक्व तालमेल मिलेय् यानाथाइ।

थथे छगू थःगु हे मौलिकता दुगु थुगु नायुखिंबाजं लिपातक ल्यंकातय्‌त भ्रीसं कुतः यानाच्वनेमाः। थ्व बाजं चीग्वःसां महत्व धाःसा तःधं। गन धाःबाजं थाय्‌गु स्यनेज्या ज्वी अन नायुखिंबाजं नं स्यने हे माः। थुगु बाजं चीग्वःगु जूगु जुयाः मस्तय्‌सं थाइगु तसकं ल्वः। नायुखिंबाजं सय्‌केगु थाकु अःपु धयागु ज्वीमखु। सुया तालया ज्ञान दै वयात तसकं अःप्वी। स्यनेबलय् नं गुरुं ध्वाःथ्वीक ताल, मात्रा व शैलीया बांलाक ज्ञान बीमाः। थुकिया प्राथमिक ज्ञाननिसें हे स्यनकि सय्‌कीपिंत तसकं अःप्वी। सय्‌कीपिंसं नं अनुशासनय् च्वनाः व गुरु आज्ञा पालन यानाः निपूर्ण ज्वीक सय्‌केमाः व सय्‌केबलय् आःपाः कुतः याय्‌माः। थुगु संस्कृति ल्यंकेया निंतिं भ्रीसं मेगु पुस्तायात लःल्हानावने माः। थथे भ्रीसं याय्‌मफुत धाःसा न्हनावनीगु अवस्थाय् नं थ्यनेफु। उकिं थुगु बाजंया महत्व मेपिंत नं थ्वीकाः इलय्‌ब्यलय् धाःनाप जक मथाःसे फ्यूजन यानाः थानावनेमाः व आधुनिक संगीत क्षेत्रय् ज्याछिंकथं दुथ्याकाः मेपिंत नं आकर्षण याय्‌गु कुतः याय्‌माः। थुकियात च्वन्ह्याकेत व स्तरीय रुपं न्ह्यब्वय्‌त इलय्‌ब्यलय् अनुसन्धानया ज्या न्ह्याकाः अध्ययन याय्‌माः।

मतया:बलय् चा:हिलेमा:गु द्यःपिनिगु ल्या:

✍ *यज्ञमान शाक्य, उपाध्यक्ष*
न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति, इखाछेँ, नागबहा:, क्षेत्र नं ४

नेपाःया तजिलजि धैगु हे नेवाः तजिलजि खः । अझ धाय्गु खःसा नेपाःया तजिलजि धैगु हे बौद्ध तजिलजि खः । तजिलजिया अर्थ सुथांलाक जीवन हनेगु कला खः । छुं नं देय्या तजिलजिं उगु देय्या जनताया जीवनपद्धति गुकथं न्ह्यानाच्वंगु दु धकाः यच्चुक क्यनाच्वंगु दइ । उकिं थःथःगु तजिलजिया रक्षा याय्गु, उकियात म्वाकातय्गु व देय्या नागरिकया मू कर्तव्य खः । इतिहासया छगू कालखण्डय् जूगु छुं महत्वपूर्ण घटनायात चीरकालतक ल्यंकातय्गु, म्वाकातय्गु उद्देश्य तयाः जात्रा-पर्व, नखःचखः हनेगु यानातःगु खः । उगुकथंया जात्रा-पर्व गुलिं दँय् छकः, गुलिं निदँय् छकः हनीसा गुलिं-गुलिं न्यादँय् छकः वा झिंनिदँय् छकः हनीगु नखः वा जात्रा नं मदुगु मखु ।

थ्व हे भ्वलय यल महानगरय् नेवाः बौद्ध तजिलजिया तःजिगु दसुकथं मतयाः यात्रा धस्वानाच्वंगु दु । छुं नं जात्रापर्व न्ह्यानाच्वंगुया ल्यूने छुं नं छुं पौराणिक बाखं स्वानाच्वंगु दइ । मतयाः नं सिंहकेतु राजानाप स्वानाच्वंगु श्रृंगभेरी अवदानया लिधंसाय् न्ह्यानाच्वंगु पर्व खः । थौंसिबें थ्यंमथ्यं १६०० दँन्ह्यः जुजु बालार्चनदेवं जेष्ठवर्ण महाविहार, तंगःबहाः पलिस्था यानाः मतयाः पर्व न्ह्याकूगु खः । थ्व मतयाः पर्व लिसलिसें श्रृंगभेरी न्यकूजात्रा धकाः न्यकू पुइगु, नवबाजा थाय्गु परम्परा थौंतक न्ह्यानावयाच्वंगु दनि । मतयाः पर्व यल महानगरया दुने लाःगु बहाः, बही, चुक, ननि, लाछि, लिबि, गल्ली आदि थासय् पलिस्था यानातःपिं बुद्ध, बोधिसत्व, तारा, मञ्जुश्री, चैत्य, धर्मधातु, नामसंगीति, करुणामय, थूर (स्तूप) आदि देवीदेवतापिं न्हिच्छियंक चाःहिलाः दान-दक्षिणा, अन्न, धूप, दीप, गन्ध, रस, कपू, मत, देवा आदि छाइगु खः । थुगु मतयाः पर्व विशेषकथं छेँया सुं दुजः दिवंगत जूगु दुसा इमिगु नामय् मत बियाः, देवा च्याकाः वा सतुमधु दोहलपा यानाः मदयावंपिं दुर्गतिइ मलाःसे सुगतिइ लाय्मा, सुखावती भुवनय् बास लाय्मा, अझ धाय्, निर्वाणतक थ्यनीगु हेतु जुइमा धकाः मनंतुनाः पुण्य मुंकाः इनाच्वनी । थ्वःथ्वः ल्याय्म्ह-ल्यासे मुनाः ज्वःलाक वसः पुनावइगुलिं मतयाः पर्वं थःगु हे कथंया बिस्कं म्हसीका बियावयाच्वंगु जुल ।

थुकथं थ्यंमथ्यं झिखुसः दँन्ह्यःनिसें न्हयानावयाच्वंगु मतयाःयात निदँन्ह्यः नेसं ११३५ (विसं २०७२) या तःभुखाचं बांमलाक प्रभावित यात । उगु भुखाचं थाय्थासय् छेँ, पःखाः दुनाः मतयाःया लँपु प्वाःतिनाः, गनं छेँ चिरिबायाः तू (टेका) तयातःगुलिं उगु दँय् अप्वः थासय् वने हे मज्यूगु अवस्था ब्वलन । मतयाः परम्परा दिकेमजियाः मूमू लँपुइ लाःगु विहार, देवस्थलय् जक दर्शन व पूजा यानाः क्वचाय्कूगु जुल । अथे हे नेसं ११३६ स नगुनेस्वयां अप्वः लँ चाःगुलिं अप्वः थासय् वनाः विहार, बहाः, देवस्थल, ननि, चुकय् वनाः दर्शन व पूजा याःगु जुल ।

थुगुसी नेसं ११३७, विसं २०७४ सालय् मतयाः न्याय्केगु पाः क्षेत्र नं ४ इखाछेँ, नागबहाःया जूगुलिं न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समितिया निर्देशनकथं मतयाः वनेमाःगु विहार, ननि, चुक, लाछि लिबि, क्यब

आदि थासय् विराजमान यानातःपिं फुक्क देवीदेवता, चैत्यया स्थलगत निरीक्षण यानाः लगत काय्गु ज्या न्ह्याकूगु जुल । मिति २०७४/३/२१ गतेनिसें २०-२५ म्ह पासापिं मुनाः लँ स्वःवनेगु ज्या जुल । म्हो ईया दुने निरीक्षण क्वचायकेमाःगु व सकसियां इलं मलाःगुलिं सन्तोषजनकरूपं द्यःपिनिगु ल्याः काय्गु ज्या पूमवन । अथे जुयाः उपाध्यक्ष यज्ञमान शाक्यया नायःसुइ पूर्णकाजी शाक्य (पि.के.), दिनेश शाक्य व रूपरत्न शाक्य यानाः प्यम्हेसिगु पुचलं हाकनं छुं हे त्वःमफीकथं २०७४/४/३ गतेनिसें सुथय्-सुथय् व २०७४/४/१० गतेनिसें सनिलय् नं वनाः निरीक्षण यानाः ल्याः काय्गु ज्या क्वचाय्कूगु जुल । उकथं स्थलगत निरीक्षण यानाः मुंकाहःगु द्यःपिनिगु ल्याःधलः थन न्ह्यब्वयागु जुल ।

द्यःपिनिगु नां	ल्याः
(१) शाक्यमुनि बुद्ध	१४२
(२) भविष्यव्याकरण मुद्रा	७
(३) चैत्य थीथी यानाः	७३९
(४) धर्मधातु	२६५
(५) नामसंगीति	७
(६) दीपंकर बुद्ध	१
(७) मैत्री बुद्ध	६
(८) अक्षोभ्य	१०
(९) प्रज्ञापारमिता	१
(१० वैरोचन	१
(११) अमिताभ बुद्ध	२
(१२) अमोघसिद्धि	२
(१३) मञ्जुश्री	३०
(१४) समन्तभद्र बोधिसत्व	१
(१५) धर्मचक्र मुद्रा	३
(१६) निर्वाणमूर्ति	१
(१७) वज्रधर तथागत	१
(१८) स्वर्गावतरित	२
(१९) जटाधारी लोकेश्वर	१
(२०) पद्मपाणि लोकेश्वर	१८
(२१) करुणामय लोकेश्वर	३
(२२) सृष्टिकान्त लोकेश्वर	२
(२३) दोलंमाजु	१
(२४) आनन्दादि लोकेश्वर	१
(२५) तारा	४
(२६) मायादेवी	१
(२७) वसुन्धरा	१६
(२८) महाप्रस्थान मुद्रा	१
(२९) हलाहल लोकेश्वर	१
(३०) चिन्तामणि लोकेश्वर	१
(३१) अमोघपाश लोकेश्वर	१६
(३२) अवलोकितेश्वर	६
(३३) वज्रसत्व	५
(३४) वज्रपाद	१
(३५) बुद्ध पादुका	२
(३६) मञ्जुश्री पादुका	६
(३७) पद्म, धर्मचक्र, वज्र, त्रिचिन्ह (ललितवर्ण महाविहार)	१
(३८) बौद्ध चारधाम (शाक्यसिंह विहार)	१
(३९) चंक्रमण बुद्ध	१
(४०) सप्तबुद्ध प्रभा	१
(४१) स्वर्गावतरित बुद्ध	२
(४२) त्रिरत्न	२
(४३) प्रज्ञापारमिता	१
(४४) स्वयम्भू	२
(४५) नाग	३
(४६) चक्रसम्वर	२
(४७) अशोक स्तूप	५
(४८) नमरा चैत्य	१

(४९) पद्मसम्भव	१
(५०) कुमारी	१
(५१) षडक्षरी लोकेश्वर	६
(५२) चन्द्रसूर्य	१
(५३) गुह्येश्वरी कलश	२
(५४) भैरव	५
(५५) विद्याधरी देवी	१
(५६) महाबुद्ध	१
(५७) नीलवृष बोधिसत्व	१
(५८) गुइतः अजि	१
(५९) सुनयश्री मिश्र (षटकोटी आजु)	१
(६०) वज्र	१०
(६१) सिद्धार्थ जन्म मूर्ति	१
(६२) महाकाल	१२१
(६३) गणेश	८८
(६४) दिगुद्यः	५
(६५) मण्डल	५
(६६) हारतीमाता	२
(६७) बलभद्र	१
(६८) गजलक्ष्मी	१
(६९) हरिसिद्धि	२
(७०) बालकुमारी	२
(७१) नारायण	१
(७२) हनुमान	७
(७३) हरिचक्र	१
(७४) अष्टमातृका	१
(७५) विश्वकर्मा	१
(७६) सरस्वती	१०
(७७) ब्रह्मा	१
(७८) गरुडनारायण	१

मतयाःया भ्वलय् यल महानगरदुने परिक्रमा यायमाःगु मूबहाः व बहीलिसें प्यंगःथूरया चाकलय् विराजित बुद्ध, बोधिसत्व, चैत्य, धर्मधातु, आदियागु धलः न्ह्यब्वयाच्वना । थ्व धलः मतयाः वनेगु लँपुकथं न्ह्यब्वयागु जुल । मूबहाः, बहीया क्रम च्वय्-क्वय् लाःसा क्षमा फ्वनाच्वना ।

प्यंगः थूर

ईबहीथूर	अशोक चैत्य	चैत्य ९	धर्मधातु १	चक्रसम्बर १	सरस्वती १
तेताथूर	अशोक चैत्य	चैत्य १	धर्मधातु १		
लगंथूर	अशोक चैत्य	चैत्य १३	धर्मधातु ४		
पूच्वथूर	अशोक चैत्य	चैत्य १	धर्मधातु १		

मूबहाः	मूलदेवता	चैत्य	धर्मधातु	वज्रसत्व	तारा	मञ्जुश्री	नामसंगीति	महाकाल	मेमेगु द्यः
हिरण्यवर्ण महाविहार, क्वाःबहाः	शाक्यमुनि बुद्ध	स्वयम्भू चैत्य	१	१	१		१	१	अमिताभ बुद्ध, योगाम्बर, अमोघपाश लोकेश्वर, गुह्येश्वरी कलश, प्रज्ञापारमिता, हनुमान, महाकाल
गुणलक्ष्मी महाविहार, धुम्वहाः	शाक्यमुनि				१			१	गणेश
वज्रकीर्ति महाविहार, ओमबहाः	शाक्यमुनि	६	१			१		१	गणेश

ज्योतिवर्ण महाविहार, ज्योबहा	शाक्यमुनि	३	१			१		१	गणेश, हनुमान
बलाधरगुप्त महाविहार, यछुबहाः	शाक्यमुनि	१	१						गणेश, महाकाल
जयमनोहर महाविहार, सौबहाः	शाक्यमुनि	४	१			१		१	गणेश
मयूरवर्ण महाविहार, भिन्छेबहाः	शाक्यमुनि	४	१					१	वसुन्धरा, हनुमान
रुद्रवर्ण महाविहार, ओकुबहाः	शाक्यमुनि	२	३					१	
वैशवर्ण महाविहार गुजिबहाः	शाक्यमुनि बुद्ध	२	१					१	वज्र
जेष्ठवर्ण महाविहार, तंगःबहाः	जटाधारी लोकेश्वर	८	४						वसुन्धरा, पद्मपाणि लोकेश्वर धर्मराज, गणेश, महाकाल
चक्रवर्ण महाविहार, चुकबहाः	भविष्य व्याकरणमुद्रा बुद्ध मूर्ति	१	१						
धर्मकीर्ति महाविहार, तःबहाः	शाक्यमुनि बुद्ध	४	३			१			गणेश, महाकाल, बुंगद्यः, करुणामय
दत्तनाम महाविहार, दौबहाः	मैत्री बुद्ध	६	२			१		१	अमोघपाश लोकेश्वर, करुणामय
रत्नाकर महाविहार, हःबहाः	शाक्यमुनि बुद्ध	५	३	१					कुमारी, वज्र, वसुन्धरा, प्रज्ञापारमिता, पद्मपाणि लोकेश्वर
यशोधर महाविहार, बुबहाः	शाक्यमुनि बुद्ध	१३	३	१		१		१	वसुन्धरा, नासःद्यः
श्रीबच्छ महाविहार, श्रीबहाः	रत्नपाणि बोधिसत्व	२	२					१	दीपंकर बुद्ध
जगतपाल महाविहार, किपू	शाक्यमुनि								
कच्छपालगिरी महाविहार, चोबहाः	आनन्दादि लोकेश्वर								

मूबही	**मूलदेवता**	**चैत्य**	**धर्मधातु**	**वज्रसत्व**	**तारा**	**मञ्जुश्री**	**नामसंगीति**	**महाकाल**	**मेमेगु द्यः**
मणिमण्डप महाविहार, धपगाःबही	शाक्यमुनि बुद्ध							१	गणेश
यम्पि महाविहार, ईबही	दीपंकर बुद्ध	९	१					१	अमोघपाश लोकेश्वर, पद्मसम्भव, षटकोटी आःजु
सप्तपुर महाविहार, चिकंबही	शाक्यमुनि बुद्ध	२	१					१	

गुस्तल महाविहार, मूल गुइतःबही	दीपंकर बुद्ध	२	३					१	
प्रथमशील महाविहार, तःधंगु गुइतःबही	शाक्यमुनि बुद्ध	१	१						गुइतः अजि
वसुच्चशील महाविहार, चीधंगु गुइतःबही	मैत्री बुद्ध	१	१					१	
इतिराज महाविहार, इलाय्‌बही	शाक्यमुनि बुद्ध	३						१	
जयश्री महाविहार, उबाःबही	मैत्री बुद्ध	३	१					१	हारती, हनुमान
स्थविरपात्र महाविहार, थपाःबही	शाक्यमुनि बुद्ध	२						१	
जेष्ठवर्ण महाविहार, ज्याबाःबही	शाक्यमुनि बुद्ध	५						१	
राजश्री महाविहार, इबहाःबही	शाक्यमुनि बुद्ध	१	१					१	हनुमान
लोकाकीर्ति महाविहार, किन्हुबही	शाक्यमुनि बुद्ध	१	१					१	
सुरश्चन्द्र महाविहार, न्हाय्‌कंबही	शाक्यमुनि बुद्ध	१	१					१	
कामुकनाम महाविहार, ख्वाय्‌बही	समन्तभद्र बोधिसत्व	३	१					१	गणेश
रक्षेश्वर महाविहार, क्वथुबही, पूच्व	भविष्यव्याकरण मुद्रा बुद्ध	२	१					१	गणेश
अक्षेश्वर महाविहार, थथुबही, पूच्व	शाक्यमुनि बुद्ध	२	१					१	
लोककीर्ति महाविहार, नःबही	शाक्यमुनि बुद्ध							१	
नापिचन्द्र महाविहार, दुन्तुबही	शाक्यमुनि बुद्ध	१	१					१	
गोपिचन्द्र महाविहार, पिन्तुबही	शाक्यमुनि बुद्ध	२	१					१	लोकेश्वर
ललितवर्ण महाविहार, क्वन्तिबही	मैत्री बोधिसत्व	३	१					१	बुद्ध पादुका

थुकथं बुद्ध, बोधिसत्व, तारा, चैत्य, धर्मधातु आदि फुक्क यानाः देवीदेवतापिनिगु ल्याः भिंखुसः व भिंछम्ह (१६११) दगु जुल । थुकी बहीद्यः ब्वइबलय् ब्वइपिं देवतापिनिगु ल्याः दुमथ्याःनिगु जुल । थ्व धलः दय्‌केत स्थलगत अध्ययन याय्‌गु भ्वलय् थाय्‌थासय् हिन्दू द्यःत नं भगवान् बुद्ध, करुणामय, चैत्य, मञ्जुश्रीया नापनापं भ्वःभ्वः तयातःगु खनेदत । लिसें महादेव, विष्णु लिसें मेमेपिं गैरबौद्ध

द्यःपिन्थाय् नं दुछ्वयाः चाःहिकाः यंकातःगु खनेदत । न्हापा-न्हापा मतयाः वनेम्वाःथाय् आः वयाः भिंन्यादँ-नीदँ न्ह्यवःनिसें दुहांवनेमाःगु व्यवस्था यानातःगु नं खनेदत । थुकथं अनावश्यकरूपं न्ह्याकाहयाच्वंगु ज्याखँयात न्यकूजात्रा मतयाः व्यवस्थापन मूल समितिं पहल यानाः दिकेफःसा मतयाः अभ्र भ्रःभ्रःधायाः बांलाइ, लिसें याकनं क्वचाइगु जुइ ।

अध्ययनया भ्वलय् आपालं थासय् न्हून्हूगु चैत्य, धर्मधातु नं पलिस्था यानातःगु खनेदत । दसुया लागि सकसिनं खनाच्वंगु लगंथूरया प्यंगू दिशाय् धर्मधातु व चैत्य पलिस्था यानातःगु जुल । अथे हे भुखाचं यानाः तिनाच्वंगु लँपु नं आपालं थासय् चालाच्वनेधुंकूगु दुसा गनंगनं जक वने हे मजीक लँ ल्हानाः तिनाच्वंगु जुल । गथेकि - (१) भेलाछैं (२) नुगःत्वालय् दथुबहाःचा दुहांवनेगु (३) नुगःत्वाःया न्हूबहाःचां पिहांवयाः गुजिबहाः लिक्क च्वंगु चुकय् दुहांवनेगु (४) वनबहाःया न्ह्यःने चुकय् दुहांवनेगु (५) अथःबाहालं उत्तर स्वयाः पिहांवनेगु लँ, अथे हे बालिफःया नःबहाः ननिया दुने च्वंगु चुक । गुलिंसिया पसलय् हे मतयाः वनेगु लँपु लानाच्वंगु दुसां लय्लय्तातां लँ चायकूपिं दुसा गनंगनं पसलय् लाःगुलिं भतीचा उसिचाःपिं नं खनेदत । गनंगनं छैं दनाच्वंगुलिं छैं दनेगु हलंज्वलं तयातःगु थाय् नं पिहांवल । अथेखःसां वय्कःपिन्त धयाः इनाप यानाबलय् जिमिगु इनापयात सहर्ष स्वीकार यासें मतयाः वइगु इलय् लँपु चाय्काबीगु बचं बियादीपिं नं दु । अस्तु !

भवतु सब्ब मंगलं

इखाछें नागबहाःया न्यकूजात्रा पाःबलय् थाय्थासय् हालीगु ग्वाराया प्रकार

क्रसं	थाय्	द्यः	ग्वारा	राग	ताल
१	भंसाःछें	गणेश	क्वेना गणपति	कोला	थकता
२	खाछें	नित्यनाथ	नित्यनाथ	जयश्री	पलेमा
३	धलायचा	भैरव	जयन्ती भैरव	विजय	तिमा
४	क्वालखु	गणेश	गणेशतिमा	जयश्री	तिमा
५	क्वाःबहाः	शाक्यमुनि	हेर्नवर्ण	नट	चौमा
६	झतापोल	सतः	ललितापुरी ग्वारा	कोला	तिमां
७	क्वन्ति	महाद्यः	शंकर पञ्चमा	विभास	धलंजति
८	क्वबहाः	कृष्ण	कृष्ण पञ्चमा	सारंग	पञ्चमा
९	स्वँथ	नारायण	वैकुण्ठ ग्वारा	सोरथ	सातमा
१०	मंगः	भीमसेन	जे महाप्रभु	कोला	पञ्चमा
११	लुँभ्याःक्वय्	लायकू	न्यकूजात्रा स्वलवने	इमन	कहरा, सुमङ्गल
१२	च्यासिंदेगः	कृष्ण	बहुअवतार	मल्लार	एकताल वाधा
१३	हःखा	चैत्य	बुद्ध पञ्चमा	सारंग	पञ्चमा
१४	सौगः	नित्यनाथ	नतारम्भ ग्वारा	मालः	धलंजलि
१५	नुगः त्वाय्बहाः	करुणामय	जे करुणामय	सोरथ	अस्तरा
१६	ओकुबहाः	शाक्यमुनि	सुरपति ग्वारा	सारंग	धलंजति
१७	पतिरी	गणेश	जय जय गणपति	कोला	थकता
१८	चक्रबही	बालकुमारी	ईश्वरी	विभास	पञ्चताल
१९	इबहाःबही	शाक्यमुनि	भगवान ग्वारा	जेजेवन्ति	रूप वाधा
२०	हौगः	नाट्यश्वर	शिवशिव	विभास	धलंजति
२१	तिछुँगःलि	विश्वकर्मा	विश्वकर्मा	इमन	रूप वाधा
२२	इखालखु	भैरवी	भैरवी	केदार	रूप बाधा
२३	बाहालुखा	महाद्यः	नमो नमो	बल्लारी	चौमा
२४	पूर्णचण्डी	पूर्णचण्डी	ईश्वरी ग्वारा	विभास	पञ्चताल
२५	गाःबहाः	कृष्ण	राधा कृष्ण ग्वारा	सारंग	रूप वाधा
२६	चल्खु	गणेश	थकता ग्वारा	कोला	थकता
२७	छाय्बहाः	भीमसेन	जे महाप्रभु	कोला	पञ्चमा
२८	पिम्बहाः	चैत्य	बुद्ध पञ्चमा	सारंग	पञ्चमा
२९	पिम्बहाः	चण्डेश्वरी	नगर रानी	मल्लार	चौमा
३०	सुलिम्ह	गणेश	थकता ग्वारा	कोला	थकता
३१	नःबही	शाक्यमुनि	भगवान ग्वारा	जेजेवन्ति	रूप वाधा
३२	खाछें	नित्यनाथ	नित्यनाथ ग्वारा	पटमञ्जरी	चौमा

न्यकूजात्रा मतयाः कार्यसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद	संयोजक/उप समिति
१	बिकासरत्न धाख्वा	कुतिबहाः	अध्यक्ष	
२	रबिन्द्र शाक्य	नागबहाः	उपाध्यक्ष	
३	प्रबिणबहादुर शाक्य	नागबहाः	उपाध्यक्ष	
४	राज वज्राचार्य	इलांननि	उपाध्यक्ष	
५	यज्ञमान शाक्य	इखाछें	उपाध्यक्ष	
६	प्रताप शाक्य	नागबहाः	उपाध्यक्ष	
७	सुमन शाक्य	आलक्व	सचिव	
८	गौतम शाक्य	आलक्व	कोषाध्यक्ष	
९	रत्नकाजी शाक्य	नागबहाः	सहसचिव	
१०	बिभुशोन शाक्य	नागबहाः	सहकोषाध्यक्ष	चन्दा व आर्थिक व्यवस्थापन
११	शंकरबहादुर जोशी	यलक्व	सदस्य	सचिवालय व्यवस्थापन
१२	तुलानरसिंह शाक्य	नागबहाः	सदस्य	विज्ञापन व सौजन्य संकलन
१३	दिपकराज शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य	प्रकाशन व प्रचारप्रसार
१४	नबीन शाक्य	अकिबहाः	सदस्य	स्वयंसेवक
१५	प्रकाशबहादुर धाख्वा	खाछें	सदस्य	शान्तिसुरक्षा
१६	रत्नकाजी महर्जन	नागबहाः	सदस्य	श्रृंगार व सजावट
१७	शेखर शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य	खाद्यान्न व्यवस्थापन
१८	संजय शाक्य	धलायचा	सदस्य	सरसफाइ
१९	करुणा शाक्य	नायूलखु	सदस्य	स्वास्थ्य
२०	राजु वज्राचार्य	चाकुपात	सदस्य	बाद्यवादन
२१	दिनेश शाक्य	नागबहाः	सदस्य	पूजा व्यवस्थापन
२२	गंगा शाक्य	धलायचा	सदस्य	गणेशपूजा व्यवस्थापन
२३	रत्न महर्जन	सलीछें	सदस्य	
२४	कृषिप्रसाद श्रेष्ठ	खाछें	सदस्य	
२५	भीमरत्न शाक्य	खाछें	सदस्य	
२६	सुरेन्द्र गोविन्द जोशी	मानभवन	सदस्य	
२७	निलन श्रेष्ठ	इखाछें	सदस्य	
२८	चैत्यराज शाक्य	इखाछें	सदस्य	
२९	ज्ञानबहादुर शाक्य	इखाछें	सदस्य	
३०	कीर्तिराज शाक्य	मानभवन	सदस्य	पा:ला: खल:
३१	आशाकाजी महर्जन	तलाछें	सदस्य	
३२	सुबिन शाक्य	नागबहाः	सदस्य	
३३	चन्द्रबहादुर शाक्य	नागबहाः	सदस्य	

न्यकुजात्रा मतयाः सल्लाहकार परिषद्

क.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	ज्ञानबहादुर शाक्य	नागबहा:	संयोजक
२	जुजुरत्न शाक्य	नागबहा:	सह-संयोजक
३	तारण बहादुर शाक्य	नागबहा:	सदस्य
४	तुलारत्न शाक्य	नागबहा:	सदस्य
५	दिलिप जोशी	इखाछेँ	सदस्य
६	पद्मरत्न धाख्वा	नागबहा:	सदस्य
७	यज्ञरत्न धाख्वा	चाकुपात	सदस्य
८	बोधिबज्र वज्राचार्य	नागबहा:	सदस्य
९	मदनकृष्ण जूवा	इखाछेँ	सदस्य
१०	कृष्णज्योती वज्राचार्य	इखाछेँ	सदस्य
११	नरेन्द्रराज शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
१२	बाबुकाजी वज्राचार्य	इलांननि	सदस्य
१३	प्रकाशकाजी डंगोल	सलीछेँ	सदस्य
१४	निर्मलरत्न शाक्य	नागबहा:	सदस्य
१५	इन्द्रमान महर्जन	इखाछेँ	सदस्य

१. चन्दा तथा आर्थिक उपसमिति

क.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	विभुशोन शाक्य	नागबहा:	संयोजक
२	पूर्णराज शाक्य	नाय्लखु	सह-संयोजक
३	रबिन्द्र शाक्य	नागबहा:	सदस्य
४	सुनिल शाक्य	कुतिबहा:	सदस्य
५	प्रदिप वज्राचार्य	इखाछेँ	सदस्य
६	तुला नरसिंह शाक्य	नागबहा:	सदस्य
७	सुजन वज्राचार्य	खाछेँ	सदस्य
८	ज्ञानबहादुर शाक्य	इखाछेँ	सदस्य

२. विज्ञापन तथा सौजन्य उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	तुला नरसिंह शाक्य	नागबहाः	संयोजक
२	सुरेन्द्रभाइ शाक्य	नागबहाः	सह-संयोजक
३	रत्नकाजी महर्जन	नागबहाः	सदस्य
४	जुजुकाजी शाक्य	नागबहाः	सदस्य
५	राजेन्द्र शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य
६	उत्तम बहादुर शाक्य	नागबहाः	सदस्य
७	जीवन शाक्य	झतापोल	सदस्य
८	सुरेन्द्र गोविन्द जोशी	मानभवन	सदस्य
९	सम्पूर्ण शाक्य	नकबहिल	सदस्य
१०	सुमनरत्न धाख्वा	चाकुपात	सदस्य
११	राजन धाख्वा	नागबहाः	सदस्य

३. प्रकाशन तथा प्रचारप्रसार उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	दीपकराज शाक्य	कुतिबहाः	संयोजक
२	रवि शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
३	किरण शाक्य	झतापोल	सदस्य
४	रुबिन शाक्य	खाछेँ	सदस्य
५	राजा नापित	नागबहाः	सदस्य
६	सगुन धाख्वा	नागबहाः	सदस्य
७	प्रदिप शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य
८	दृष्टि शाक्य	नागबहाः	सदस्य

४. शान्तिसुरक्षा उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	प्रकाश धाख्वा	खाछेँ	संयोजक
२	जितेन्द्र शाक्य	चाकुपात	सह-संयोजक
३	ज्ञानबहादुर शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
४	अशोक शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य

५. स्वयंसेवक उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्‌बाय्	पद
१	नविन शाक्य	कुतिबहाः	संयोजक
२	सुबिदि धाख्वा	नागबहाः	सहसंयोजक
३	राजेन्द्र धाख्वा	नागबहाः	सहसंयोजक
४	सुरोज शाक्य	नागबहाः	सदस्य
५	संघरत्न शाक्य	नागबहाः	सदस्य
६	सुबिन शाक्य	अकिबहाः	सदस्य
७	सुमित शाक्य	नागबहाः	सदस्य
८	पुजन शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य
९	निलन श्रेष्ठ	खाछें	सदस्य
१०	मदन डंगोल	सलीछें	सदस्य
११	सजल शाक्य	नागबहाः	सदस्य
१२	बिजय शाक्य	इलांननि	सदस्य
१३	संसिन डंगोल	नागबहाः	सदस्य

६. खाद्यान्न उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्‌बाय्	पद
१	शेखर शाक्य	कुतिबहाः	संयोजक
२	महेश शाक्य	कुतिबहाः	सहसंयोजक
३	रबिन्द्र शाक्य	नागबहाः	सहसंयोजक
४	रत्न शाक्य	नागबहाः	सदस्य
५	राजेन्द्र शाक्य	नागबहाः	सदस्य
६	उत्तमबहादुर शाक्य	कुतिबहाः	सदस्य
७	जीवन शाक्य	नागबहाः	सदस्य
८	सुरेन्द्र गोविन्द जोशी	झतापोल	सदस्य
९	सुनिल शाक्य	बसिंचुक	सदस्य
१०	सम्पुर्ण शाक्य	नागबहाः	सदस्य

७. श्रृगार तथा सजावट उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	रत्नकाजी महर्जन	नागबहा:	संयोजक
२	सुरोज शाक्य	जोशीननि	सहसंयोजक
३	यज्ञरत्न शाक्य	इलांननि	सदस्य
४	सुनिल शाक्य	यलको	सदस्य
५	सुमित शाक्य	नागबहा:	सदस्य
६	विकल शाक्य	नागबहा:	सदस्य
७	सनिल शाक्य	कुतिबहा:	सदस्य

८. वाद्यवादन व्यवस्थापन उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	गुरु अशोक शाक्य	कुमारीपाटी	सल्लाहकार
२	राजु वज्राचार्य	चाकुपात	संयोजक
३	रबिन्द्र शाक्य	नाय्लखु	सह-संयोजक
४	चन्द्रबहादुर शाक्य	चिभा:चुक	सदस्य
५	जुजुरत्न शाक्य	बानेश्वर	सदस्य
६	सुरज शाक्य	नागबहा:	सदस्य
७	राजु शाक्य	इलांननि	सदस्य
८	अशोक ताम्राकार	बालकुमारी	सदस्य
९	अशित शाक्य	नागबहा:	सदस्य
१०	रुबिन शाक्य	खाछेँ	सदस्य
११	बिश्वज्योति वज्राचार्य	आनन्दबहा:	सदस्य
१२	मानज्योति वज्राचार्य	आनन्दबहा:	सदस्य
१३	चैत्यराज शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
१४	अनुप शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
१५	रत्न डंगोल	सलीछेँ	सदस्य
१६	सुरेश शाक्य	नागबहा:	सदस्य
१७	मधुसुदन श्रेष्ठ	खाछेँ	सदस्य
१८	ओम श्रेष्ठ	नाय्लखु	सदस्य
१९	आशाकाजी महर्जन	तलाछेँ	सदस्य
२०	श्रवण शाक्य	धलायचा	सदस्य

९. सरसफाई उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्‌बाय्‌	पद
१	संजय शाक्य	नागबहा:	संयोजक
२	पंचबज्र वज्राचार्य	नागबहा:	सह-संयोजक
३	चन्द्रबहादुर शाक्य	नागबहा:	सदस्य
४	सुरोज शाक्य	नागबहा:	सदस्य
५	बिजय शाक्य	इलांननि	सदस्य
६	प्रकाशरत्न शाक्य	कुतिबहा:	सदस्य
७	पुष्पराज शाक्य	नाय्‌लखु	सदस्य
८	मानिकरत्न शाक्य	इखाछें	सदस्य

१०. गणेशपूजा व्यवस्थापन उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्‌बाय्‌	पद
१	गंगा शाक्य	आलक्व	संयोजक
२	राधा डंगोल	नागबहा:	सदस्य
३	सुमित्रा महर्जन	इलांननि	सदस्य
४	गुणकेशरी शाक्य	सलीछें	सदस्य
५	मीना डंगोल	खाछें	सदस्य
६	प्रेम डंगोल	इलांननि	सदस्य
७	ऋषिप्रसाद श्रेष्ठ	खाछें	सदस्य
८	बिजय शाक्य	इलांननि	सदस्य
९	सन्दिरा वज्राचार्य	इखाछें	सदस्य
१०	आपुलु शाक्य	इखाछें	सदस्य
११	कुलशोभा शाक्य	दथुल	सदस्य
१२	मन्जु तण्डुकार	इखाछें	सदस्य
१३	सुरेन्द्र शाक्य	इखाछें	सदस्य
१४	आशाकाजी महर्जन	तलाछें	सदस्य
१५	राजेश शाक्य	इलांननि	सदस्य
१६	राजभाइ शाक्य	धलायचा	सदस्य
१७	सानुनानी शाक्य	चिभा:चुक	सदस्य
१८	मीरा जोशी	यलको	सदस्य
१९	नानीशोभा शाक्य	छेंक्व	सदस्य
२०	हिराशोभा शाक्य	कुतिबहा:	सदस्य
२१	सहना शाक्य	खाछें	सदस्य
२२	रीता शाक्य	जोशीननि	सदस्य

११. स्वास्थ्य उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	करुणारत्न शाक्य	नाय्लखु	संयोजक
२	शंकरबहादुर जोशी	नागबहा:	सदस्य
३	तीर्थरत्न शाक्य	छेँक्व	सदस्य
४	डा. रमेश धाख्वा	नागबहा:	सदस्य
५	डा. निकिता शाक्य	नाय्लखु	सदस्य
६	डा. सुनिल शाक्य	गा:बहा:	सदस्य
७	डा. तुल्सिनारायण श्रेष्ठ	इखाछेँ	सदस्य
८	डा. राजेश शाक्य	सुन्धारा	सदस्य
९	नर्स रुचना शाक्य	इखाछेँ	सदस्य
१०	नविन जोशी	झटापोल	सदस्य
११	पुर्णराज शाक्य	नाय्लखु	सदस्य
१२	दीपक शाक्य	कुतिबहा:	सदस्य
१३	प्रकाश शाक्य	कुतिबहा	सदस्य

१२. पूजा व्यवस्थापन उपसमिति

क्र.सं	नां	थाय्बाय्	पद
१	प्रवीणवज्र वज्राचार्य	नागबहा:	मूल पुरोहित
२	दिनेश शाक्य	नागबहा:	संयोजक
३	कीर्तिराज शाक्य	कुमारीपाटी	सदस्य
४	तेजबहादुर शाक्य	जावलाखेल	सदस्य
५	बाबुकाजी शाक्य	इलांननि	सदस्य
६	सुरोज शाक्य	नागबहा:	सदस्य
७	विपिन शाक्य	इलांननि	सदस्य
८	सुसन शाक्य	नागबहा:	सदस्य
९	दिपक वज्राचार्य	धलायचा	सदस्य
१०	शान्त वज्राचार्य	कलंछेँ	सदस्य
११	विश्वज्योति वज्राचार्य	इखाछेँ	सदस्य
१२	निकेश वज्राचार्य	इखाछेँ	सदस्य

२०७४ सालया मतयाः पाःलाः खलः

क्र.सं	नां	प्रतिनिधि	थाय्बाय्
१	जुजुरत्न धाख्वा		पूच्व
२	स्व. धर्मरत्न शाक्य	नरेश शाक्य	इकुननि
३	चन्द्रमान शाक्य	बाबुकाजी शाक्य	इलांननि
४	स्व. वीरबहादुर शाक्य	दिनेश शाक्य	नागबहाः
५	स्व. गुणरत्न शाक्य	कीर्तिरत्न शाक्य	तःफाःल्वहं
६	स्व. कदमबहादुर शाक्य	सुरोज शाक्य	नागबहाः
७	काजीबहादुर शाक्य		मानभवन
८	सुर्यबहादुर शाक्य		कुतिबहाः
९	स्व. सानुकाजी शाक्य	विपिन शाक्य	इलांननि
१०	बाबुकाजी शाक्य	उम्मीद शाक्य	इखाछेँ
११	स्व. आशारत्न शाक्य	राजु शाक्य	पतको
१२	स्व. रत्नबहादुर शाक्य	सुसन शाक्य	नागबहाः
१३	बुद्धरत्न शाक्य		जावलाखेल
१४	स्व. इन्द्रबहादुर शाक्य	तेजबहादुर शाक्य	जावलाखेल
१५	रुद्रराज शाक्य		धलायचा
१६	नवरत्न शाक्य		छेँक्व

मतयाःया घुम्ती स्वास्थ्य शिविरय् स्वयंसेवक जुयाः ग्वाहालि यानादीपिं भाजुमय्जुपिं

डा. सुनिल शाक्य, श्रीबहाः
डा. राजेश शाक्य, इमाद्वँ
दिपु वज्राचार्य, न्याःचुक
सुमित्रा शाक्य, नःबही
गुणकेशरी शाक्य, इलांननि
कमला वज्राचार्य, चाकुपात
प्रविना वज्राचार्य, न्याःचुक
सबिना शाक्य, चाकुपात
मिना तण्डुकार, इखाछेँ
अभिषेक खड्गी, क्वन्ति
मिन्कु शाक्य, इखाछेँ
पुनम वज्राचार्य, बुबहाः
उषा वज्राचार्य, नःबही
एल्जिना शाक्य, नागबहाः
चाँदनी शाक्य, नागबहाः

डा. मिका शाक्य, इलांननि
शारदादेवी शाक्य, नःबही
शारदा महर्जन, तःननि
सबिना शाक्य, अथःबहाः
समा श्रेष्ठ, खाछेँ
सीता शाक्य, नागबहाः
शारदा शाक्य (वज्राचार्य), इखाछेँ
जमुना शाक्य, चाकुपात
रोशन अमात्य, इखाछेँ
रश्मिी शाक्य, इखाछेँ
प्रचेता शाक्य, नागबहाः
बिनी डंगोल, सलीछेँ
दिनेश डंगोल, सलीछेँ
त्रिगेन वज्राचार्य, छाय्बहाः

दिवंगत परिवारया नामं २०७४ सालया मतया:या निंतिं दुर्गतिपरिशोधन तथागतया किपा छाय्त आर्थिक ग्वाहालि यानाबिज्या:पिं दातापिं

क्र.स.	दाताया नां	दिवंगत जूपिं	रकम
१	नानीबेटी शाक्य	उत्तम शाक्य	१५,०००।००
२	रत्नकाजी शाक्य	राजेन्द्र शाक्य	१५,०००।००
३	बिकासरत्न धाख्वा	बबिता, विशेष	११,१११।००
४	पद्मरत्न, राजेन्द्र धाख्वा	आशारत्न, चन्द्रदेवी	१०,०००।००
५	बेखामाया शाक्य	बुद्धरत्न शाक्य	१०,०००।००
६	सन्नी धाख्वा	कुलनानी, सुवास	१०,०००।००
७	सुदिम शाक्य	देवराज, भीममाया	१०,०००।००
८	पूर्णमान शाक्य	तीर्थमान, मोतीमाया	१०,०००।००
९	सुनिल धाख्वा	शारदादेवी धाख्वा	५,१००।००
१०	केशरी धाख्वा	भरतरत्न धाख्वा	५,१००।००
११	सावा लामा, बौद्ध	धोर्जे मानसिं, धनसिं	५,००५।००
१२	पुरुषरत्न धाख्वा	रबिन धाख्वा	५,०००।००
१३	प्रबिन वज्राचार्य	शान्तवज्र वज्राचार्य	५,०००।००
१४	ऋद्धिवज्र वज्राचार्य	ज्ञानवज्र वज्राचार्य	५,०००।००
१५	जगतराज, पुष्पराज शाक्य	चैत्यराज शाक्य	५,०००।००
१६	ज्ञानबहादुर शाक्य	मायादेवी शाक्य	५,०००।००
१७	असित शाक्य	बुद्धिबहादुर शाक्य	२,५००।००
१८	राजु वज्राचार्य	तेजरत्न वज्राचार्य	२,०००।००
१९	नरेश शाक्य	धर्मरत्न शाक्य	२,०००।००
		जम्मा रकम	१३७,८१६।००

कुसा (छत्र) या निंतिं सहयोग

क्र.स.	चन्दादाताया नां	रकम
१	प्रताप शाक्य, नागबहा:	६४००।००
२	ज्ञानबहादुर वज्राचार्य, चाकुपात	४०००।००
३	राजेन्द्र शाक्य, खाछैं	४०००।००
४	सानुराजा शाक्य, खाछैं	४०००।००
५	रबिन्द्र शाक्य, नाय्लखु	४०००।००
६	प्रविणबज्र वज्राचार्य, नागबहा:	४०००।००
७	साजन शाक्य पौषा, इलांननि	४०००।००
८	दिल्लीराज शाक्य, खाछैं	४०००।००
	जम्मा रकम	३४४००।००

विज्ञापन व सौजन्यपाखें संकलन जूगु रकम

क्र.स.	चन्दादाताया नां	रकम
१	स्पीड वे कार्गो (टिशर्ट)	१८७,५००।००
२	कान्छाई पेन्ट (क्याप)	८७,५००।००
३	राहुलमान शाक्य, सानेपा (शर्ट)	४०,०००।००
४	अशोक पार्टि प्यालेस	१५,०००।००
५	मिराज इन होटेल, लुम्विनी	१०,०००।००
६	कोलम्बस चकलेट	७,५००।००
७	शाक्य पुचः तालिम तथा विश्राम केन्द्र	७,५००।००
८	सिद्धार्थ बैंक लि.	५,०००।००
९	नेशनल डेभलोप्मेण्ट कोओपरेटिभ लि.	५,०००।००
१०	ललितपुर मल	५,०००।००
	जम्मा रकम	३७०,०००।००

मतयाः केन्द्रीय कमितिपाखें संकलन जूगु रकम

क्र.स.	चन्दादाताया नां	रकम
१	न्यकूजात्रा मतयाः केन्द्रीय व्यवस्थापन कमिति	१७०,२५०।००
२	ओकुबहाः क्षेत्र नं. ७ केन्द्रीय कमिति	२०,०००।००
३	हौगः क्षेत्र नं ६	१६,०००।००
४	ललितपुर उद्योग वाणिज्य संघ	१३,३००।००
५	गोकुललाल दिवाकर	१०,०००।००
६	मदन कुमार	१०,०००।००
७	श्रीबक्क्ष लाल जोशी (दि. पिता माणिकलाल माता भामा जोशी)	१०,०००।००
८	सानूकृष्ण चित्रकार (दि. भाजुमान चित्रकार माता ज्ञानीमाया चित्रकार)	१०,०००।००
९	गणेश कृष्ण रंजित (दि. पिता हरिशरण रंजित माता रामशोभा रंजित)	१०,०००।००
१०	गणेश कृष्ण रंजित (दि. काका गोबिन्द रन्जित काकी ज्वाला देवी रन्जित)	१०,०००।००
११	हस्तकला महासंघ	१०,०००।००
१२	गुठी तहसिल	४,२५०।००
	जम्मा रकम	२९३,८००।००

२०७४ मतया: संचालन समिति (नागबहा:)
आर्थिक सहयोग तथा चन्दाया निंतिं संकलन जूगु रकम

क्र.स.	चन्दादाताया नां	रकम
१	ललितपुर महानगरपालिका, पुल्चोक (उठेयाय् बाकि)	५००,०००।००
२	धाख्वा परिवार समाज, नागबहा:	५०,०००।००
३	मोहनरत्न शाक्य, खाछैं	३५,०००।००
४	दिपकरत्न शाक्य, कोपुण्डोल	२५,०००।००
५	बोधिरत्न शाक्य पौषा, पूर्णचण्डी	२५,०००।००
६	नानीबेती शाक्य, कोपुण्डोल	१५,०००।००
७	हिरण्यवर्ण महाबिहार, क्वा:बहा:	१५,०००।००
८	लुम्बिनी होम् स्टे, नागबहा:	१५,०००।००
९	खिचा गुभा:जु सम्यक गुथि, नागबहा:	१०,०००।००
१०	जगतरत्न धाख्वा, नागबहा:	१०,०००।००
११	अशोकमान शाक्य, सानेपा	१०,०००।००
१२	पद्मरत्न धाख्वा, नागबहा:	१०,०००।००
१३	सम्यकरत्न शाक्य, गैरीधारा	१०,०००।००
१४	प्रवलरत्न शाक्य, चाकुपात	१०,०००।००
१५	भाईराजा शाक्य, मानभवन	५,१००।००
१६	नाग पुच:, नागबहा:	५,००१।००
१७	गौतमरत्न शाक्य, चाकुपात	५,०००।००
१८	खाछैं टोलपाखें	५,०००।००
१९	राजन धाख्वा, नागबहा:	५,०००।००
२०	लेखहर्ष शाक्य, त:जा:फ:	५,०००।००
२१	अमृतरत्न शाक्य, इलांननि	५,०००।००
२२	दोलेन्द्र स्मृति कोष, दथुलं	५,०००।००
२३	सुरेन्द्र गोबिन्द जोशी	५,०००।००
२४	दिलिप जोशी, इखाछैं	५,०००।००
२५	पासा पुच:, नागबहा:	५,०००।००
२६	चाइनिज नागरिक	५,०००।००
२७	इतिल्हने बचत समूह, नागबहा:	५,०००।००
२८	बसुवर्ण साकोस, नागबहा:	५,०००।००
२९	स्कोप साकोस, सौग:	५,०००।००
३०	थ्याका साकोस, नकबहिल	५,०००।००
३१	सम्यक साकोस, इखाछैं	५,०००।००
३२	ललितपुर जिल्ला बचत तथा ऋण सहकारी संघ	५,०००।००

३३	सुमन शाक्य, आल्क्व	४,०००।००
३४	डा. सुनिल शाक्य, नाय्लखु	३,५००।००
३५	केशवकुमार शाक्य, कुमारीपाटी	३,०००।००
३६	हेलिना	३,०००।००
३७	तिर्थरत्न वज्राचार्य, वनबहा:	३,०००।००
३८	लिधसा पुच:, इलांननि	३,०००।००
३९	बिरेन्द्र शाक्य, नागबहा:	३,०००।००
४०	यशोधर साकोस, बुबहा:	३,०००।००
४१	दिपावति साकोस, गुइटोल	३,०००।००
४२	ज्वेल्स् साकोस, पूच्व	३,०००।००
४३	आनन्धारी पुच:, इलांननि	२,०००।००
४४	शरण शाक्य, इलांननि	२,०००।००
४५	जितेन्द्र शाक्य, चाकुपात	२,०००।००
४६	हिराकाजी शाक्य, आलक्व	२,०००।००
४७	बिरेन्द्रलाल श्रेष्ठ, मंगलबजा:	२,०००।००
४८	ललितपुर हस्तकला संघ, न:बही	२,०००।००
४९	परम्परागत साकोस, न्याखाचुक	२,०००।००
५०	रत्नाकर साकोस, ह:बहा:	२,०००।००
५१	मयुरवर्ण साकोस, भिन्छेबहा:	२,०००।००
५२	पद्मावति साकोस, न:बहा:	२,०००।००
५३	प्रदिप शाक्य, आलक्व	१,५००।००
५४	राकेश शाक्य, दौबहा:	१,५००।००
५५	अष्टकुमारी शाक्य	१,०५०।००
५६	रत्नकाजी शाक्य, नागबहा:	१,००१।००
५७	भोलाकृष्ण श्रेष्ठ, खाछैं	१,०००।००
५८	लिपिरत्न शाक्य, चाकुपात	१,०००।००
५९	स्वयम्भूरत्न धाख्वा, चाकुपात	१,०००।००
६०	संजय शाक्य, नागबहा:	१,०००।००
६१	साजन शाक्य, इलांननि	१,०००।००
६२	ज्ञानबहादुर शाक्य, आलक्व	१,०००।००
६३	दीपकराज शाक्य, कुतिबहा:	१,०००।००
६४	नबिन शाक्य, कुतिबहा:	१,०००।००
६५	बुद्धरत्न शाक्य, चाकुपात	१,०००।००
६६	शैलेन्द्र शाक्य, खाछैं	१,०००।००
६७	काजीरत्न शाक्य, न्हूबहा:	१,०००।००

६८	रबिन्द्र शाक्य (कान्छा), भैल:चुक	१,०००।००
६९	शुभरत्न शाक्य, पूच्व	१,०००।००
७०	जुजुरत्न शाक्य, अकिबहा:	१,०००।००
७१	सुबिदि धाख्वा, नागबहा:	७००।००
७२	बोधिराज शाक्य, चिभा:चुक	५५५।००
७३	राजु वज्राचार्य, चाकुपात	५१०।००
७४	डिल्लीराज शाक्य, मचागा:	५०५।००
७५	राजेन्द्र शाक्य, खाछेँ	५०५।००
७६	तुलारत्न शाक्य, नागबहा:	५०५।००
७७	शंकरबहादुर जोशी, नागबहा:	५०५।००
७८	ज्ञानबहादुर शाक्य, इखाछेँ	५०१।००
७९	हिरा बहादुर शाक्य, नागबहा:	५०१।००
८०	दि. हर्ष बहादुर, न्हुच्छेमाया शाक्य	५०१।००
८१	अष्टबज्र वज्राचार्य, इलांननि	५००।००
८२	सिद्धिराज शाक्य	५००।००
८३	प्रज्वल धाख्वा, अकिबहा:	५००।००
८४	सुरेश शाक्य, नागबहा:	५००।००
८५	सुद्धशोम शाक्य, इलांननि	५००।००
८६	जुजुभाई शाक्य, इखाछेँ	५००।००
८७	पद्मप्रभादेवी शाक्य, इखाछेँ	५००।००
	जम्मा रकम	९०९,४४०।००

मतयाःया लागि जिन्सी ग्वाहालि यानादीपिं संघसंस्था व महानुभावपिं

जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, ललितपुर

Florid Laboratories Pvt. Ltd. Dhapakhel, Lalitpur

National Health Care Pvt. Ltd. Chhatapitra -3, Bara, Nepal

Omnica Laboratories Pvt. Ltd. Chittapole, Bhaktapur

Pharmaco Industries Pvt. Ltd. Ramkot-7, Kathmandu, Nepal

Nepal Pharmaceutical Lab Pvt. Ltd. Birgunj, Nepal

Taurus Pharma Pvt. Ltd. Naubise, Dharke, Dhading

Farmanura Pvt. Ltd. & Formed Pvt. Ltd. Jwagal, Lalitpur, प्रो श्री नवीन जोशी, झम्सिखेल

यचु लः कम्पनी, पाटन औद्योगिक क्षेत्र, ललितपुर

जय धाख्वा, पुल्चोक

न्यकूजात्रा मतयाः संचालन समिति

कार्यसमितिया पदाधिकारी व दुजः

सल्लाहकार परिषद्

Photo by : Digital Image Photo Studio | Chhenko, Nayalakhu
Raju Shrestha@9841368106

मतयाःया गुरूजुपिं

न्यकूबाजं पुचः

चन्दा तथा आर्थिक उपसमिति

विज्ञापन तथा सौजन्य उपसमिति

प्रकाशन तथा प्रचारप्रसार उपसमिति

स्वयंसेवक उपसमिति

श्रृंगार तथा सजावट उपसमिति

खाद्यान्न उपसमिति

सरसफाइ उपसमिति

गणेशपूजा व्यवस्थापन उपसमिति

वाद्यवादन उपसमिति

दम्वःखिं वाद्यवादन खलः

वाद्यवादन खलःया हनेबहपिं गुरू, ल्यूगुरू, नायः व प्रशिक्षकपिं

इखाछेँ दाफा भजन खलः

बोगी खलः, इखाछेँ

सलिछेँ भजन मंकाः खलः

२०७४ सालया मतयाः पाःलाः खलः

मतयाः वालः खलः (२०८४ सालया मतयाः पाःफैपिं)

मतयाः घुम्ती स्वास्थ्य शिविरया स्वयंसेवकपिं

न्यकूजात्रा मतयाः घुम्ती स्वास्थ्य शिविरया किपाः

